

„Kdo v Slaném pobyl tři léta, může do celého světa!“

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

PROZAIK VÁCLAV ŠTECH A SLANÝ
(The Prose Writer Václav Štech and Slaný)

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Anna Stejskalová
Autorka diplomové práce: Lucie Jeschková
Italská 2422, Kladno, 272 06
Český jazyk a literatura – Francouzský
jazyk
Prezenční studium

Rok dokončení diplomové práce: 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a odevzdaná elektronická verze je identická s její tištěnou podobou.

V Kladně

dne 16. listopadu 2010

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala rodině a svým nejbližším za neustálou podporu při psaní této diplomové práce, vážené paní PhDr. Anně Stejskalové za její cenné rady, připomínky a odborné vedení, paní Mgr. Naděždě Rollové za ochotu při shánění těžko dostupných literárních děl a především paní Ivaně Hušákové za její vřelý zájem, výbornou spolupráci a neocenitelnou pomoc při sběru dobových materiálů.

OBSAH

ÚVOD	1-3
1. KRÁLOVSKÉ MĚSTO SLANÝ	
1.1 Z dějin města	4-6
1.2. Slavní rodáci a další významné osobnosti	7-12
1.3 Slaný, Slánsko a literatura	13-15
2. VÁCLAV ŠTECH – ŽIVOT, TVORBA	
2.1 Z autorova života	
2.1.1 Slánská životní etapa	16-30
2.1.2 Praha – Brno – Praha	31-34
2.2 Štechova literární tvorba v časovém sledu	35
2.2.1 1881-1905	35-36
2.2.2 1906-1915	37
2.2.3 1916-1937	38
2.3 Slánské motivy ve Štechově tvorbě	39
2.3.1 Divadelní hry	40-42
2.3.2 Próza	
a) Humoresky	43-44
<i>Maloměstský pepř</i>	44-57
<i>Hloží</i>	58-59
<i>Strniska</i>	59-62
<i>Někde a nikde</i>	62-73
b) Romány	75-76
<i>Koleje</i>	76-83
<i>U Tří bláznů</i>	84-92
<i>Kovové ruce</i>	92-95

2.3.3 Charakteristické rysy prozaické tvorby se slánskými motivy	96-100
---	--------

3. VÁCLAV ŠTECH A JEHO DÍLO VE SVÉ DOBĚ A DNES

3.1 Místo a význam Václava Štecha v kontextu české literatury	101-102
---	---------

3.2 Štechovo hodnocení dobové a dnešní	103-107
--	---------

ZÁVĚR	108-109
-------------	---------

PRAMENY A LITERATURA	110-112
----------------------------	---------

RESUMÉ	113-114
--------------	---------

KLÍČOVÁ SLOVA	115
---------------------	-----

PŘÍLOHY

1. Chronologický přehled Štechovy literární tvorby	116-118
--	---------

2. Slánský obzor	119-120
------------------------	---------

3. Obrazová příloha	121-123
---------------------------	---------

ÚVOD

Slaný vyniká mezi menšími městy středočeského regionu dlouhou, bohatou historií a především silnou kulturní a literární tradicí. V kulturních a společenských dějinách města zaujímá významné místo Václav Štech (1859-1947), učitel, divadelní ředitel a především spisovatel. Na sklonku 19. století představoval hybnou sílu celého tehdejšího veřejného života ve Slaném i jeho okolí. Přestože se přímo ve Slaném nenarodil, zasvětil domovskému městu ta nejlepší léta svého plodného života a oslavil ho nejen četnou drobnou prací, ale také veřejně v pracích literárních.

„Z vynikajících Slaňanů zmínky zaslouží především Václav Štech. Doporučovalo by se, aby někdo vylíčil Štechovu činnost ve Slaném. Co tu nových myšlenek, nových podnětů a nových spolků.“ (Slánské večery, II – 1928, 7) Nejen Štechův nesmírný podíl na organizaci a rozvoji slánského kulturního a společenského dění, ale i jeho literární tvorba s maloměstskou tematikou by si zasloužily více pozornosti a neměly by být neprávem opomíjeny. Téma diplomové práce – **Prozaik Václav Štech a Slaný** – jsem ne zvolila náhodně. Hledala jsem autora zabývajícího se ve svých pracích životem města či maloměsta v blízkém okolí mého rodiště – Kladna. Autora, jehož dílo není v současnosti tolik známé (téměř ho zaval čas), ale nemělo by do budoucna zůstat v zapomnění.

Cílem této práce bude zachytit značný význam města Slaný pro Štechův život a zejména pro jeho literární tvorbu. Pozornost soustředíme na autorova prozaická díla (humoresky a romány), o divadelních hrách se jen krátce zmíníme. Předmětem našeho zkoumání se nestanou všechny soubory humoresek se slánskou tematikou, pouze ty, v nichž je vliv spisovatelova pobytu na tomto malém městě nejvíce patrný, v nichž najdeme nejvíce slánských motivů. Romány budou podrobně rozebrány všechny. Pro komplexní charakteristiku a zhodnocení Štechových prozaických děl

s maloměstskou tematikou použijeme metodu analytickou, k hlubšímu porozumění těmto dílům dojdeme následně pomocí detailní interpretace textů.

V první kapitole podáme ucelený obraz královského města Slaný s jeho pohnutou historií i bohatým kulturním a literárním odkazem po mnohých významných osobnostech, které zde v dřívějších dobách působili.

Druhá kapitola nejprve představí spisovatele Václava Štecha jako osobnost mnohostranných zájmů a činností, poté se bude věnovat obecně jeho literární tvorbě a těžištěm práce se stane analýza autorových prozaických děl se slánskými motivy.

Ve třetí kapitole se budeme zabývat místem a významem tohoto spisovatele v kontextu české literatury a jeho hodnocením dobovým i dnešním.

V závěru práce nastíníme roli Štechových děl v současnosti, jejich přínos.

Pro větší ilustraci je práce zakončena kompletním chronologickým přehledem veškeré autorovy literární tvorby a fotografiemi vztahujícími se k jeho osobnosti.

Ač tento spisovatel zaujímá v regionální literatuře význačné místo, jeho tvorba je nedostatečně popsána a dodnes nebyla jako celek odborně zhodnocena. O tomto autorovi zatím neexistuje žádná knižně vydaná monografická publikace čistě literárního zaměření. Problematika slánských motivů ve Štechových prozaických pracích nebyla doposud zpracována.

Při psaní této práce jsem úzce spolupracovala s archivem Slánského vlastivědného muzea, veškeré získané materiály (mnohé těžko dostupné) zde budou uvedeny v plné šíři. Literární pozůstalost Václava Štecha není

v současnosti ještě zpracována, neměla jsem k ní tedy přístup. O autorovi a jeho tvorbě existuje velmi málo materiálu, jde převážně o dnes již „zastaralé“ práce vydané za Štechova života, novější chybí. Referáty o zde uvedených Štechových dílech jsou z velké části roztroušeny v regionálním tisku a nejrůznějších literárních periodikách, dobová kritika též (konkrétně viz *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4, S-Ž: Dodatky k LČL 1-3, A-Ř., s. 737*).

Všechny citace z dobového tisku nebo korespondence uvádíme bez pravopisných úprav, v názvech souborů humoresek a románů se řídíme současně platnými pravopisnými pravidly.

1. KRÁLOVSKÉ MĚSTO SLANÝ

1.1 Z DĚJIN MĚSTA

Město Slaný leží severozápadně od Prahy, v prostoru tzv. Slánské tabule, jejíž dominantou byla a stále je čedičová Slánská hora (330 m. n. m.). Jeho založení je spojováno s objevem slaného pramene, který na úpatí hory vyvěral a dal zřejmě i jméno pozdějšímu městu. Vzhledem k výhodné poloze uprostřed úrodné krajiny, ale i z důvodů obranných byla Slánská hora vyhledávána už pravěkými obyvateli naší země. Podle starých kronik a dvou listin Přemysla Otakara II. z let 1262 a 1271 již v roce 750 vyrostla pod Slánskou horou osada, která začala postupně nabývat na významu.

Ve 13. století byly hospodářskou politikou Přemyslovců vytvořeny předpoklady k povýšení Slaného na město. Tehdy kolem původní osady, jež zůstala jeho jádrem, bylo vystavěno město po vzoru jiných královských měst té doby. V roce 1305 je Slaný vyhlášen za královské město a stává se hospodářským střediskem oblasti. Nový městský znak odvozený od znaku českých králů městu udělil Václav II. Právě přemyslovští panovníci a později i císař Karel IV. městu postupně udělili celou řadu výsad, v lucemburských privilegiích z roku 1336 je potvrzeno užívání městského znaku. Prudký rozkvět města nastal za vlády Karla IV.

Za husitství se Slaný stal jedním z významných středisek tohoto hnutí, v letech 1419-1434 vytvořila města Slaný, Žatec a Louny husitské trojměstí (samostatný městský svaz severozápadních Čech). Město získalo pozici důležitého hospodářského centra, kterým vedla obchodní cesta z Prahy až do Saska. V době pobělohorské bylo však pro účast ve stavovském odboji po rozsáhlých konfiskacích zastaveno rodu Martiniců ze Smečna a následně jim

bylo v roce 1638 dáno do poddanství (jako jediné královské město se Slaný stal pouhou poddanskou obcí při panství). Třicetiletá válka, přesuny vojsk, drancování, požáry, epidemie a emigrace pro víru měly za následek ochromení hospodářského života a vylidnění města. Některá řemesla a živnosti zanikly – např. soukenictví, rybářství, vinařství a pivovarnictví. Stavba lipské silnice v roce 1753 přinesla oživení obchodu a života ve městě. Do Slaného byla přenesena v roce 1784 pošta a v roce 1787 se sem vrátilo sídlo krajského úřadu rakovnického kraje. Teprve roku 1794 Slaný opět získal statut svobodného města a v roce 1850 se stal sídlem politického okresu.

V 19. století dochází k rozšíření komunikací, pokládá se nová dlažba, buduje se kanalizace a také vodovod. Stoupl zájem o „slánský pramen“, v jehož blízkosti byly otevřeny lázně, které se však dlouho neudržely. Druhá polovina 19. století přinesla bouřlivý rozvoj průmyslu a s tím související výstavbu města. Bylo zde objeveno uhlí, což mělo za následek hluboké ekonomické přeměny. Pod Slánskou horou byl na malém ložisku otevřen důl Caroli, který těžil od roku 1830 do konce století. V letech 1836 – 1842 byla ve Slaném zahraničním kapitálem vybudována továrna na předení bavlny. V jejím sousedství pak vznikl spojením dvou dílen v roce 1872 průmyslový gigant, strojírna Bolzano. Rozvoj textilního i dalšího průmyslu podpořilo železniční spojení (Pražsko-duchcovská dráha), zavedené v roce 1873. V té době se začíná probouzet spolkový život, vznikají různé podpůrné i kulturní spolky. Byl založen pěvecký spolek Dalibor, tělovýchovný spolek Sokol, Řemeslná beseda, ochotnický spolek, muzeum, dělnické spolky apod. Privilegiem z roku 1884 císař František Josef I. přiznal Slanému opět titul královského města. Okresním městem Slaný zůstal až do roku 1960, kdy byl zrušen slánský okres a Slánsko bylo začleněno do okresu Kladno. Pro bohatou historii a řadu architektonických a kulturních památek bylo v roce 1984 historické jádro města vyhlášeno městskou památkovou zónou.

V současnosti se královské město Slaný jako obec s rozšířenou působností opět stalo přirozeným administrativním a kulturním centrem celé oblasti. Je jedním ze středisek turistického regionu „Přemyslovské Střední Čechy“. Kromě zajímavých lokalit v okolí (např. barokní architektura ve Smečně, Zlonicích a Velvarech, národopisný skanzen ve Třebízi, románská rotunda na Budči, menhiry, dřevěné zvonice atd.) nabízí i mnoho zajímavého ve městě samém.

Z architektonických a kulturních památek Slaného můžeme jmenovat budovu městského divadla, Wiehlův dům, kapli Božího hrobu v městské části Kvíc, Velvarskou bránu – zbytek městského opevnění, klášter a kostel Nejsvětější Trojice s vestavěnou Loretánskou kaplí, budovu bývalé piaristické koleje s kaplí Zasnoubení Panny Marie (dnes sídlo Vlastivědného muzea, Knihovny V. Štecha, Infocentra a městského kina), gotický děkanský kostel sv. Gottharda, slánskou synagogu a další.

1.2 SLAVNÍ RODÁCI A DALŠÍ VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI

Kulturní život místa vždy vytvářejí konkrétní lidé. Tak tomu bylo také v případě města Slaný. Bohatá historie zdejšího společenského a kulturního dění je výsledkem usilovné práce a především v 19. století neutuchající činnosti občanů. Ať už to byli slánští rodáci, nebo ti, které do Slaného zavály životní osudy či pracovní povinnosti a oni v něm našli nový domov, všichni společně významnými činy i drobnou nenápadnou prací formovali společenský a kulturní profil města. Každý se angažoval svým vlastním, osobitým způsobem. Připomeňme si především ty české literární a umělecké osobnosti, které se do historie města zapsaly nejvýrazněji a svým významem přesáhly rámec regionu.

K prvním z těch, kdo se výrazněji podíleli na rozvoji města, patřil svou mnohostrannou činností **Karel František Miltner**. Narodil se zde v roce 1797 a po absolvování slánského gymnázia pokračoval ve studiu filozofie a práva na pražské univerzitě. Od roku 1826 zastával místo magistrátního rady města Slaný, později se stal krajským hejtmanem a vrchním panství ve Smečně a působil také jako hejtman na Smíchově a v Písku.

Ve všech svých působištích probouzel lásku k české minulosti a usiloval o záchranu starožitností před zavlčením do ciziny a o ochranu historických památek. Už jako student kopal na Slánské hoře a hledal zde pravěké archeologické památky. Uspořádal smečenský archiv a jako vášnivý bibliofil shromáždil cennou sbírku vzácných listin a knih. Byl také výborným znalcem české genealogie a numismatiky, známým a ceněným i za hranicemi. Jeho bohaté sbírky archeologické a numismatické obohatily fond Národního muzea v Praze. Po celý život sbíral látku k historii města Slaný, jeho úsilí

však nebylo pro nedostatek času odměněno vlastní monografií, a tak byl veškerý materiál uložen ve slánském archivu.

Miltner byl horlivým a sebevědomým vlastencem, který kolem sebe již jako student přijíždějící z Prahy domů soustředil slánské studenty a ovlivňoval je svými vlasteneckými názory. Od 20. let 19. století pod jeho vedením hráli ve městě česká i německá představení. Ta se pořádala i dvakrát týdně a vždy měla sloužit k podpoře vlasteneckých a dobročinných cílů. Jeho odhodlání pracovat v obrozenském duchu na českém venkově bylo navíc podporováno a upevňováno osobními styky s Palackým, Jungmannem, Hankou, Kalinou, Krolmusem a Vocelem. Kromě vyjmenovaných činností věnoval také pozornost péči o výzdobu šternberských lázní nedaleko Smečna, výstavbě silnic, škol a kostelů. Zemřel v Praze v roce 1874.

Tento slánský buditel ovlivnil další výrazné osobnosti pocházející ze zdejšího města – **Karla Aloise Vinařického** a **Josefa Františka Friče**.

Karel Alois Vinařický (1803 Slaný – 1869 Praha), slánský rodák, byl knězem, jehož veškeré úsilí směřovalo k probuzení národního uvědomění. Založil a vydával časopis pro katolické duchovenstvo, psal básně, divadelní hry, dětské říkanky a písně a známým se stal také díky svým překladům klasické řecké a římské poezie. Zasloužil se o rozvoj českého jazyka a českého školství, věnoval se i problematice mimoškolní výchovy. Byl autorem *Pamětního spisu*, kterým byla v roce 1832 doložena potřeba vzdělávání české mládeže v mateřském jazyce. Úzce spolupracoval mimo jiné s Josefem Jungmannem a Františkem Palackým. Zemřel v roce 1869 jako člen vyšehradské kapituly.

Také **Josef František Frič** pocházel ze Slaného (narozen 1804). Ze svého rodného města, četných českých divadelních představení a studentských debat pod Miltnerovým vedením si odnesl národní uvědomění a lásku k českému jazyku. Horlivě se zabýval českou literaturou a jako vynikající advokát vypracoval společně s Erbenem a Štrobachem nový český překlad soudního a konkurzního řádu z roku 1781. Jeho pražský byt se stal oblíbeným střediskem pražských vlastenců. Frič byl jedním z předních zakladatelů a prvním předsedou Měšťanské besedy pražské. Od roku 1848 se účastnil politického života – jako člen svatováclavského výboru a poslanec sněmu Českého království. Pro své velké zásluhy o hájení politických práv národa byl zvolen poslancem zemského sněmu, kde ve všech jednáních zastával demokratické stanovisko. Je známý především jako vyhledávaný pražský právník a obhájce Karla Havlíčka Borovského před kutnohorskou porotou. Zemřel v Praze roku 1876.

Jeho syn, básník a politik **Josef Václav Frič**, se proslavil svými revolučními aktivitami a je podepsán jako redaktor pod almanachem *Lada Niola* (1855).

S městem Slaný je úzce spojeno také jméno **Františka Durase** (1852 Jemníky – 1931 Slaný). Ten se již od studentských let aktivně zapojoval do slánského kulturního dění – byl členem ochotnického divadelního spolku a věnoval se propagaci v klubu turistů. Později sbíral vzácné a cenné předměty ze všech oborů muzejnictví a stal se spoluzakladatelem, kustodem a nakonec i ředitelem slánského městského muzea, jemuž mnohé ze svých sbírek předal. Byl redaktorem ročenky *Slánský obzor* a dopisoval do rubrik různých časopisů. Jeho velkou vášní bylo fotografování – zaměřil se na fotodokumentaci historických památek především ve Slaném a okolí. Díky tomu se mohl jako člen České akademie věd a umění na počátku 20. století

aktivně účastnit rozsáhlé akce pod názvem Soupis památek historických a uměleckých v Království českém.

Důležitou část života ve Slaném strávil i **Karel Scheinpflug** (1869 Slaný – 1948 Mariánské Lázně) a dětství a mládí zde prožila jeho dcera, **Olga Scheinpflugová** (1902 Slaný – 1968 Praha).

Karel Scheinpflug, básník, prozaik, dramatik, redaktor a novinář, za svého zdejšího působení pronikavě zasahoval do kulturní a vzdělávací činnosti nejrůznějších místních spolků. Stál u zrodu Musejního a literárního spolku Palacký, pracoval v literárním odboru Občanské besedy a ve spolku divadelních ochotníků. Konal četné hodnotné přednášky z nejrůznějších oborů kulturního života – z prostředí domácího i světového. Na konci 1. světové války se účastnil i politického ruchu a jako člen obecního zastupitelstva svému rodnému městu velmi prospěl.

Olgu Scheinpflugovou již od dětství ve Slaném přitahovalo divadlo. Pořádala doma místní drobotině soukromá herecká představení, při nichž byla zároveň herečkou, autorkou hry i režisérem. Poté začala hrát v ochotnických spolcích ve Slaném. Po dvouletém studiu herectví v pražské soukromé herecké škole herečky Marie Hübnerové byla v roce 1920 angažována k Švandovu divadlu, odkud později přestoupila do Divadla na Královských Vinohradech. V roce 1929 se jí splnil sen – stala se členkou Národního divadla v Praze. Hrála také v různých filmech, televizních inscenacích a byla autorkou próz o ženách soudobé společnosti, několika knih pohádkových a děl pro mládež. Jako manželka stála po boku slavnému českému spisovateli Karlu Čapkovi.

Především však na těchto stránkách musíme vyzdvihnout roli, kterou hrál ve Slaném a pro Slaný iniciátor kulturního a společenského dění ve městě v závěru 19. století, **Václav Štech**. Ač nebyl slánským rodákem, prožil zde řadu let v dětství i dospělosti a pro svou neúnavnou píli, houževnatost, obětavost a přehled si zaslouží, aby mu byla věnována celá tato práce. Jeho životní cestou, působením ve městě a literární tvorbou se slánskou tematikou se budeme podrobně zabývat ve 2. kapitole.

Velmi úspěšným a známým byl prvorozený syn Václava Štecha, slánský rodák **Václav Vilém Štech** (1885 Slaný – 1974 Praha). Tento historik umění, publicista a pedagog zaměřil svou pozornost na české umění, organizoval výstavy doma i v zahraničí a byl činný v uměleckých porotách. Je autorem studií o pravěkém umění, historických prací ze všech období českého výtvarnictví (např. *Malířství a sochařství nové doby v Čechách a na Moravě*), monografií, vzpomínek (např. *V zamlženém zrcadle*) ad. Za svého dlouhého a bohatého života navštívil řadu evropských zemí.

Za zmínku také stojí ty české literární a umělecké osobnosti, jejichž životní osudy byly se Slaným různě dlouhou dobu spojeny. Ve městě se uchovala vděčná vzpomínka na rodáka z blízké Třebíže, autora historických próz **Václava Beneše Třebízského**, který začal ve školním roce 1862-63 studovat na slánském piaristickém gymnáziu, kde byl jeho spolužákem budoucí básník **Jaroslav Vrchlický**. Také vzpomeňme básníka **Svatopluka Čecha**, který v letech 1872-73 ve Slaném pracoval jako koncipient v advokátní kanceláři.

Na závěr krátkého přehledu ještě uvedme jméno představitele jiného důležitého uměleckého oboru, jenž se rovněž nesmazatelně zapsal do dějin města Slaný. Byl jím bratranec Václava Štecha, architekt, stavitel a význačný

projektant **Rudolf Štech**. Svou stavitelskou dráhu zahájil právě ve Slaném, pro něž projektoval několik měšťanských domů a vystavěl budovu Okresní hospodářské záložny, okresní chorobinec, postavil radnici a provedl sgrafitovou výzdobu na budově hotelu U Bílého beránka. Rudolf Štech úzce spolupracoval s Mikolášem Alšem a byl jedním z předních představitelů tzv. české neorenesance.

1.3 SLANÝ, SLÁNSKO A LITERATURA

Město Slaný představuje v minulosti i nyní pro blízké okolí přirozené kulturní, společenské a hospodářské centrum. A přesto, že je to město s dlouholetou historickou a kulturní tradicí, pokud jde o vztah k literatuře, je neprávem poněkud opomíjeno a málo známo. Přitom zde a v blízkém okolí působily nebo literárně tvořily takové osobnosti, jako byli **Václav Štech**, **Jindřich Hulinský**, **Václav Beneš Třebízský** či **Josef Lacina**. Všichni tito spisovatelé čerpali látku ze slánského maloměstského prostředí, s městem je pojily silné vazby a tehdejším dobovým koloritem se jim vrylo do srdcí a také vstoupilo do jejich literární tvorby.

O spisovateli, divadelním řediteli, režisérovi a učiteli **Václavu Štechovi** bude pojednáno samostatně ve 2. kapitole této práce.

Druhým zmiňovaným byl **Jindřich Hulinský**. Narodil se ve Slaném v roce 1864 a věrný svému městu zůstal po celý život až do roku 1934, kdy zde zemřel. Po dokončení docházky do obecné školy studoval na slánském piaristickém gymnáziu, krátce po jeho absolvování nastoupil roku 1879 jako úředník na berní úřad a později na okresní hejtmanství. V letech 1888 – 1920 zastával funkci správce městského archivu. Poté byl kustodem městského muzea, redaktorem historicko-vlastivědného časopisu *Slánský obzor* a kronikářem města. V literární oblasti tkví jeho význam především v autorství řady historických prací (např. monografie *Město Slaný, jeho kraj a památnosti*, *Legendy ze Slaného* aj.).

Nedílnou součástí života představoval Slaný i pro dva autory, kteří milovali historii a z dějin tohoto města i jeho kulturních tradic čerpali náměty

pro svou tvorbu. Přestože se zde ani jeden z nich nenarodil, oba zde prožili důležité období svého plodného života.

Václav Beneš Třebízský (1849 Třebíz – 1884 Mariánské Lázně) pocházel z rodiny vesnického krejčího a v roce 1861 začal navštěvovat německou hlavní školu ve Slaném, kde také později studoval na gymnáziu. Od otce se naučil milovat rodný kraj a znát jeho dějiny. Ve svých dílech obsáhl téměř celou národní historii od nejstarších dob až po rok 1848 i svou současnost. Děj je zpravidla umístěn na Slánsko (např. povídkový soubor *Na slánských stínadlech*, ale i další), Berounsko nebo do okolí Roztok, do míst, která důvěrně znal a zamiloval si je. Ve své době se stal oblíbeným autorem historických próz, jenž své čtenáře utěšoval, povznášel a posiloval v nich vlasteneckého ducha. Třebízského práce se vyznačují dramatickou výstavbou a většinou smutným, dojemným dějem a koncem. Hlavní postavy pocházejí z venkovského obyvatelstva či rytířského stavu. V prózách se často vyskytují moudří starci, lidoví vypravěči a spanilé panny většinou s tragickým osudem. Benešovým cílem nebylo podat pravdivý a věcný obraz doby, ale vyprávět příběh plný emocí a národního uvědomění. Tento katolický kněz také hodně publikoval v časopisech, např. ve *Světozoru*, *Květech*, *Lumíru*, *Zlaté Praze*, *Blahověstu*, *Koledách*, *Vesně*, *Ruchu* aj.

Josefa Lacinu (1850 Malín u Kutné Hory – 1908 Rožďalovice) zavál osud do Slaného v roce 1875, kdy se stal pedagogem zdejšího nižšího piaristického gymnázia, na němž s přestávkou působil až do roku 1895. Na konci své učitelské kariéry ve Slaném zastával též funkci konzervátora pro okresy lounský, podbořanský, rakovnický a slánský. Byl to právě on, kdo zachránil a uspořádal zdejší městský archiv a napsal první monografii o dějinách města. Ve Slaném prožil řadu šťastných let a nejen jeho žáci si ho velmi oblíbili a vážili.

„Jako profesor byl typickou osobností. Byl menší, zavalité postavy, širokých prsou, k nimž zapadala veliká hlava s výraznou tváří, ozdobenou tmavým plnovousem. Do třídy vpadl vždy jako Mars, rázným vojenským krokem, provázeným mohutnými údery své kyjovité holi. Vzbuzoval hrůzu, ublížit však nedovedl; měl zlaté srdce. Při výkladu českých dějin nedržel se nikdy studeného textu předepsaných učebnic, diktoval látku vždy po svém, v duchu opravdu vlasteneckém.“ (Fořtík, 1934, 64)

Lacina byl autorem veseloher, historických povídek, básní, novel a črt ze Slánska (např. *Ze starých pamětí*, *Slanské obrázky*, *Starý dluh*, *Před pádem*). Beletristické práce tiskl pod pseudonymem **Kolda Malínský** (jméno Kolda dostal od spolužáků ve II. třídě na gymnáziu, Malínský přijal po svém rodišti), vlastivědné a historické pod svým vlastním jménem. Jeho povídky jsou akční a dynamické co se týká látky i kompozice, a slohově vytříbené. Témata volil nejčastěji z období pobělohorského (třicetiletá válka) a z národního obrození. Lacinův lehký novelistický tón a humor zpřístupňovaly práce lidovým vrstvám. Ve svých prózách hojně využíval erudici historika a pečlivost a pozornost sběratele historického materiálu při vytváření dobového i místního koloritu; sesbírané podklady nezřídka romantizoval a na rozdíl např. od Zikmunda Wintra i značně přetvářel a schematizoval. Sledoval tím jediný cíl – zpřístupnit a přiblížit velké dějinné události nejširšímu okruhu čtenářů pomocí jejich odrazu v životě jednotlivců v historiích slánských měšťanských rodů i prostých obyvatel. Lacinovy historické prózy vynikají hlubokou odbornou znalostí a svědčí o pilném archivním studiu.

2. VÁCLAV ŠTECH – ŽIVOT, TVORBA

2.1 Z AUTOROVA ŽIVOTA

2.1.1 Slánská životní etapa

Dětství, mládí, studia, rodinný život

Vynikající učitel, spisovatel, dramatik a organizátor Václav Štech se narodil dne 29. dubna 1859 v Kladně, kde rok po jeho narození zemřel otec Alois, když se jako dozorce nad strojní prací ve Vojtěšské huti nadýchal prachu z rozmělněné tuhy. Malý Václav se záhy odstěhoval s maminkou do rodiště svého zemřelého otce, do Slaného.

Finanční situace v rodině byla tíživá, proto matka Marie nejdříve ve Slaném dávala dívkám cvičné hodiny ručních prací a v roce 1860 přijala místo kuchařky v koleji slánských piaristů. Aby mohla zabezpečit rodinu a plně se věnovat práci, odvezla dítě k ovdovělé sestře Anně Rejpalové do Mžan na Královéhradecku. Ta se o chlapce starala až do srpna roku 1863, kdy se její čtyřletý syn do Slaného vrátil a začal zde předčasně chodit do školy. Václavův pobyt ve Slaném však netrval dlouho, v květnu roku 1864 se s matkou opět stěhoval k tetě Anně do Kuklen, kde navštěvoval necelé dva roky obecnou školu – až do doby, kdy musel s matkou uprchnout před pruským vojskem do Losenic u Přibyslavi. Přišli přitom o veškerý majetek.

V srpnu roku 1868 se konečně vrátili zpět do Slaného a Václav mohl znovu nastoupit do zdejší školy. O dva roky později se zde stal studentem piaristického gymnázia. Tercii však pro horečnaté onemocnění z usilovného studia nedokončil a v roce 1873 odešel z matčina rozhodnutí do Prahy, kde po absolvování šesté třídy na Akademickém gymnáziu přestoupil do 2. ročníku učitelského ústavu.

Do Slaného se Štech vrátil 14. srpna 1879 a pro své učitelské začátky si nejprve zvolil školu v Olšanech na Slánsku. Ovšem stihl zde jen zahájit školní rok a po necelém týdnu byl povolán na obecnou chlapeckou školu do Slaného.

Kromě událostí a působení v kulturních kruzích se za Štechova pobytu ve Slaném událo mnohé i v jeho soukromém životě. Jako čtyřiatvacetiletý učitel se bezhlavě zamiloval do dcery slánského kupce a majitele statku v nedaleké osadě Lidice, Aničky Mrzilkové, s níž se blíže seznámil na ochotnickém jevišti v Moserově hře *Naše ženy*. Složil pro ni obdivuhodné množství básní a maloval obrázky, které nazýval *Sněhové vločky*. Nakonec Aniččino srdce získal a v roce 1884 slavili svatbu v lidickém kostele. Štěstí mladých novomanželů však netrvalo dlouho – necelý rok po svatbě Anička zemřela při porodu syna, pozdějšího historika umění Václava Viléma Štecha. Václav Štech se s touto ranou osudu nemohl dlouho vyrovnat, uzavřel se do sebe a stranil se veškerého veřejného života. Ale po bolestivých časech plných smutku a žalu po zemřelé první manželce opět vysvitlo v jeho životě slunce a on po čtyřech letech od Aniččiny smrti podal ruku Mařence Brejchové. Ta mu vychovala nejen prvorozeného syna, ale také dalších pět společných dětí, a byla svému muži přes 30 let nejvěrnější spolupracovnicí a oporou. Tato neobyčejná žena dokázala vést jeho domov v harmonii, což bylo pro Štecha velmi důležité. Svou rodinu nade vše miloval, byla mu vším – odměnou za všechnu práci, zátiším v rušném životě a hojivým balzámem na každou bolest. Do jejích klidných vod se mohl vždy s klidným svědomím ponořit, byl zde neobyčejně šťastný.

Učitel

„Štech učiteloval na slánské obecné škole 15 let. Míval ve třídě průměrně 100 žáků. Ve školním roce 1887 dokonce 118. Do pamětní knihy chlapecké školy slánské napsal toto: „Často zalétám vzpomínkami pod krovy slánských škol, kdež jsem byl již r. 1863 čtyřletým žáčkem a v létech 1879-1894 učitelem. Léta na škole prožitá byla i pro mne velkou školou života. Vzpomínám na ně často a rád.“ (Slánské večery, III – 1929, 21)

Václav Štech poté působil i na slánské průmyslové škole pokračovací, kde vyučoval kreslení a rýsování. V té době napsal do výročních zpráv řadu odborných článků, které jsou i pro dnešek velmi zajímavé – např. *O sebevzdělání živnostnictva, Cestujte, Živnostnictvo a samostatnost, Ve společnosti* (součást poutavě psané poučné knihy *Mladý živnostník*).

„Z toho, co vím, mohu soudit, že otec byl učitelem milovaným, k němuž se někdejší žáci po desítiletích vraceli a vzpomínali, že je probouzel, podněcoval lásku k české minulosti a zájem o přítomnost. Vzpomínali na „pana učitele“.“ (Štech, V.V., 1967, 16-17)

Štech byl také domácím učitelem **Karla Scheinpfluga** a z jeho dalších významných žáků můžeme jmenovat např. spisovatele **Františka Procházku**, historika **Čeňka Chyského** a univerzitního profesora **dr. Rudolfa Urbánka**. Poslední jmenovaný uveřejnil v roce 1929 ve *Slánských večerech*, vydaných k Štechovu životnímu jubileu hřejivou dokumentární vzpomínku *Náš pan učitel*:

„...Řeknu přímo svému panu učitelovi, že mu u nás nepatřila jen úcta vynucená kázní školskou, nýbrž že se mu se samovolnou úctou, s jakou jsme

na něho vzhlíželi, náleželo docela i naše srdce. Nelze říci, že by si nás získal lacinou povolností a blahovůlí, která je u učitele leckdy slabostí a osobním pohodlím. Pan učitel dovedl býti podle potřeby přísný a zachovati pevnou ruku. My jsme však cítili, že za přísnými slovy, kterými káral naši nedbalost nebo uličnictví, tají se náš nejlepší přítel, a jak jsme byli rádi, když bouřka přešla a sluníčko zase prozřelo z mraků! (...) Ach, ano, ať jde o mé kamarády, kteří v letech 1883-88 rostli ve škole štechovské, anebo ať jde o naše předchůdce nebo následníky – vždy, těm i oněm, byla štechovská výchova úrodnou štěpnicí, na níž bylo znáti neocenitelnou ruku znamenitého štěpaře! (...) Není možno tu podrobněji vylíčiti, jak náš pan učitel předjímal ve své době to, co je dnes cílem t. zv. vlastivědy; jak nás učil všímati si nejbližšího okolí a v jeho zrcadle poznávati náš národ, v minulosti i v přítomnosti. Záhy jsme věděli, kde byly staré slánské památky, v městě i na hřbitově, kdo byli Vinařický, Kynský, Frič – jak Sv. Čech psal v Slaném své „Adamity“ a jak Vrchlický souvisel se Slaným; od našeho pana učitele jako malí cvrčkové jsme slyšeli a naučili se milovati úryvky ze Smetany, z Dvořáka; od něho jsme nejprve slyšeli jména Němcové, Třebízského a Jiráka a na něm jsme viděli, jak se jen nemluví o veřejné práci pro lid a pro národ, nýbrž jak se ta práce opravdu dělá!“ (Slavík, 1939, 33-34)

Stejně tak i František Procházka vzpomínal na svého „pana učitele“ s úctou, vděkem a obdivem:

„... Měl jsem totiž štěstí, že jsem byl na obecné škole v Slaném v letech 1883-1888 Štechovým žákem, a vzpomínky z této doby jsou velmi milé a silné. (...) Náš pan učitel byl tenkrát švarný, mladý muž. U nás, hochů, byl pan učitel zbožňovaným ideálem, který jsme vždy a pro nezapomenutelné upomínky až dodnes, do svého stáří, kladli hned vedle svých nejdražších tatínků a maminek. Však bylo také proč. (...) A jakým byl Štech ve škole, takým byl v celém svém veřejném i soukromém životě. S myslí jarou a svěží

zahrnoval vždy své okolí svým humorem, jasným a víry plným názorem na svět, na jeho smysl a cíl, na lidi a jejich drobné i velké trampoty. Ani v dobách nejhorsších tuto víru v krásné poslání člověka neztrácel. (...) Pracoval denně ne deset hodin, ale snad celé dny i noci. Neboť nebylo možno tolik knih napsat, tolik veřejných a zodpovědných funkcí zastávat vždy s podstatným a daleko do budoucnosti sahajícím úspěchem, kdyby člověk v pravém slova smyslu nepracoval jako obr. (...) Pro Slaňáky měl Štech vždy zvláštní náklonnost. (...) jak horlivě a jak často Štech pomohl, poradil, prospěl, všude, kde to bylo jen v jeho lidských silách.

Václav Štech byl tedy nejen vzorný učitel, požehnaný umělec, ale především celý muž a dobrý člověk.“ (Rus, 1948, 16-17)

Spolkový funkcionář a organizátor kulturního dění

Doba učitelského působení ve Slaném byla pro Štecha v jeho životě zcela určitě radostnou etapou, o čemž svědčí jeho četné vzpomínky. Se zápallem a nadšením se hned od začátku ve městě naplno zapojil do veškeré veřejně prospěšné činnosti. Byl na místě vždy, když bylo zapotřebí jeho dobré myšlenky a pilné ruky. Vykonal mnoho poctivé práce a pronikl s elánem a podivuhodnou energií téměř do všech oblastí slánského kulturního a společenského života. Je až k neuvěření, v kolika různých spolcích byl činný.

Ještě jako mladý začínající učitel se stal spoluzakladatelem Mládeneckého klubu, který především díky němu tehdy velmi osvěžil a oživil společenský život ve Slaném. Štechovo působení v Občanské besedě patří rovněž do období jejího největšího rozkvětu a úspěchů v kulturní oblasti. Dále se aktivně zapojil jako režisér a reorganizátor do činnosti Ochotnického spolku, jemuž dokázal získat přízeň i zájem nejširších vrstev. Byl také dlouholetým jednatelem místního odboru Ústřední matice školské, místním

jednatelem Umělecké besedy, místostarostou Sokola, předsedou Stavebního odboru Sokola, knihovníkem Okresní učitelské knihovny, jednatelem Okresního odboru Národopisné výstavy a kromě toho zastával celou řadu dalších funkcí, o čemž vypovídá i vzpomínka jeho syna, Václava Viléma Štecha:

„Otec byl učitel zanesený funkcemi a činný ve spolcích, kde se tehdy formovala česká kultura a ustalovalo veřejné mínění a politické přesvědčení. Kreslil, maloval, hrál i zpíval, jezdil na vysokém kole, pracoval v Sokole i v řemeslnických organizacích, působil jako místní jednatel Umělecké besedy, pracoval jako jakýsi kulturní konzul a sledoval i politický život. (...) Politickým přesvědčením byl otec mladočech, a byl příznačným představitelem tehdejší drobné práce, jež začínala školou, pokračovala knihou, institucemi a spolky.“ (Štech, V.V., 1967, 24-25)

Ve Slaném bychom tenkrát snad nenašli jedinou národní akci, při níž by Štech nehrál důležitou roli ať jako řečník, funkcionář, nebo jen jako řadový pracovník.

K nejvýznamnějším událostem slánského kulturního dění v poslední čtvrtině 19. století patří bezesporu otevření městského divadla, položení základů k městskému muzeu a vytvoření tradice slánské ročenky s názvem *Slánský obzor*. U realizace všech těchto - pro život ve městě zásadních počinů - stál v popředí Václav Štech.

Jedny z prvních zpráv o ochotnickém divadle ve Slaném pocházejí z roku 1845. Hrál se tehdy česky a německy v sále hostince V Templu. Divadelní společnost tvořili především úředníci krajského úřadu a slánského magistrátu, kteří si provozování divadla zajišťovali sami. Důležitým

mezníkem v historii slánských ochotníků bylo vybudování stálého divadla v piaristické koleji, k němuž došlo roku 1846. Postupně ubývala německá představení a na jevišti převládla čeština. Místní ochotníci, hrající pravidelně již od 20. let 19. století, si však až v roce 1872 vypracovali spolkové stanovy a rok poté ustavili regulérní Spolek divadelních ochotníků. Spor divadla s obecní správou, táhnoucí se od roku 1867, vyústil v roce 1877 v rozbourání divadla. Pro slánské ochotníky to byla velká rána, protože museli opustit dosavadní divadelní prostory v bývalé piaristické koleji (ta měla později sloužit jen školám). O dva roky později vystoupili na veřejnost s návrhem na postavení nové vlastní divadelní budovy. Starobylé město Slaný s více než 8000 obyvateli do té doby postrádalo důstojnou budovu, kde by se mohla konat divadelní představení a která by nahradila dosavadní nepohodlné a nevelké provizorní sály.

Václav Štech samozřejmě nemohl chybět u tak významného kroku v kulturním životě jeho milovaného města. Sám byl divadelníkem tělem i duší – psal divadelní hry, režíroval i hrál. Z jeho iniciativy byla založena akciová společnost pro vystavění divadla, jejíž valná hromada dne 18. září 1881 zvolila správní radu. O pár dní později byla vypsána soutěž na zhotovení návrhů divadelní budovy. Konečně 8. května 1882 byla zahájena stavba a 24. června téhož roku byl slavnostně položen základní kámen. Výstavba nové budovy se neobešla bez problémů – nedostávalo se peněz. Ty se musely získat nejrůznějším způsobem, z nichž nejúčinnější byl inspirovaný počinem z Prahy. Slánští nadšenci - podobně jako tomu bylo v Praze při stavbě Národního divadla - vydali slavnostní tisk s názvem *Svity*, který obsahoval literární a výtvarné příspěvky vztahující se ke slánskému regionu. Jeho prodejem se podařilo na stavbu divadla vybrat 1000 zlatých.

Slánské divadlo bylo slavnostně otevřeno historickým dramatem Josefa Jiřího Kolára *Primátor* dne 30. prosince 1883 a stalo se pýchou místních občanů. Svou premiéru zde měly také dramatické práce Štechovy, kterému se díky jeho nesčetným společenským kontaktům podařilo do města na představení přivést i významné představitele tehdejší literární a umělecké společnosti – Ignáta Herrmanna, Františka Xavera Svobodu, Jana Herbena, Jaroslava Kvapila, Antonína Sovu a další.

Po vybudování divadla bylo druhou významnou událostí konce 19. století založení slánského muzea. S tímto nápadem přišel opět Václav Štech.

„Když jsem jako dvacetiletý učitel dostal se roku 1879 do Slaného, a na vrcholu Slánské hory nalézal pak nesmírné množství nástrojů z doby kamenné v hroudách polí – a dovídal se od známých venkovanů o podobných objevech u jejich dědin – prolétla mou hlavou myšlenka, že by pro množství památek ze Slánské hory a pro mnohé objevy v kraji blízkém mělo v městě vzniknouti museum. Vždyť na Slánské hoře zjistil jsem zdivo, sestavené z velkého počtu pravěkých ručních mlýnků obilních, všude hojnost známého mi náčiní předhistorického, a zbytky nádob ještě bez hrnčířského kruhu robených. Tedy nejstarších.“ (Štech, 1934, 4)

Dne 18. května 1885 předložil svůj důkladně a podrobně promyšlený návrh stanov muzea literárnímu odboru Občanské besedy, odkud pak návrh putoval s doporučením na městskou radu. Ta ho 2. listopadu 1885 předala obecnímu zastupitelstvu, jež 5. února 1886 muzejní statut schválilo. Na jeho základě byl poté ustaven muzejní sbor, v němž Václav Štech zastával funkci kustoda. Po vyřešení finanční otázky získalo vzniklé muzeum pro své první sbírky tři místnosti na náměstí v domě číslo 143. Veřejnosti bylo zpřístupněno

dne 12. září 1886. Z města i venkovského okolí sem docházely nejrůznější pozoruhodné předměty v tak hojném množství, že již při otevření muzea vyhrazené místnosti nestačily. Na dobu těsně po otevření muzea, o jehož prohlídky byl velký zájem, vzpomíná i zakladatelův syn, Václav Vilém Štech:

„Bylo umístěno v rohovém domě na náměstí, zvaném Stará radnice, kde v přízemí byla policejní strážnice. Otvíralo se v neděli dopoledne a já hlídal jeho bránu se starým Hronkem a zaznamenával počet návštěvníků. Atmosféra tří místností, přeplněných starožitnostmi a roztodivnými kuriozitami darovanými i vyprošenými, muzejní ovzduší ve mně zůstalo a pořád je mi v něm blaze.“ (Štech, V.V., 1967, 25)

Po rychlém a energickém nástupu však muzejní sbor upadl do jakési letargie, a tak na popud jeho nespokojených členů a pod vedením Václava Štecha vznikl 1. listopadu 1891 Muzejní spolek, který navázal na činnost mezitím zaniklého literárního odboru Občanské besedy. Z pozdější bohaté činnosti spolku můžeme jmenovat kromě péče o památky umělecké, výtvarné, písemné, průmyslové i přírodní popularizování umění a vědy realizované formou přednášek, výstav, vydáváním spisů a zpráv regionální povahy i nákupy a půjčováním knih a časopisů. Díky Muzejnímu spolku byly opět zahájeny archeologické výkopy na Slánské hoře za účelem hledání a záchrany archeologických památek, byla zorganizována oslava nedožitých stých narozenin Františka Palackého atd. Valná hromada ze dne 2. července 1898 změnila dosavadní stanovy a přijala pro spolek nový název – Muzejní a literární spolek Palacký. V té době se stále ještě hledaly nové prostory pro muzejní sbírky. Problém s hledáním nového zázemí se vyřešil v roce 1897, kdy muzeum získalo tři místnosti v suterénu bývalé piaristické koleje. Zde byly sbírky nově a přehledněji uspořádány a zpřístupněny veřejnosti dne 29. srpna téhož roku.

Později se muzeum rozšířilo z původních tří místností do celé reprezentativní budovy na náměstí, kde spolu s Městskou knihovnou sídlí pod názvem Slánské vlastivědné muzeum dodnes.

Třetím významným Štechovým kulturním a vzdělávacím počinem ve Slaném bylo rozhodnutí vydávat ročenku Muzejního spolku. Její poslání tenkrát charakterizoval slovy: „... má býti zrcadlem života v městě našem, archívem výzkumů a studií v oboru věd a umění, příruční knihou, památkem současných snah, měřítkem pokroku i ukazatelem slabin. V první řadě má sloužit Slanému, najdeme-li však pomocníků, rádi rozšíříme obor jeho i na města i obce celého okresu...“ (Dvořáková, 1994, 149)

První ročník *Slánského obzoru* byl vytištěn v roce 1893 a již při jeho vzniku si všichni iniciátoři a autoři přáli, aby měl další pokračování a dlouhé trvání. Tak se také stalo – ročenka se objevovala rok co rok, postupně tematicky rozmanitější a zabírající stále větší region. Stala se vzorovou ukázkou regionálního tisku a její tradice vydržela s přestávkami až dodnes (pozn. podrobná historie vydávání *Slánského obzoru* viz textové přílohy v závěru práce). V roce 1897 se navíc podařilo pro výtvarnou podobu a úpravu obálky získat významného českého malíře Mikoláše Alše, který speciálně pro ni navrhl městský znak v heraldickém pojetí. Ten se stal jejím poznávacím znamením a skutečnou ozdobou.

Již při vzniku Muzejního spolku v roce 1891 se hovořilo o potřebě nové knihovny, která by byla přístupná široké veřejnosti a stala se prostředkem k povznesení jejího všeobecného vzdělání. Václav Štech o tom tenkrát napsal:

„A poněvadž o důležitosti půjčoven spisů sporů není, poněvadž by bylo nevlastenecké nechávati sta a sta příslušníků našeho kmene bez duševní stravy a poněvadž dobrá kniha zatlačuje karty, omezuje pijáctví, daremnou zábavu, nízký tlach, ušlechťuje mravy, řeč, způsoby, dává látku k přemýšlení, k povznášejícím hovorům, utvrzuje mravní, národní a lidské city – proto je neodkladnou povinností, postarati se v Slaném o řádnou, všeobecně přístupnou knihovnu! (...) Má-li veřejná knihovna v Slaném míti pevnou podstatu, je třeba, aby byla majetkem nejtrvalejší korporace - obce, aby byla soustavně zařízena, pečlivě spravována, snadno přístupna a vhodně doplňována.“ (Štech, 1894, 12-13)

11. října 1891 tedy spolek uspořádal Nerudův večer, jehož výtěžek se stal základem finančního fondu budoucí knihovny a čítárny. Soubor knih se rozmnožil o díla z knihoven jiných spolků (Libuše, Občanské besedy, Občanské záložny) a o jiné četné dary. Veřejná knihovna byla obecním majetkem, město pro ni opatřilo místnost a přispívalo na ni. Jinak zcela patřila pod správu Muzejního spolku. Ten pořídil dle Štechových rad a doporučení kartotéku a zavedl řádný výpůjční systém.

Otevření veřejné knihovny dne 17. října 1897 bylo velikou kulturní událostí, kterou dokonce oznamovaly i pražské deníky a ve Slaném to veřejnosti sdělovaly vývěsní plakáty. Dle dobových záznamů měla tenkrát knihovna 2031 spisů – nejpočetněji byla zastoupena krásná próza (902), časopisy a almanachy (532), díla dějepisná, literární, kulturní, životopisy a archeologie (136). Půjčovalo se dvakrát týdně, ve středu a v neděli, kdy sem přicházeli zejména lidé z venkova.

Velmi rychle se potvrdilo, že zřízení městské knihovny bylo opravdu naléhavé a její existence byla záhy veřejností považována za samozřejmou

nezbytnost. Dnes tato knihovna nese hrdě jméno Václava Štecha a vzdává tak hold tehdejšímu neúnavnému bojovníkovi za rozšíření duševních obzorů svých spoluobčanů.

Dnes nám tyto záležitosti připadají samozřejmé – divadlo, muzeum, knihovna...to jsou běžné součásti našeho života, ale dříve tomu tak nebylo. Velmi těžko se tenkrát hledaly cesty, jak v tehdejším střízlivě měšťáckém konzervativním prostředí prosadit nové myšlenky a nápady. Vždyť slánská knihovna byla po dlouhých přípravách otevřena již celých 22 let před tím, než byl vydán ministerstvem národní osvěty a vyučování zákon z 22. července 1919, podle kterého bylo povinností každé větší obce v československém státu založit a vydržovat veřejnou knihovnu. A slánské divadlo se otevřelo pouhých 42 dní po znovuootevření pražského Národního divadla (po jeho velkém požáru)! Na těchto reprezentativních příkladech je skutečně na první pohled vidět, jaký byl Václav Štech průkopník a inovátor. Nelze než se obdivovat osobitému umu, s jakým dokázal sám detailně navrhnout správu knihovny, celkové zřízení, systematizaci a třídění knih.

Do maloměstského, až dosud příliš klidného veřejného života zasahoval svými kritikami zdejšího dění a satirickými šlehy, jenž nejvíce pálily slánské měšťanosty, protože se jich osobně dotýkaly. Pod pseudonymem Ježík Špička čeřil společenské vody ve slánských časopisech. Byl to nebojácný útočník, který provokoval také svou nesmírnou činorodostí. Založil mimo jiné roku 1880 tradici literárních večerů. Jako dobrý řečník, mající spoluobčanům vždy co říci, přednášel v Občanské besedě, v Řemeslnické besedě, v Sokole, v Dělnické jednotě a v několika dalších spolcích.

Byl také dobrým stratégem, diplomatem a taktikem. Často musel neohroženě a vytrvale překonávat překážky, které mu druzí stavěli do cesty, a také hloupost a domýšlivou malichernost svého okolí. Nebylo snadné uvolňovat pouta maloměstské strnulosti ve městě ovládaném tvrdými a nepokrokovými veličinami. Štech se všemožně snažil o vytvoření nového prostředí, které by odpovídalo duchu doby – především svobodomyšlnějším názorům devadesátých let. Nechával se inspirovat děním v Praze. Pomáhal každé akci v Praze vyhlášené, se zájmem sledoval vše, co se tam dělo, a přizpůsoboval myšlenky a podněty místním poměrům, popularizoval nezvyklé ideje.

Václav Štech vykonal ve Slaném ve veřejném zájmu tolik, že mnohé stopy jeho neocenitelné činnosti nacházíme dodnes.

Odchod ze Slaného

S tím, jak rostl Štechův vliv, s kterým zasahoval do veřejných záležitostí Slaného, rostla také zbytečná zloba jeho odpůrců a místní těžkosti. Byl příliš živý pro těsné prostředí maloměsta, narážel zde na žárlivost i různé jiné nepříjemnosti. Jako učitel zasahující na tolika stranách se postupně stával více a více nepohodlným pro představitele místní politiky. Na reakce okolí vzpomíná takto jeho syn:

„...učitel, jenž bojoval existenčně a přitom zasahoval – nevolán – do života města, jež dost nevrle hledělo na jeho podnětnou a užitečnou práci veřejnou i literární. (...) Nevyslovovaná pohrda patriciů nad pozicí učitele, jenž šel podle výroku nějakého souseda „moc kách nahoru“, byla přecepatrná.“ (Štech, V.V., 1967, 28)

„Učitelské platy nebyly nikdy veliké. Tož otec učil po večerech v pokračovací řemeslnické škole učedníky, ve dne chodili k němu hoši „na privát“. Skromné existenci pomáhala už tenkrát literatura, z níž pomalu rostly styky s pražskými literáty soustředěnými tenkrát v Máji. Otec zajížděl do Prahy stále častěji a jistě vyrovnával novými přáteli nevyslovovanou pohrdlu slánských patriciů.“ (Štech, V.V., 1967, 25)

Styků a známostí v Praze přibývalo, proto se Štech rozhodl, že se pokusí dostat zde místo. Bez velikých nesnází uspěl, bylo mu nabídnuto místo učitele na obecné dívčí škole na Žižkově. Odchod ze Slaného v roce 1894 však nebyl jednoduchý. Loučení s městem, které kulturně povznesl, bylo doprovázeno neuvěřitelnou trpkostí. Ve chvíli, kdy už bylo obecně známo, že se rodina Štechova stěhuje, dostal od slánského muzejního spolku velmi stručnou a kategorickou výzvu, aby vrátil do muzejních sbírek starožitnosti, které dostal od občanů pro muzeum a které prý neodevzdal. Bylo to potupné obvinění pro člověka, jenž sám muzeum založil a zasadil se o jeho úspěšnou činnost!

„Bylo to v posledních týdnech slánské existence a otec objížděl tehdy se svědky po vesnicích ony lidi, o něž se jednalo, aby dokumentárně prokázal, že obvinění bývalých přátel z instituce, již založil, bylo naprosto falešné. Že v ničem si nepřisvojil, ani nevylákal pod titulem muzea cizí majetek. Prokazoval to v slánských novinách, a vím, že dokumentárně podložený rozklad a odpověď zakončil slovy: „A teď si půjdu umýt ruce!“ Muzeum reagovalo rozpačitě a nevrle.“ (Štech, V.V., 1967, 39)

Situace se tedy na závěr tak vyhrotila, že se Štech rozcházel se svým milovaným městem a spolupracovníky z veřejné činnosti ve zlém. Dokonce jeho divadelní hry se po jeho odchodu nesměly ve Slaném hrát – bývaly

označovány za karikatury městského celku. Vztah k městu se dlouho nelepšil, téměř na tři desítky let Štech přerušil se Slaným kontakty. Ty se začaly obnovovat až koncem dvacátých let 20. století, kdy připravilo Volné sdružení rodáků a přátel města Slaného v Praze při příležitosti jeho sedmdesátin na jeho počest slavnostní večer.

2.1.2 Praha – Brno - Praha

První pražský pobyt

Příchodem do Prahy v roce 1894 začala další kapitola Štechova neobyčejně pestrého a plodného života. Cesta do hlavního města se mu však otevřela již dříve – uvedením aktovky *Maloměstské tradice* v Národním divadle roku 1888. V Praze se nadále věnoval učitelskému povolání, učil na dívčí obecné škole na Žižkově, kde se stal v roce 1900 ředitelem. Pět let poté se nechal předčasně penzionovat, aby se mohl naplno věnovat své největší životní vášni a zálibě – divadlu.

Kromě toho pokračoval v literární tvorbě a především se opět angažoval v různých spolcích. Stal se předním členem Spolku československých spisovatelů beletristů Máj a svou iniciativu soustředil na zlepšení životních podmínek spisovatelů. Díky němu se Máj začal věnovat otázce autorských práv. V roce 1897 Štech vypracoval stanovy jeho penzijního fondu a od roku 1901 řídil jako předseda tehdy založené Nakladatelské družstvo Máje. Toto nakladatelství vydávalo stejnojmenný časopis, do kterého Štech soustavně přispíval romány na pokračování, fejetony, literárními i divadelními statěmi a referáty. Za spolek Máj byl také zvolen do Družstva Národního divadla. Od roku 1890 byl členem spolku Svatobor a hodně cestoval – nejprve po českých zemích, pak následovaly Německo, Paříž, Itálie atd.

V letech 1898-1907 vedl divadelní agenturu a jako iniciativní organizátor stál u zrodu pražského divadla Uranie (1898). Svou strastiplnou zákulisní pouť divadly nastoupil v roce 1908 nejprve jako první tajemník Městského divadla na Královských Vinohradech (dnes Vinohradské divadlo),

později jako jeho ředitel, kterým byl až do roku 1913. Jeho zdejší éra byla naplněna uměleckými střety především s průbojným dramaturgem Karlem Hugo Hilarem. V období vinohradského působení se ve Štechově životě střídaly šťastné chvíle s těmi méně šťastnými, úspěchy s rozčarováním a zklamáním. Po nedobrovolném odchodu z funkce, provázeném bouřlivými kampaněmi v tisku i v divadle, konflikty s Hilarem a polemikami o umělecké úrovni repertoáru se stal ředitelem Uranie (1914-1918) v Praze Holešovicích. Na Štechovo kruté vypuzení z divadla na Vinohradech vzpomínal i jeho slánský žák, František Procházka:

„Pokládám to za strašný hřích a křivdu, za ohavný dokument našeho českého barbarství, jestliže Štechovi za všecku jeho lásku k divadlu a všeobecně uznávanou velkou práci dostalo se – a v tom se shodovali i jeho nepřátelé! – tak nešetrného kopance, jakým bylo jeho vypuzení z divadla vinohradského. Za důvod udávalo se neumělecké vedení divadla a zejména to, že Štech dával na Vinohradech hrát operety a činohry, jež kritika měla za méněcenné. Jak divné jsou u nás cesty kritiky! (...) Ale Štech i tenkrát jako vždy dokázal, že je celým mužem. Neztratil pod krutými ranami hlavu, nepoddal se a byla-li mu vzata příležitost pracovat jedním směrem, dal se rázem směrem jiným. Je v tom až heroismus přímo americký a příkladný...“ (Slánské večery, III – 1929, 10-11)

Zastavení v Brně

Po vzniku 1. republiky byl Václav Štech povolán do brněnského Národního divadla, které vedl v letech 1919-1925. Vzдал se tehdy vedení pražské Uranie a na žádost brněnských Čechů se ujal znovuzřízení tamního Národního divadla, „jež nemohlo dlouho již ani žít ani umřít pro kruté nepřátelství německy spravované radnice a pro nedostatečnou budovu“. (Fingal, 1929, 55-56)

Prozatímní Národní divadlo brněnské bylo otevřeno v prosinci roku 1884 a v prvních dvaceti letech muselo překonávat mnohé těžkosti. Za vedení Pavla Švandy ze Semčic zde byly uváděny dokonce i hry ruských realistů, v Praze prokleté. Za správy pozdějších ředitelů však divadlo většinou jen přežívalo a zmítalo se v hospodářských neúspěších.

Po Štechově příchodu do Brna rychle vyrostl v nových poměrech v budově Městského divadla velký, vážený umělecký ústav. Z politických důvodů bylo nutné se o tuto budovu dělit s Němci, a tak se muselo hrát i ve Starém divadle a v poboční scéně Reduty. Založit a přivést k životu české divadlo nebylo v té době jednoduché. Do cesty byly Štechovi kladeny různé překážky, intriky a nesnáze, které nakonec vyústily v jeho zklamání. Vytrval zde až do konce své šestileté smlouvy a v roce 1925 odtud odešel – vrátil se zpět do Prahy.

V roce 1918-1919 vykonával navíc funkci prvního předsedy Syndikátu českých spisovatelů a v Brně se kromě plnění obtížného úkolu divadelní správy také aktivně účastnil veřejného dění jako přednášející. *„I do čtených měst moravských často zajížděl jako přednášeč. Měl vždy mnoho posluchačů, poněvadž jeho výklady měly zvláště zajímavé náměty.“* (Fingal, 1929, 56-57)

„Kdo zná horkou divadelní půdu, zákulisní poměry mezi umělci a zase mezi těmi, kdo mají divadlo vést a vydržovat, pochopí, že Václav Štech prožil za těch dvacet let opravdu velmi mnoho radostného i hořkého. Sám nám o tom napsal krutou knihu „Vinohradský případ“, kde rozebral všechny nesnáze, které tu měl, své úsilí i zklamání, intriky a nakonec velkou křivdu, jíž mu bylo snést. A o brněnské éře se dočteme v podrobné „Džungli literární a divadelní“. I když někde je Štech trochu jednostranný a osobní, je v těch knihách tolik zajímavého pro poznání poměrů, byť měly někde poněkud zborcenou plochu křivého zrcadla. Nemohl si stěžovat a nestěžoval si nikdy

na Uranii; tu nejen vymanil z tíživých dluhů, nýbrž povznesl její činoherní repertoár, že si dodnes starší milovníci divadla vzpomínají, jaká to byla úroveň v tomto předměstském divadle za první světové války!“ (Rus, 1948, 13-14)

Natrvalo zpět do Prahy

Po návratu do Prahy pokračoval Štech v práci pro Spolek českých spisovatelů Máj, stal se viceprezidentem správní rady pojišťovny Slavia a byl také aktivním členem dalších spolků a společností. Do pozdního věku byl literárně činným.

Václav Štech zemřel v Praze dne 27. února 1947 a byl pochován do rodinného hrobu ve Slaném.

2.2 ŠTECHOVA LITERÁRNÍ TVORBA V ČASOVÉM SLEDU

Václav Štech napsal za svůj život 61 literárních děl, z toho 14 divadelních her, 14 románů, 13 humoristických sbírek, 2 knihy pamětí, různé brožury a celou řadu kritik, esejí a fejetonů. Některé z jeho prací vyšly v různých vydavatelstvích i v několikerém vydání a pro množství čtenářů se staly potěšením a často i rádcem.

2.2.1 1881 - 1905

Literárně se začal Václav Štech projevovat velmi brzy: již jako sedmnáctiletý student (v roce 1876) spolupracoval s deníkem *Pokrok*, kam posílal články o umění a archeologii. Později jako žurnalista přispíval do slánských periodik – ve *Svornosti* vyšla v lednu 1881 jeho první humoreska *Naše Rézi*.

Začínající mladý spisovatel nejprve zaměřil pozornost na divadelní scénu. Inspirací mu bylo dění ve městě, o jehož maloměstské atmosféře např. napsal hry *Knihkupec*, *Krise*, *Žena*, *Zákopy*, *Zlatý déšť* a také svou nejnámější veselohru z tohoto období, *Maloměstské tradice*. Zvítězila i u přísného dramaturga Ladislava Stroupežnického a slavně dne 21. března 1888 dobyla scénu Národního divadla. Kromě toho už v roce 1885 jako nejlepší jednoaktová hra získala cenu České Thalie. Ze souborů humoresek vyšel v roce 1893 *Maloměstský pepř*.

Ve Slaném Štech napsal i knihy poučné a výchovné, které měly pomoci na cestě životem mladým obchodníkům (*Mladý obchodník*) a živnostníkům (*Mladý živnostník*), nejrůznější brožury zabývající se veřejnými knihovnami (*O veřejných knihovnách*), věnované ženám (*Českým ženám: Nejsme s vámi*

spokojení) a učitelstvu (*Před učitelským prahem*). Sepsal též pojednání o provozovacím (*O provozovacím právu*) i autorském právu (*Poučení o právu autorském*) a kromě toho i jednu povídku pro mládež s názvem *Stříbrná věž*.

Po odchodu do Prahy se Štech nepřestal ve své tvorbě věnovat maloměstu, i když sám sebe i jeho jméno v dílech všelijak pozměňuje a zakrývá. Ve Slaném nebo v jeho okolí se odehrávají jeho první romány – *Koleje*, *U tří bláznů* a dvoudílný životopisný román *Kovové ruce*. Slánské motivy dominují v humoreskách, které autor uspořádal do souborů *Hloží*, *Strniska* a *Humoresky*, a vznikají rovněž jeho veselohry *Ohnivá země* a *Třetí zvonění*. O těchto dílech bude podrobněji pojednáno v kapitole 2.3.

2.2.2 1906 - 1915

Ve 2. období své tvorby se Štech zaměřil na život na pražském předměstí, který se vyznačoval především horečnatým budováním a sklonem místních lidí k hrabivosti, jakmile se jim jen naskytla příležitost. Setkáváme se zde s odlišnými charaktery postav, než jakými se vyznačovaly typy maloměstské.

Nevyčerpatelným souhrnem vtipných námětů a humorných postřehů jsou zvláště Štechovy soubory humoresek *Prožluklé historky* (zde ještě najdeme i povídky se slánskými náměty), *Předměstské humoresky*, *Humoristův zápisník* a z bohatých divadelních zkušeností vycházející *Divadelní mžitky*. Z prvních pražsky laděných próz můžeme jmenovat romány *Štěstí zlatého hroznu* a *Hřích paní Hýrové*.

Ostrý pohled na soudobou realitu, společnost i jednotlivce je příznačný také pro Štechovu divadelní tvorbu. Vzniká oblíbená veselohra *Deskový statek*, pojednávající o tajné sňatkové kanceláři, komedie ze školského života *Habada a Jordán*, v níž autor představuje různé typy a povahy předměstských učitelů, a komedie *David a Goliáš*, dokazující, že svět se nepolepšil, že předvolební praktiky byly a jsou bojem poctivosti a etického chování s nepoctivostí a podváděním.

2.2.3 1916 – 1937

Václav Štech i nadále pokračoval v psaní humoresek, které seřadil do sbírek s názvy napovídajícími jejich obsah – *Pražské klevety*, *Někde a nikde* (povídky týkající se Slaného), *Žerty a pablesky*, *Kejkle a frašky* a *Zálety a pletky*.

Přes tematiku malého města a následně předměstské Prahy se autor dostal svými závěrečnými prozaickými díly až do samého středu velkoměsta, do jeho vysoké politiky. V pěti posledních románech s názvy *Řetěz*, *Les krásných žen*, *Pražský chorál*, *Pobřeží lásky* a *Sladké vody* napínavě líčí velké události v politicky dusném prostředí. Využívá pásma důmyslně propletených tajemných i milostných epizod a vymýšlí až fantastické praktiky pro tehdejší vysokou diplomacii, které nakonec vedly k první světové válce.

„Sám si velmi vážil právě těchto posledních knih, k nimž strádal látku mnoho let a na kterých několik let houževnatě pracoval. Na procházkách v pozdním odpoledni vymýšlel a kombinoval své zápletky, kupoval podobizny herců a hereček, jež mu sloužily za modely nespočetných osob, některé figurky si sám nakreslil, a s těmito modely se potom doma důvěrně seznamoval, studoval každý rys jejich obličejů, aby přetavil jejich podoby v románovém díle do žijících a důsledně jednajících hrdinů.“ (Rus, 1948, 14)

Spisovatel literárně tvořil až do posledních let svého života, kdy se věnoval psaní pamětí s názvy *Přes ostnaté dráty* a *Džungle literární a divadelní*. Ještě jako 85 letý stařec diktoval další svazky svých pamětí.

2.3 SLÁNSKÉ MOTIVY VE ŠTECHOVĚ TVORBĚ

Žádné město ve Středočeském kraji nemá autora, který by zachytil humorně i vážně jeho život na sklonku 19. století v povídkách, románech i divadelních hrách v takové šíři, jako to učinil Václav Štech, pokud šlo o Slaný a okolí. Svým životem i literárním dílem tomuto městu zcela patřil.

V milovaném i kritizovaném a vysmívaném maloměstě nalézal množství typických figurek. Bezprostřední účast na rozvoji Slaného a aktivní zapojení do všech sfér veřejného dění mu umožňovaly nahlédnout i do soukromí svých krajanů, do jednotlivých domácností a domů. Při svých samotářských toukách po okolí se hluboce zamýšlel nad osudy svých spoluobčanů a v jeho živelné představivosti se začaly odvíjet románové zápletky, veseloherní situace i tragická rozhodnutí.

„Pozoruje naše lidi, jejich zjev i duši, život ve škole, společnosti i spolcích, nahlíží do zákulisí soukromého života i veřejných ústavů, stopuje ruch velkoměst i tišiny maloměstských náměstí a ulic, činí si o všem bedlivé záznamy, získává mohutný materiál, doplněný skvělou pamětí, a všechno to záhy umělecky formuje a zpracovává tu v čiperné humoresky a satiry, tu v povídky, romány a úspěšné divadelní hry.“ (Slánské večery, III – 1929, 8-9)

2.3.1 Divadelní hry

Václav Štech byl prvním českým autorem, jenž vnesl do české divadelní tvorby téma politiky. Už jako učitele ve Slaném ho veřejný život bytostně zajímal, nebyl jen jeho pozorovatelem, ale i aktivním účastníkem, jehož divadelní hry, práce beletristické i novinářské představovaly nelítostnou, ironickou reflexi tehdejší doby i osobních zkušeností. Jako výborný režisér neměl Štech ve slánském ochotnickém spolku žádnou konkurenci, o čemž svědčí i slova uznání od blízkého spolupracovníka, Karla Scheinpfluga:

„Svěžím, moderním a cenným repertoirem a pečlivým studiem her dovedl Štech doplniti dobré výkony jednotlivých herců tak, že za jeho vedení dosáhlo ochotnické divadlo slušné výše diletantského umění. Tím domohl se spolek ochotnický ponenáhlu opět svého důležitého postavení a své vážnosti ve veřejnosti a připoutal ku praporu svému opět přízeň obecnstva.“ (Slavík, 1939, 49)

Připomeňme si zde alespoň názvy jeho divadelních her inspirovaných slánským životem - z celkového počtu čtrnáct je jich devět : *Knihkupec* (pouze rukopis), *Krise*, *Maloměstské tradice*, *Žena*, *Zákopy*, *Zlatý déšť*, *Ohnivá země*, *Náš dům v asanaci* (pouze rukopis) a *Třetí zvonění* a připojme jejich stručnou charakteristiku. K těm, které zaznamenaly od doby svého vzniku nezanedbatelný úspěch a především měly značný divácký ohlas, řadíme *Maloměstské tradice*, *Ohnivou zemi* a *Třetí zvonění*. V následující podkapitole se pak budeme věnovat podrobněji hlavnímu tématu této práce – maloměstsky laděné próze (humoreskám a románům).

Maloměstské tradice, jak již bylo zmíněno na jiném místě, měly dne 21. března 1888 premiéru v Národním divadle a dosáhly ocenění i od

obávaného divadelního kritika a autora, Ladislava Stroupežnického. Před tímto velkým pražským úspěchem byly hrány již koncem roku 1887 ve Slaném. Kritika jednomyslně zaznamenala úspěch mladého autora a jeho veselohru charakterizovala jako dílo pozoruhodného talentu. Štechovi se podařilo napsat hru plnou života a napětí, v níž každá postava je propracovaným originálním typem. Se shovívavým i kousavým humorem zde vystihl průběh zápasu o ovládnutí maloměstské radnice.

Podobně aktuálně laděná je i veselohra *Ohnivá země*, v níž jde opět o kariérismus, machinace a intriky v úsilí o proniknutí do politické sféry. Tentokrát jde o volbu poslance. Maloměstský „žvanil“ se snaží všemi prostředky dosáhnout politické kariéry. Tuto hru psal autor v roce 1892 ve Slaném a dokončil ji až v Praze. Dne 26. května 1898 proběhla v divadle její úspěšná premiéra.

Nejvtipnější obraz maloměstských pletich však najdeme v tříaktové veselohře *Třetí zvonění*, v níž sledujeme trampoty mladého ženicha, jenž svou předsvatební noc strávil nevinně s pikantní vdovou. Je to hra plná dramatických okamžiků, žertovných zápletek a svěžích, vtipných dialogů. „*Mosaika vesele sestavených nehod i náhod má zdařile charakterisované postavy, rozmarně osvětlované časovým vtipem i bujnou karikaturou. Svěží vtip s kufrem, zapomenutým u vrat, je skutečnou nehodou slánskou.*“ (Slavík, 1939, 52) Hra měla premiéru v Národním divadle 4. února 1900 a přinesla Štechovi díky výstižnému obrazu prostředí a pečlivě odpozorovaným postavám maloměstské honorace největší úspěch. Za autorova života se dočkala pěti tisíc repríz a dokonce i filmového zpracování (v roce 1938) a na českých jevištích se v různých inscenacích a úpravách hraje dodnes.

Václav Štech velmi dobře rozuměl dramatické stavbě scén a dokonale ovládal divadelní řeč, měl také dar humorné kresby a figurkářského postřehu. Zejména v posledně jmenovaných pracích spojil kombinační dovednosti a schopnosti s podrobnou znalostí divadelní techniky. Jeho hry se tak s úspěchem hrály jak na velkých scénách, tak i na malých ochotnických jevištích.

2.3.2 a) Humoresky

Humoresku řadíme mezi žánry, které se v našem prostředí rozvíjely zejména v 19. století. Dokladem toho jsou jména jako **František Jaromír Rubeš** (*Pan amanuensis na venku aneb Putování za novelou*, 1842 a další), uznávaný autor humoresky z první poloviny 19. století, **Alois Gallat** (*Humoresky ve verši a próze*, 1860) a **Václav Čeněk Bendl Stránický** (*Tatínkovy juchty a jiné historky*, posmrtně 1921), jeho pokračovatelé z 60. a 70. let. V té době byl vydán také dvoudílný soubor v nakladatelství **Josefa Richarda Vilímka** s názvem *Nejlepší české humoresky* (1873-1874), jež podává důkaz o tehdejší množství a čtenářské oblibě žánru. Dobu největšího rozkvětu však humoreska zaznamenala v posledních desetiletích 19. století, což bývá spojováno s masovým rozmachem žurnalistiky a žánrovým realismem. K nejproduktivnějším autorům tohoto období patřili **Karel Šípek**, **Franta Župan**, vlastním jménem František Procházka (*Humoresky*, 1885, *Pepánek Nezdara*, 1907-1921), **Ignát Herrmann** (*Pražské figurky*, 1884, *Drobní lidé*, 1888, *Z pražských zákoutí*, 1889), ale také **Ladislav Stroupežnický** (*Rozmarné historky*, 1879), **Svatopluk Čech** (*Povídky, arabesky a humoresky*, 1878-1883, *Humoresky, satiry a drobné črty*, 1887) a především **Václav Štech**. V jeho tvorbě zaujímají humoresky vedle divadelních her a románů nejvýznamnější místo, věnoval se jim po celou dobu svého literárního působení – ve Slaném, v Praze i v Brně. Zaměříme se zde na soubory humoresek, pro něž Štech nejvíce čerpal inspiraci ze Slaného, v nichž jsou slánské motivy nejvýraznější. Jde o tyto čtyři knihy humoresek: *Maloměstský pepř* (1893), *Hloží* (1896), *Strniska* (1901), *Někde a nikde* (1919).

Humoreska bývá definována jako „krátká zábavná povídka“, jejímž jádrem je obvykle „nicotná až trapná úsměvná příhoda, vzatá jakoby ze

života, která v bystrém tempu a s řadou peripetií (zmatků, omylů, různých nedorozumění) i pitoreskních detailů vyúsťuje v překvapivou pointu“. (Mocná, 2004, 258) Štechovy humoresky se ve většině případů s touto obecnou definicí shodují, ale najdeme mezi nimi i takové, které se v různých detailech od ní liší, více či méně odklánějí (konkrétně viz shrnutí na závěr každého pojednání o jednotlivých humoristických sbírkách).

Maloměstský pepř (1893)

Tento soubor se obsahem řadí mezi nejcharakterističtější díla počátečních let Štechovy prozaické tvorby, kdy se věnoval psaní dramaticky spádných črt a humoresek z našich venkovských měst. V roce 1892 si od něho soubor vyžádal J. R. Vilímek k možnému vydání (v tomto roce také vyšly jeho dvě humoresky *Věvec* a *Poměry* v zábavném časopise pro širokou čtenářskou obec *Švanda Dudák*).

„Chystal u Vilímka knihu humoresek, kde se vyrovnával s nesnázemi a příhodami malého města, jež karikoval do směšnosti a hlouposti.“ (Štech, V.V., 1967, 38)

„*Hrstku humoresek, povídek a šlehů*“, jak autor soubor v podtitulu nazval, připsal Ignátu Herrmannovi a první vydání nechal ilustrovat Artušem Scheinerem. Do sbírky byly zařazeny tyto humoresky: *Lavina*, *Poměry*, *Věvec*, *O.E.*, *Budnická voda*, *Prase*, *Motýl* a *Nejlepší muž*. Historkou o vdově po advokátovi JUDr. Erbanském (ve skutečnosti manželce JUDr. K. Horlivého), *O.E.*, Štech v roce 1888 debutoval v *Květech* Svatopluka Čecha.

Lavina

Tuto humoresku karikující všechny podrobnosti spolkové valné hromady na malém městě otiskl již v roce 1891 Ignát Herrmann v květnovém čísle svého *Švandy Dudáka* pod Štechovým pseudonymem István Szlanyina.

„Útočná satira řála do živého, ale Štech dostal z hejtmanství důvěrnou zprávu, že opovážlivost bude podkladem disciplinárního vyšetřování. Ihned to oznámil Herrmannovi, který v listárně červnového čísla otiskl prohlášení, že odpovídá hromadně na několik předstíraných dopisů z venkovských měst: Ani jedno město, z něhož jdou do redakce dotazy nebo stížnosti – nebylo míněno onou Lavinou. Je to pouhá fantasmie, ale je příznačno, jak přilehla. Bude to tedy asi ve všech českých městech na jedno brdo. Příspěvek přišel odjinud, než jsou dopisy – bylo tedy dobře píchnuto do bolavého. Redakce za tu šťastnou ránu do živého anonymnímu autorovi děkuje.“ (Slavík, 1939, 58)

Lavina zahájila pravidelné Štechovo přispívání do Herrmannova časopisu a korespondenci mezi oběma autory, kteří se poté velmi sblížili i lidsky.

Děj humoresky se odehrává před valnou hromadou Besedy v Šišimasech, na které se má rozhodnout o budoucím předsedovi a členech výboru. Všichni jsou nespokojení – zapisovatel, pokladník, jednatel, pan místopředseda – mají toho dost a nejraději by se členství vzdali a odstoupili. Mají pocit, že se marně snaží o zlepšení situace, ale nic jim z toho „nekápně“. Místo výborové schůze chodí někteří hrát karty, ostatní se o dění v Besedě nezajímají...členstvo nadává na výbor v hostincích a vinárnách, a do Besedy se nikomu nechce. O kandidaturu na významné posty se nikdo nehlásí, všichni se jí v Šišimasech snaží vyhnout. Předsednické křeslo si mezi sebou přehazují jako pověstnou horkou bramboru. Každý má nějakou výmluvu a pod různými záminkami doporučuje do funkce jiné spoluobčany. Po městě se

začnou roznášet klepy a pomluvy, každý si něco přisadí (to, co se mu zrovna hodí, nebo někde zaslechl), pravda se občas překrouť. „Noviny“ se šíří mezi lidmi jako **lavina**, od úst k ústům, celé město si povídá o tom, kdo bude předsedou a kdo jednatelem, co se v Besedě chystá.

„Klíč mlčí jako hrob. Svěřil tajemství pouze všem známým, kteří si u něho kupují rukavice, bandáže, nebo kteří jdou těsněji kolem jeho krámu.“
(Štech, 1927, 10)

Mluví se o tom všude – v pivnicích, na poště, v krámě, na ulici a dokonce i v místním listu vychází nepěkný článek. Proti sobě se staví staročeši a mladočeši, všichni hájí svůj stav, dochází k nesrovnalostem mezi doktory, inženýry, úředníky, živnostníky i učiteli. Když dojde k setkání členů v Besedě a je pořízena kandidátní listina, navrhnou se všichni navzájem. Situace, kdy si složené funkce rozeberou mezi sebou dosavadní výboři, se prý opakuje v Besedě každé tři roky. O dění v Šišimasech se však dozví kníže pán a z titulu svého postavení zjedná v Besedě pořádek dle svých představ. Výsledkem je pokojná valná hromada s velkou účastí, na níž jsou do funkcí do jednoho opět zvoleni dosavadní členové výboru. Další schůze výboru však proběhne stejně jako ty před volbami – za malé účasti, neboť někteří členové dají před schůzí přednost kartám.

„Zastihli tři u tarok; ptali se, není-li schůze. „I je!“ odvětil jeden z funkcionářů; „ale bude tam nejspíš mnoho řečnění a na to my nedržíme. Oni to tam bez nás také tento - ! Dávaj, pane otče – je na nich.“ Tu k nim přistoupil kancelista, podal jim šňupec a nabízel novou partii taroků. „Nemám čtvrtého!“ „To přitáhneme z výboru nějakého náhradníka, bude-li třeba; od čeho pak jsme je volili? – Těmi schůzemi to zde v Šišimasech nerozsekají!“ (Štech, 1927, 21)

Poměry

Čtenář se ocitne ve městě s názvem Piplice v čase před volbou nového obecního kontrolora. Na trojici hlavních postav, tří členů obecního zastupitelstva - Kláska, Civína a Novotného - autor demonstruje charakteristický způsob jednání zainteresovaných osob na maloměstě při tak důležité veřejné události, jako je zvolení nového obecního kontrolora.

Nejprve se trojice setká v hostinci na pivě, kde svorně a horlivě rozebírá vzniklou situaci. Padají návrhy na různé kandidáty, kteří by se jim z osobních důvodů ve funkci hodili. Nemohou se však shodnout ani na jediném, každý z nich chce podpořit jen toho svého. Po tom, co se spolu zdánlivě v dobrém rozloučili, postupně jeden po druhém z hostince odcházejí, nezapomenou se však u východu u pana hostinského vzájemně pomluvit. Hostinský si vždy přisadí, přidá svůj názor i nějaké klepy „ze zákulisí“, tím ještě přilije olej do ohně a situaci pěkně zdramatizuje.

„Hostinský natočil až pěna přetékala a přidal kus upozornění: „Pánové, zůstane to mezi námi – ale Novotný na vás žehnal!“ „Tak?“ „A božinku! A jmen jste dostali, že by kalendář nestačil.“ „Jo! To jsou poměry!“ řekl Klásek a odplivnul si. „Škandál!“ doložil Civín. „Prej jste – ale pánové: zůstane to mezi námi“ – domlouval hostinský. „Co pak jsme děti?“ odpověděl Klásek, kdežto Civín jenom mávl rukou. „- prej jste lumpové a trulanti, pakáž a jé! ani to nechci opakovat.“ (Štech, 1927, 28-29)

V závěru však vůbec nezáleží na mínění Kláska, Civína a Novotného. Purkmistr vše nakonec stejně „upeče“ sám.

Věvec

V maloměstském Koptíně bylo až moc slávy kolem poslední zábavy zpěváckého spolku, což se nelíbilo režisérovi místních ochotníků, Otakaru Vařenému. Rozhodl se proto zorganizovat akci, na níž by spoluobčané ještě dlouho vzpomínali a která by úspěch zpěvácké zábavy zcela zastínila. Se členy ochotnického spolku začal tajně připravovat oslavu dvacetileté činnosti někdejšího spolupracovníka, skromného a vlastenecky založeného kancelisty Synka.

„Městský kancelista Synek je vlastenec nejčistšího rázu. Je to kousek onoho kvasu, který v našich poměrech dělá často divy. (...) Dvacet let žije tu (v Koptíně) a dovedl si až po dnešní časy zachovati svůj idealismus a neúmorné nadšení mezi šosy různých bručivých městských radů, mezi copy nabubřelých domácích pánů, kteří vždy hledívají pouze přes rameno na podobné blouznivce – jemu nespletly rozum ani zákazy ani pochvaly.“ (Štech, 1927, 43-44) Synek býval vždy mocnou oporou místních ochotníků, byl však trnem v oku mnohým lidem ve vedení města, a co se kdy ve veřejné činnosti nepovedlo, bylo připsáno na jeho vrub. *„Městský kancelista nevěděl často, má-li se smát či vyletět z kůže – ale byl již tak zapřažen v tu drobnou vlasteneckou působnost, že i po stu umínění a zaříkání se zase ochotně přičinil rukou, kde bylo třeba.“ (Štech, 1927, 48)* Později se stal ředitelem ochotnického spolku. *„Synek pokrčil rameny a chytil se kormidla v jednotě oběma rukama. Na uhrazení bezedného stálého schodku v kapse vymyslel nové plány, prosadil změnu stanov, zavedl nový pořádek ve financích, opatřil spolku příznivce, kteří neskrblili grošem, a za rok byl spolek, jako by starý zevnějšek dovedný mistr byl osoustruhoval a ohladil.“ (Štech, 1927, 49)* Nejdříve šlo tedy vše hladce, všichni byli spokojeni, ale za dva roky se proti němu vytvořila opozice a Synek raději zvolil dobrovolný odchod z funkce, než nedobrovolné vypuzení členy souboru. *„Ochotníci zvolili si nového*

ředitele a starému nevěnovali za všechnu práci, kterou spolku byl věnoval, ani řádečku sebe hubenějšího pozdravu, kouska díku – ždibeček uznání.“ (Štech, 1927, 50) Přestali mu dávat úlohy, dělali mu samé „naschvály“ a on vše hrdinsky snášel. Pak nastal zvrat – režisér Vařený mu nabídl roli Mydláře v Kolárově vlastenecké hře „Pražský žid“. Ta se měla hrát v rámci oslav Synkova dvacetiletého jubilea. Režisér mu na ní chtěl prostřednictvím ředitele předat vavřínový věnec se stuhou v národních barvách.

Synkovo vystoupení ve hře mělo velký úspěch, diváci byli u vytržení, avšak situace se po předání osudného věnce obrátila v pravý opak. Rázem přestalo tleskání a nadšení obecenstva se změnilo v „*studenou, zelenou, morovou závist*“. (Štech, 1927, 57) Jedině studenti se nenechali ovládnout a ovlivnit žárlivostí a vztekem starších občanů. Po skončení představení obyvatelé Koptína s typickou horlivostí a maloměstským „nadhledem“ rozebírali výstup s věncem v místních hostincích. Rozčilovali se, pomlouvali, lomcovala jimi závist, nepřejícnost a nevděk. „*Smutné? To je škandál, že se v divadle roztahuje takový škrabák! Škrabák má zůstat v kanceláři a nemá se všude cpát do předu. Je to pro město ostuda, že tu bez kancelisty ani slepice nesnese vejce. Kdybych já byl purkmistrem, zakázal bych těm škrabalům, aby do všeho strkali nos!*“ (Štech, 1927, 61) Chudák Synek za nic nemohl, a přesto se stal v očích veřejnosti tím nejhorším. V ochotnickém spolku propukla bouřlivá hádka, režisér i ředitel se od nápadu s věncem distancovali a dali ve spolku výpověď. Tato zpráva se v různých úpravách a se škodolibými dodatky roznesla po městě a dala vzniknout trpké, hanebné senzaci: že si kancelista Synek ten věnec koupil sám! Synek byl poté obviněn i z dalších podvodů a lží, a protože to byl neskutečný dobrák, nakonec i věnec sám zaplatil, neboť to nikdo jiný nechtěl při závěrečném zúčtování udělat. Doma pak tento důkaz „vděku a uznání“ města Koptína vlastnoručně spálil.

Starý nadšenec neskončil se svou vlasteneckou činností ani po věncové aféře a se zápalem pro dobrou věc se odhodlaně pustil do nové agitace, tentokrát pro chystanou Jubilejní výstavu.

O.E.

Autor začíná historku inzerátem na prodej osmnácti krásných lamp s monogramem O.E., kolem kterých se točí celý příběh. Do spisovatelova města se přistěhoval advokát JUDr. Erbanský s rodinou, rychle se zde zabydleli a dostali se do povědomí místních lidí. Nový advokát se stal velmi oblíbeným, aktivně se totiž účastnil veškerého veřejného života, sbíral cenné kontakty a vybudoval si dobrou pověst. Jeho paní Otilie se ovšem obyvatelům města zdála odměřená a aristokraticky povýšená...stala se vítaným terčem pomluv a řečí. Při příležitosti svých jmenin si pozvala k sobě do salonu vybranou ženskou společnost. „...salon ten způsobil, že paní soudcová každou návštěvu u Erbanských odstonala, že musel ředitel papírny koupiti své choti právě takový koberec – ano „ještě dražší“ – že pan notář sám opatřil nový elegantní nábytek a záslony, že paní krajského fysika si vyomdlévala čalouny, a že s důsledností ledovou překřtěny všechny parádní pokoje na salony.“ (Štech, 1927, 91) Jako dárek od svého muže dostala paní Erbanská osmnáct krásných lamp s monogramem O.E. „Bláhový nápad mého muže – dárek ke dnešním jmeninám – žertík opravdu...“ (Štech, 1927, 93) Všechny pozvané dámy byly lampami nanejvýš překvapeny, rozčileny, pobouřeny a pohněvány. Lampy se jako zosobnění hříšného přepychu v domácnosti Erbanských staly rázem trnem v oku celé ženské populaci. Rozbouřily společenské vody ve městě, zvedla se vlna odporu, závisti a zlosti a situace se obrátila v neprospěch Erbanských. Klienti se začali od advokáta odvracet, spolupracovníci se vůči němu chovali chladně. Spoluobčané mu vypověděli válku, zuřivou a nebezpečnou, protože byla vedená tajně. V roce 1873 se ve

městě „objevila“ finanční krize a advokát se po zmizení dávného přítele, u něhož dříve podepsal směnku na veliký peněžní obnos, zastřelil.

Po manželově smrti vzaly události pro paní Otilii nečekaný a velmi krutý spád. Shodou okolností se dozvěděla o tom, že ji muž podváděl se sousedovou ženou a kvůli utajení této nevěry zfalšoval její podpis na směnkách, a tím zadlužil celou rodinu. Milující ženě se zhroutil svět, ale kvůli malé dcerce se rozhodla nevzdát se. Aby nepošpinila jméno svého zesnulého manžela, potvrdila pravost svého podpisu na směnkách a prodejem nábytku a dalších cenných předmětů splatila jeho dluh. Jediné, co se ve městě z jejího majetku nepodařilo prodat, bylo oněch osmnáct lamp s monogramem O.E. Vdova se pak s dcerou odstěhovala do Štýrského Hradce – odjely bez rozloučení, neboť ve městě neměly žádné přátele.

Budnická voda

Budnice byly městem téměř bez vody, jeho obyvatelé ji tu léta marně hledali. *„Nepředpisovali jí procenta kyseliny uhličité, nežádali si, aby měla ty neb ony chemické vlastnosti, neporoučeli, má-li býti spodní či vrchní – jediné na tom přání přestávající, aby byla mokrá. A to je jistě nejmenší požadavek, kladený vodě jen trochu slušného chování.“* (Štech, 1927, 127) Každý déšť vyvolal mezi lidmi vlnu nadšení a radosti, lapali vodu z okapů do sudů, konývek i jiných nádob. Dlouho tato nepříjemnost obtěžovala jen v domácnostech, pak se však vkradla i do obecních záležitostí maloměsta a bylo zle. Nově volení purkmistři slibovali, že se postarají, aby byla v Budnicích voda, ale nikomu se to nepodařilo, a tak „padali jako zralé hrušky“. Nakonec nechtěl tuto funkci nikdo přijmout a lidé se raději vykupovali penězi. V době vrcholící nespokojenosti se stal budnickým purkmistrem pan Stoklasa, „přivandrovalý“ člověk, velice bohatý, ale také neoblíbený, který na svůj účet pozval do města zkušené inženýry z Prahy. Ti

měli Budnice a okolí znovu prozkoumat a zjistit, zda se někde nenachází nějaký pramen. Byl to tajný plán a v případě úspěchu chtěl Stoklasa dát toto překvapení svým spoluobčanům jako dárek - aby na něj jako na purkmistra měli památku a vzpomínali na něj jen v dobrém. V této době už byl mezi občany oblíbeným, budničtí byli s jeho řízením města spokojeni. Inženýři však při vrtání místo na vodu narazili na stopy uhlí. Toto už nemohlo být drženo v tajnosti, celá obec byla vzhůru nohama. Uhlí se stalo „senzací“ dne a Stoklasa hrdinou. Všichni si již představovali bohatství z toho plynoucí, ale po měsíci je radost přešla. Horníci v šachtě narazili na silný proud spodní vody, jejíž hladina stále stoupala.

„Ve městě povstal shon. Jakže? Voda – v Budnicích? Nyní, kdy ji nikdo nevolal? Voda že má plésti se jim v cestu, kdy po ní netouží, hledající v nitru země uhlí? To by v tom sám ďábel musil míti prsty, aby se jí takové škodolibé choutky nezahnal. Pryč s ní – pryč! Ať to stojí co chce! A Budnice – vyprahlé, bezvodé, suchopárné, žíznivé Budnice klnuly prameni svého života, zeleni, zdravoty, spílaly vodě!“ (Štech, 1927, 160)

Stoklasa navrhl spoluobčanům zastavit dolování a využít konečně nalezenou vodu, ti ho však za takový názor málem ukamenovali a začali v něm opět rychle vidět svého nepřítele, jehož musí co nejdříve zbavit úřadu. Situace se zcela vymkla kontrole a došla tak daleko, že rozpálený dav „nižší společnosti“ (tzv. lůzy) vydrancoval zoufalému Stoklasovi celý dům. Poté ještě město utratilo několik tisíc za hloubení v osudné šachtě, ale nakonec přišlo k rozumu a neúspěšné dolování zastavilo. Později byla postavena vodárna, na níž byla zasazena deska se zlatými slovy: *„Vodárna tato povstala r. 188* za purkmistrovství Jakuba Hejhala.“ (Štech, 1927, 177)* O Stoklasovi ani zmínka, takové bylo uznání občanů Budnic!

Prase

Autor v této humoresce vypráví, jak za svého pobytu ve Slaném toužil po tom mít vlastní prase. Pokaždé, když hledal s rodinou nové bydlení, nezapomněl se vlastníka domu zeptat, jestli k bytu bude patřit i chlívek. Tak moc si celá Štechova rodina přála vlastnit toto užitečné zvíře, až se jí přání splnilo. Všichni pak prase opečovávali a těšili se na pořádnou zabijačku s výborným ovarem a jitricemi. Ale závistivý soused, který si dříve sám dělal nárok na chlívek a ve sporu se Štechem prohrál, jim tu radost nepřál. Tak se jednoho dne stalo, že autorův syn přiběhl s křikem domů...že prý jim prase najednou pošlo. A druhý den zaslechl Štech z okna sousedovu škodolibou poznámku:

„Jó – milá paní sousedko – to mají tak: Jsou lidi,“ – nyní zlomyslně mrkl přimhouřeným okem po mně a sesílil hlas – „že u nich ani prase nevydrží!“ (Štech, 1927, 192)

Motýl

Hlavním „hrdinou“ této milostné historie je někdejší Štechův přítel Stáša, mladý pohledný muž a také vyhlášený záletník. V místním tisku zveřejní jeho novelu s názvem *Motýl*. Novela má sice chatrný děj – detailně popisuje slečnu Babetku v pozdních večerních hodinách při jejích přípravách na spánek (svlékání apod.), a to z pohledu motýla, který jí vlétl otevřeným oknem do pokoje, za to však má velmi pikantní ráz, jenž se ihned stane trnem v oku celé dámské společnosti maloměsta.

„Abych mluvila upřímně, vypukla u nás proti panu Stášovi nevole. My měli jej všichni velmi rádi a vítali jsme jej všude jako příkladného pána, pan Stáša však ublížil si nemálo tím, že uveřejnil cosi v novinách, co opravdu - “
nyní následovala mezera vyplněná mimikou, jakž takž prozrazující hledání

vhodného významu – „co si opravdu mohl uspořit!“ (...) „Prosím, neomlouvejte svého přítele! Náhled nás o něm jest již ustálen – je to náhled všech –ínských dam. Pan Stáša uveřejnil v „Českém slavíku“ novelu, která jest v každém ohledu velmi neslušnou, velmi frivolní, ano může se říci bez obalu, že nemorální! Takovýto způsob psaní nezasluhuje obhajování.“ (Štech, 1927, 200-202)

Jejich názor se rychlostí blesku roznese po –íně a ovlivní mínění téměř všech občanů, i těch zdánlivě rozumných a soudných. V celé situaci sehrají důležitou roli i zákulisní poměry ve městě a Stáša je rychle vyloučen ze všech salonů. Je tu však ještě něco, co ženskou část obyvatel dráždí.

„Měl prý v –íně již několik „známostí“, a ač „prý má velmi slušné postavení a ženu tudíž zcela dobře mohl uživiti,“ vyvlékl prý se z každé srdečné povážlivé situace velmi obratně a odlétl dále – jako – nu – jako motýl!“ (Štech, 1927, 208)

Ovšem pro Stášu nebylo ani toto překážkou a rozhodl se bojovat po svém – svést postupně všechny nejuživnější slečny ve městě a odzbrojit tak své nepřátele. Humoreska končí sňatkem pověstného záletníka s Hedvikou Vázovou, dcerou jeho dřívější největší odpůrkyně, ženou jednoho z městských hodnostářů.

Nejlepší muž

Satirická humoreska líčí rozruch, který způsobila v Pěticích zásilka opatřená nápisem „Nejlepšímu muži v Pěticích“. Malý balíček byl odeslán z Filadelfie v Pensylvánii a měl obsahovat šperk v hodnotě 20 dolarů. Dostal se do rukou poštmistra Salaby, který měl rozhodnout, komu má patřit (za správné dodání ručil). Chtěl se poradit s přáteli v besedě, ale jakmile jim o vzácném balíčku řekl, rozpoutalo se hotové peklo.

„Každý z přítomných byl ovšem v nitru plně a svatě přesvědčen, že – má-li býti právu učiněno dosti – je on sám kandidátem amerického daru. Aby se však „neřeklo“, navrhovány a jmenovány osoby různé velmi ochotně.“ (Štech, 1927, 221)

Návrhy se záhy změnilly na ošklivé pomluvy a různé donášení. Dokonce se kvůli tomu lidé hádali a prali v hospodách.

„Pošt mistr věděl třetího dne o každém v celém městě všechno – jen nic pěkného. Kdo je své ženě nevěrným, kdo má v Praze zastavené stříbro, kdo podepsal kdy falešnou směnku, kdo míchá sádku do mouky, lůj do másla, vodu do piva, kdo se dává podpláceti, kdo co defraudoval, kdo okrádá sirotky, klame úřady, co čte, jí, jak mnoho pije, spí, tančí, s kým chodí, mluví a tak až do nekonečna.“ (Štech, 1927, 227-228)

Po tom, co vše pečlivě zvážil, došel Salaba k rozhodnutí, že tím mužem je vlastně on! V poslední době nejvíce vytrpěl, nikdo ho nepomlouval, naopak mu všichni lichotili a chválili ho. Pošt mistr tedy sám zásilku otevřel. K laciným šperkům byl přiložen dopis, který začínal slovy:

„Nestydo v Pěticích největší!“ Nezasluhuješ lepšího názvu, když jsi měl tolik drzosti, že jsi se opovážil přijmouti věc určenou nejlepšimu muži v městě. Zasluluješ vlastně holí a ne odměny, která je připojena. Vezmi si ji však – přijde ti beztoho hodně draho.“ (Štech, 1927, 231)

Autor dopisu mu dále prorokoval, že ho v Pěticích nyní tak „zostudí“, že bude zázrak, nepřijde-li o rozum. Nenechají na něm nitku suchou. Byl to opravdu podařený žertík hodináře Špulky, který právě kvůli těmto panujícím poměrům z Pětic emigroval až do Ameriky.

První Štechova humoristická sbírka *Maloměstský pepř* je doslova prosycena maloměstskou atmosférou konce 19. století, autor v ní bezprostředně čerpal inspiraci ze slánského prostředí, slánské motivy jsou zde

až „hmatatelné“. Přestože je jméno města různě zakrýváno a pozměňováno (Šišimasy, Piplice, Koptín, Pětice apod.), je zřejmé, že jde o tehdejší spisovatelovo působiště a že to byl tenkrát z pochopitelných důvodů autorův záměr nejmenovat Slaný přímo.

Všechny uvedené povídky mají jedno společné – zdařilou charakteristiku, až téměř karikaturu maloměstských postaviček a způsobu jejich chování. Především v těch politicky laděných můžeme pozorovat vliv moci na mínění lidí, touhu po bohatství a lehce vydělaných penězích, věčnou nespokojenost občanů se situací ve městě, jejich nezájem o větší zapojení se do veřejné sféry, nechuť a vyhýbání se odpovědnosti. V *Lavině* a *Poměrech* je výborně zachycen volební a spolkařský ruch se všemi příznačnými intrikami. Maloměšťané se k dosažení svých cílů neštíteli ani těch nejšpinavějších. Byli schopni pomlouvat své přátele i blízké, šířit ve svém okolí neuvěřitelné klepy, hádat se až do krve v místních hostincích a dokonce se i porvat mezi sebou navzájem (někdy se chovali hůře než divoká zvěř). V *Budnické vodě* názorně vidíme, jak vrtkavé bylo veřejné mínění. Stačilo jedno semínko pochybnosti, jedna fáma a ta se pak rychlostí blesku lavinovitě šířila po celém městě, kde ovlivnila názory všech, i soudných a rozumných lidí. Proti tomu nepomáhalo ani zachovat si chladnou hlavu, ani nenechat se vyprovokovat. Tyto tři humoresky se vyznačují ostrou kritikou maloměstských poměrů, ironií a překvapivým závěrem.

Následující dvě povídky, *Věvec* a *O.E.*, jsou poněkud odlišného rázu. Je v nich ukryto mnoho smutku, lidské krutosti a života ztrpčujícího poznání. Dokazují autorův hluboký cit a smysl pro osudovou tragiku. Ať je to nedůvěra k „cizákům“, či nevděk a neschopnost ocenit ty, kteří se pro blaho svého města zcela obětují, v obojím je obsaženo pro život lidských hrdinů mnoho bolesti a psychického utrpení. Závist, pohrdání, malomocný hněv a

zlomyslnost spoluobčanů je ubíjejí a pomalu ničí. Pozornému čtenáři navíc jistě neunikne až nápadná podobnost hlavní postavy z povídky *Věvec* a Václava Štecha osobně. Z ukázek k této povídce je zřejmé, že historií kancelisty Synka autor sleduje svou vlastní životní linii a osud ve městě Slaném. Navíc Štech ve *Věnci* i *O.E.* používá takový způsob psaní, že vzniká dojem, jako by on sám byl přímo součástí těchto historek.

Ignát Herrmann na některé Štechovy humoresky z *Maloměstského pepře* reagoval v četné korespondenci takto:

„... Tvůj „Věvec“ líbil se mi výborně, jestli jsem Ti to už neřekl, a Tvoje „Poměry“ jsou výtečné. Těším se, žes tu uhodil (Věncem i Poměry) na novou strunu; pokračuj v tom. Takových boláků je množství v tom našem drobném slepičím životě. Věvec Tvůj vůbec se líbil a na doklad příkládám Ti lístek setníka Patrika Blažka z Haliče. V Synkovi podal jsi skutečně typ onoho pravého, bodrého, nenabubřeného, skromného, obětavého vlastenečka našeho venkova. Jak osvěžující je taková figurka proti všem těm giglatům dnešního života...“ (Slavík, 1939, 60-61)

Herrmann také mimoděk upozornil na ostrost Štechova pohledu i na psychologickou pravdivost jeho postav.

Knihu uzavírají humoreska *Prase*, milostná historie *Motýl* a satira *Nejlepší muž*, v nichž dominuje autorův humor a hravý tón, jímž se obrací na čtenáře a poutá jeho pozornost. Opět zde sledujeme zákulisní poměry v maloměstě, různé osobní potyčky a rozbroje mezi sousedy, škodolibost, závist a moc veřejného mínění. Humoresky jsou zakončeny překvapivou pointou. Vyústění děje ve zdařilé satire *Nejlepší muž* je na první pohled vtipné, jde však o krutý žert, který nás svou podstatou vede k hlubšímu zamyšlení nad charakterem maloměstského prostředí a jeho typických představitelů.

Hloží (1896)

Celkový charakter souboru humoresek s názvem *Hloží* je téměř shodný s *Maloměstským pepřem*, proto ho nebudeme z hlediska využití slánských motivů analyzovat podrobněji, pouze se zmíníme o některých odlišnostech oproti předchozímu souboru.

Hloží, obsahující celkem dvanáct prací (z toho deset inspirovaných městem Slaný), podalo nový důkaz, jak vtipně dovedl Štech již od začátku své literární tvorby vyhrotit pointu svých rázovitých příběhů. Humor této knihy je oproti *Maloměstskému pepři* klidnější, méně štiplavý, dobrácký. „*Zdá se, jako by se Štech s chybami svých maloměstských postaviček již smířil. Nepranýřuje jich již, nekarikuje, směje se jen malichernostem jejich zdravým smíchem člověka, kterého různé lapalie našich Kocourkovů již nerozčilují.*“ (Fingal, 1929, 39)

Spolkové zápasy a intriky Štech mistrně zachytil v *Krisi*. Téměř idylický ráz má historie občana, který si usmyslel, že zdokonalí umělou líheň kuřat (*Turýniv patent*). Tematiku ostatních humoresek již napovídají jejich názvy: *Král šosáků*, *Přebité trumfy*, *Políček Martina Bejšky* a také cyklus *Maloměstské hovory* (*Zachycená samomluva*, *Literární*, *Věci za obzorem* a *Za větrem*). Oproti *Maloměstskému pepři* je tu však navíc jeden „bonus“ a to v podobě humoresky *Z bludisk Amora*. Ta se svým charakterem ostatním vymyká a zároveň mezi nimi vyniká „*vkusnou pikantností a jiskřivým humorem*“. (Fingal, 1929, 39) Dle slov Petra Fingala je to humoreska, „*za kterou nemusel by se stydět ani klasik drobné novely francouzské Maupassant*“. (Fingal, 1929, 39) Štech v ní vylíčil příběh mladé vdovy, jež slíbila svému umírajícímu muži (po tom, co jí odkázal k nemalé zlosti ostatního příbuzenstva veškeré své jmění), že se již nikdy neprovdá. Slib byl jedna věc, realita však poté věc jiná. Mladá a půvabná vdova i přes dobrou vůli splnit slib a zachovat neposkvřněnou vzpomínku na zesnulého manžela

podlehla naléhání příbuzenstva, se kterým se mezitím smířila, a svolila ke sňatku se svým neúnavným ctitelem a dobyvatelem, inženýrem Prokešem. Na důkaz náklonnosti vložila do jednoho z jeho milostných dopisů, když mu jej vracela, klíč od svého domu, aby s ním prý mohla promluvit beze svědků.

Strniska (1901)

Tato sbírka humoristických příběhů vznikla stejně jako *Hloží* již za Štechova pobytu v Praze a půvab jí dodávají především následující tři vzpomínkové obrázky se slánskou tematikou.

Druhou třídou

V. Štech se jako student vrací z Prahy do Slaného na prázdniny. Matka mu poslala na posledních pár dní 5 zlatých, aby jimi poplatil případné dluhy a za zbytek si koupil jízdenku na vlak domů. Trošku lehkomyšlnému studentíkovi však peníze nevystačí a přemýšlí, jak to udělat, aby se dostal domů včas a zároveň si ve Slaném neudělal ostudu, jestliže bude nucen vystupovat z vozu poslední - čtvrté - třídy, neboť na lepší mu nezbylo. Koupit lístek se mu podaří, aniž by ho kdo z jeho krajanů zpozoroval, ale poté mu situaci na nádraží zkomplikuje setkání s pyšnými, majetnými spolužáky z vyššího ročníku, sextány Holíkem a Frolíkem. Ti se před ním napařují s koupenými slunečníky, výsadou bohatých v Praze, a rozhodují se, zda pojedou třetí nebo snad lépe druhou třídou. Poté odkráčí majestátně na vlak, Štech chvíli čeká a pak na poslední chvíli vbíhá nepozorovaně do vagonu čtvrté třídy. Jaké je však jeho překvapení, když se v té ošuntělé třídě v rozích krčí na svých kuffících jeho „uctívaní“ spolužáci Holík a Frolík!

Můj blázen

Autor potřebuje na poslední chvíli stihnout vlak z Prahy do Slaného, to se mu však nepodaří. Je tedy nucen jet až nočním spojem do Kralup nad Vltavou a odtud pak objednaným vozem do svého domovského města. Protože má celý večer volný, rozhodne se zajít do divadla a poté se před cestou posilnit v nádražní restauraci. U večeře přemýšlí o zhlédnutém představení, především o jeho závěru, v němž hlavní hrdina, šílenec na pohled i ve svém jednání, zastřelí milence své manželky a následně pak sebe. Štech je vzhledem herce fascinován a otřesen, musí si ho v duchu stále vybavovat, když vtom si povšimne, že u vedlejšího stolu sedí muž navlas podobný onomu „šílenci“ z jeviště. Je rád, když se před ním skryje do vlaku, ovšem k jeho velké hrůze si onen muž k němu přisedne do kupé. Během cesty se chová velmi podivně, je nervózní a dokonce má u sebe v kapse revolver. Štech je čím dál tím více vystrašený a už už se připravuje na případný mužův útok. Vše se nakonec vysvětlí, z „šílence“ se vyklube počestný občan s normálními úmysly, avšak autor se z podivného setkání až do konce své cesty nemůže vzpamatovat.

Čtvrtá dimenze

Tato humoreska, mající až hororový ráz s prvky detektivky, vypráví o tom, jak Václav Štech sháněl po výpovědi z dosavadního bytu v červenci roku 1890 ve Slaném byt nový. Podařilo se mu přes známého sehnat jeden velmi pěkný u kláštera sousedícího se hřbitovem. Bývalý pan domácí ho však s vážným výrazem varoval, že v tom domě straší, ať si vše ještě rozmyslí a raději se odstěhuje s rodinou někam jinam. Štech ale necouvl a již po Dušičkách téhož roku začal s manželkou a služkou Pepi se stěhováním. Ovšem hned první den zažili dvě děsuplné situace, při nichž byla Pepi

vyděšená k smrti a také ostatním stydla krev v žilách. Přestože paní Štechová uzamkla pečlivě celý byt, někdo se musel dostat dovnitř a zasunout zevnitř závoru vstupního pokoje, protože když pak paní se služkou nesly do nového bytu další věci, nemohly se tam přes zastrčenou závoru dostat. Povolaly tedy zámečníka, ten jim otevřel, ale v bytě nikdo nebyl. Další záhada na sebe nenechala dlouho čekat - při odchodu z bytu se několikrát rozezvučel elektrický zvoneček, aniž by ho kdo spustil. Obě záhady se v závěru povídky čtenáři objasní.

Strniska nejsou čistě vzpomínkovou knihou, my jsme se však zaměřili na ty humoresky, které mají vzpomínkový charakter a líčí Štechovy zážitky bezprostředně spojené s městem Slaný. Všechny tři jsou úsměvným, napínavým, místy i tajemným vyprávěním, končícím vždy překvapivou pointou, která čtenáře pobaví. Od prvních dvou souborů se tento odlišuje odlehčeným tónem, Štech zde upouští od ostré kritiky maloměstských poměrů a postavy nekarikuje.

V *Druhé třídě* využívá autor ke zvýšení gradace příběhu a k jeho větší dramatickosti různá zvolání: „*Svatý Gottharde, patrone slanské osady...*“ (Štech, 1901, 33), „*Svatý Václave, vévodo země české!*“ (Štech, 1901, 35). Nastiňuje zde také způsob myšlení „*Slaňanů*“.

V *Mém bláznovi* hodně komunikuje se čtenářem a udržuje s ním neustálý kontakt tím, že přemýšlí tzv. nahlas a pokládá si otázky: „*Co ted?* (...) *Kterak ho dosíci?*“ (Štech, 1901, 61)

V humoresce *Čtvrtá dimenze* převládá ponurá, tajemná atmosféra, místy až děsivá: „*Z té ložnice, která byla mistru zámečníku a i mně hned z počátku tak podezřelá – z té místnosti, jíž mřížové okno ke klášteru dodávalo tolik chladné přísnosti – z té a odnikud jinud káže někdo zvonítku nad kuchyňskými dveřmi, aby nás děsilo kvílivým svým hlasem v temnotách, jimž*

chudé paprsky svíčky dodávají tolik příšernosti.“ (Štech, 1901, 78) Štech naráží v obrazech na politickou situaci na maloměstech: „...*obecní polévka dostává na ohništích české samosprávy vždy tutéž trpkou pachut', pokud se topí dřívím z českých močálů, v nichž rostou všechny naše strany vůbec.*“ (Štech, 1901, 69) a nezapomíná se ani s něhou vyjadřovat o své milované ženě a synovi („*drahá choť, paní srdce mého, všetečný klouček*“ (Štech, 1901, 70, 75, 76)).

Někde a nikde (1919)

Kniha humoresek a črt *Někde a nikde* vznikla roku 1919 za autorova pobytu v Brně, byla vydána v Praze a je věnována „*Milé obci města Slaného, jež se vždy vyznamenávalo českou neústupností, na památku nejtklivějších dob svého (spisovatelova) života zde ztrávených*“. (Štech, 1919, 3) Sbíрка je většinou molově laděná a dle slov Petra Fingala „*cenný protějšek k hradeckým „Blednoucím obrázkům“ Ignáta Herrmanna*“. (Fingal, 1929, 58)

Kašna

V šedesátých letech obecní zastupitelstvo města Slaný odstranilo z rynku starou kašnu a nahradilo ji novou, která se měla předvést v celé své kráse o Božím těle. Všichni obyvatelé se na tu slávu těšili, ale kašna zklamala – byla téměř nefunkční a voda z ní tekla jen malým praménkem. Postupem času se na ni skoro zapomnělo. „*Kdo kašnu zásadně nemiloval, to byl mistr Obrna, obuvník pro dámy. Zřídilo ji zastupitelstvo, do kterého se mimo nadání nedostal, poněvadž jej při agitaci ve čtvrti za Fortnou za pomoci syna jedináčka porazil kupec Hapek.*“ (Štech, 1919, 9) A tak se mistru Obrnovi

velmi hodilo, když se mladý Hapek s ostatními mladíky při veselé zábavě v oblíbené Kožulově pivnici na Vojanském plácku opil tak, že v noci zůstal ve svém svítivě červeném, výrazném kabátku ležet ve zmíněné kašně na rynku, kde ho následující den o týdním trhu našel strážník Drenus. Ten se polekal ostudy, která by z toho vzešla, kdyby lidé přicházející na trh uviděli synáčka nedávno zvoleného obecního staršího, jak leze přio opilý z kašny. Požádal proto kolegu Bretka, aby upoutal pozornost občanů bubnem a čtením vyhlášky, a on mohl mezitím nepozorovaně mladého Hapka z kašny vytáhnout. To se mu však nepodařilo, protože Obrna Bretka přemluvil a shodou nešťastných náhod ho dovedl až ke kašně, kde dotyčný podle domluvy začal bubnovat. Všímaví lidé Hapka objevili a za všeobecného povyku ho budili, lomcovali jím a tahali ho z kašny ven. A milý Obrna byl jak se říká „na koni“!

Bruslařský klub

Václav Štech stál u zrodu mnoha klubů a organizací ve Slaném a jedním z těch prvních, na které rád vzpomíná, byl Bruslařský klub.

Založil ho se svými přáteli v říjnu roku 19** (přesný rok neuvádí) „U Bílého beránka“ a hned začali vymýšlet, kam jeho náplň – bruslení přesunout. Na „červeném rybníku“ to nešlo kvůli zápachu vody, způsobeném vypouštěním odpadu z cukrovaru a ani rybník za městskou zdí sloužící jako lediště panským hospodám nebyl kvůli smlouvám se zástupcem pivovarů a s povozníky k dispozici. Co teď, když už byly hotovy stanovy, řád klubu, vybrány peníze od jeho budoucích členů a vše dáno ke zveřejnění do tisku? S nápadem přišel pan městský důchodník, zároveň dobrovolný hasič: zaplaví se louka vedle panského rybníka, ta pak zamrzne a kluziště bude hotovo. V listopadu přišel ostrý mráz a hasiči začali se zaplavováním louky, avšak ani

po čtyřech dnech a třech nocích nepřetržité práce se na louce voda neudržela – byla pohlcena odvodňovacími drenážemi v půdě, o nichž předtím zakladatelé klubu nevěděli. Co naplat - muselo se na „červený rybník“. Přívrženci klubu i ostatní bruslaři si nakonec zvykli i na pach linoucí se z oděvů, které přišly do styku s ledem, a z bruslení se stala nová společenská vášeň obyvatel města. Akce konané na „červeném rybníku“ měly však velký úspěch jen do doby, než se dostal klub do peněžních nesnází a začal pod různými záminkami své členy finančně „zneužívat“. Těm se to samozřejmě nelíbilo a na valné hromadě zvolili novým předsedou pana důchodního. Vše kolem Bruslařského klubu skončilo demisí tohoto předsedy (když se dozvěděl o dluzích spolku). Další se již nenašel a po oblevě činnost klubu definitivně vyhasla. A za pár let už nikdo ani nevzdechl po nezaplacených účtech a nevyřízených upomínkách.

Boj o Slánskou horu

Slánská hora měla ve Štechově době v sobě velké kouzlo (jistě ho má i dnes), a to především v jarních měsících, kdy na ní vše jen kvetlo a vonělo jarem, ale také nespoutanou svobodou, a kdy byla plna tajů a záhad.

Když odtamtud šel chlapec s dívkou, kráčely před celým městem jako oficiální pár. Pak už zbývala jen svatba, nebo pranýř pomluv. To vše věděla i paní Zubiková, která chtěla překazit schůzku na Slánské hoře slečně Filířové, dceři své velmi nepříjemné nepřítelkyně. Mína se tam měla setkat s dokonalým ženichem, adjunktem Sýkorským, toho si ovšem vybrala paní Zubiková pro svou neteř, slečnu Mišnerovou, a tak teď musela podniknout vše, co bylo v jejích silách, aby se na hoře adjunkt Sýkorský neseťkal s Míničkou, ale s Katynkou Mišnerovic. Vše se povedlo dle plánu a „božiště lásky“ spolu s Katynčinou výmluvností zapůsobilo tak, že ze Slánské hory

odcházel oba mladí lidé šťastni, ruku v ruce. Po celou dobu tam však nebyli sami, sledoval je syn Zubikové – nejprve z legrace, pak už ale i lítostivě a žárlivě...záviděl jim jejich rychle nabyté štěstí a lásku. Při cestě z hory pak potkal udýchanou Mínu Filířovic, která spěchala na slíbenou schůzku se Sýkorským. Zubika na nic nečekal a začal ji vášnivě líbat. V srpnu se pak slavily dvě svatby – mladého Zubiky s Mínou a Sýkorského s Katy.

Věž

Děj této povídky je umístěn do města Podvrkáň a točí se kolem domu přestavěného na radnici s nově vybudovanou věží (se zlatou hvězdou o devíti cípech).

V 19. století se o věž s láskou staral starý klempířský mistr Holebník, velký znalec každé její zákruty. Pravidelně a s velkým umem natíral její kryt, i když za to měl jen málo peněz. Holebník se nechtěně zapletl do městské „politiky“ při volbách starosty, kdy mu o starém starostovi Balířovi namluvili nepěkné věci. Hlavně to, že chce po volbách nechat natřít věž červeně. Starý klempíř se dal po těchto zprávách k opozici a připleťl se náhodou na radnici k volebnímu podvodu – viděl, jak starosta vyměnil volební lístky. Styděl se za to, co viděl, a chtěl mlčet. Pak ale potkal nově zvoleného starostu Balíře, který si do něj ironicky rýpl. Holebník si to nenechal líbit a spor byl na světě. Došlo to až k soudu v Podvrkáni a nakonec i v Praze. Holebník prohrál a musel zaplatit velké peníze. Tím však Balířova pomsta neskončila – nechal věž spravit a natřít někým jiným (objednal klempíře z Prahy), to se mu ale vymstilo: *„Lidé vyběhli z krámů. Někteří se vyklonili z oken, jiní vystoupili z domu a pozorovali, co se děje. Kterak se brání klempíř a kam pospíchá starosta. Ten odspěchal k radnici. Když se octl před vchodem do radnice, otočil se. Toto ohlédnutí se po zsinalém Holebníkovi bylo jeho záhubou.*

V téže vteřině se vysmekly klempíři na střeše věžní těžké kleště s rozžhaveným zobcem, projely spáru v lešení, narovnal se v letu kolmo jako těžký šíp a vjely za příšerného bzukotu přímo do lebky starostovy. Ani nehlesl. Krví zalité tělo, jež kleště téměř načísly – skácelo se před vchodem radnice.“ (Štech, 1919, 68-69)

Létadlo

Václav Štech vystřídal ve Slaném několik holičů, ale jen jeden z nich se mu svým počinem navždy vryl do paměti.

Sblížili se spolu díky literatuře, stali se z nich přátelé, kteří rozebírali nejrůznější témata – od městské politiky přes příbuzenstvo až k sezónním událostem. Jednou se dostali k tématu létání, větroplavby. Prorokovali, že se v budoucnu vyvine přímo z draka to, co bude samo v povětří létat – letadlo. Přítel holič se Štechovi svěřil s tím, že se u něj v domě tajně pracuje na obrovském draku, který se má vznést k obloze i se zátěží. Když byl plátěný drak s českým znakem hotov, pozvali si ještě před jeho vypuštěním na oblohu na odbornou konzultaci inženýra slánské strojírny. Ten si draka prohlédl, oťukal a pak nedočkavým „strůjcům“ k jejich velkému úžasu řekl, že stroj vzlétne, ale...že neví, „*jak to nemehlo chtějí dostat z baráku*“. Drak byl totiž tak velký, že by museli rozbít celý dům, aby ho dostali ven. „*Tak se stalo, že nebylo toho roku letadlo v Slaném vynalezeno!*“ (Štech, 1919, 77)

Železné dveře

Tématem je zde vzpomínka Václava Štecha na dětství ve Slaném, kdy se chtěl spolu se svými kamarády a společníky dostat za železné dveře ukryté u silnice vedoucí k Velvarům a prozkoumat, co za nimi vězí – jaké úžasné

poklady, jaká tajemství. Stačilo jen přes otce jednoho z nich sehnat klíč k těžkému zámku. Pečlivě připravovaná výprava se však neuskutečnila, neboť městský strážník, otec vedoucího výpravy, náhle zemřel a po jeho smrti nebylo možné žádným způsobem se dostat k vytouženému klíči. Až po letech se Štech dozvěděl, co se skrývá za tajemnými dveřmi: štola, ve které se dříve kutalo uhlí.

„Slanský objev podpálil však znovu touhy o zisk neocenitelného minerálu. Pražský měšťan, Václav Novotný, majitel ostrova Žofína, počal opět na Kladensku hledati pokračování buštěhradských žil. A měl štěstí. V jeho službě zaměstnaný horník Jan Váňa udeřil roku 1846 u Kladna na vrstvu hned šest stop silnou. Poklady uhelné – železná ruda z blízkých Nučic – pot dělnictva – důmysl inženýrů – dílo chemie – to vše se slévá na území jindy tak nebohatém v zářivé zlato. Pramének nevyčerpatelnému snad pokladu byl tedy přece jen za železnými dveřmi, jichž zámek nás tolik dráždil.“ (Štech, 1919, 86-87)

Slaná voda

Ve Slaném byla vždy nouze o pitnou vodu, ale protože v každé slánské domácnosti bylo zvykem mít při obědě „slanou vodu“ na stole, musela chodit každý den zdejší mládež s konývkami dolů do města, aby ji u místního čerpadla načerpala. I Václav Štech takto chodil, hrdý na to, že svou konývku umí nosit na hlavě a že byl „vyznamenán“ Pepičkou Trkalovic, pohlednou dcerou truhláře, již mohl nosit denně vodu ve skleněném džbánu. Ona na něj pak vždy čekala u Velvarské brány, kde od něj s díky džbánek převzala. Mladý Štech však jednou zjistil, že nečeká sama a jen na něho, ale že tam má pokaždé tajnou schůzku s obuvnickým učedníkem, panem Ferdinandem. Jednoho dne na to přišel i Pepiččin otec a bylo zle. Do všeho se navíc zapletl i

Štech s rozbitým džbánkem – došlo k tomu bez jeho vlastního přičinění při útoku mládeže od „slané vody“. Po tomto výstupu se Štech setkal s panem Ferdinandem až na jeho svatbě s Pepičkou, na níž v kostele ministroval. Poznali ho a při vzpomínce na jeho bývalou oddanost a diskrétnost při nošení „slané vody“ se mu za jeho služby odvděčili penízkem.

Rozhledna

Tato povídka se odehrává v okresním městě Slepitruty, v němž vládne „mánie“ při vymýšlení nejrůznějších spolků, odborů, sekcí, kroužků, výborů a komitétů, často až směšných – např. organizace šilhavých, odbor pro pěstování holokrkych slepic, spolek anekdotářů apod. Má to na svědomí hlavně pan Florián Hygydys, zástupce pojišťovny „Ahasvér“, který pak do každého vzniklého spolku verbuje členy a přívržence. Takto založil i další nový spolek – spolek pro zřízení rozhledny. Přesvědčování obyvatel Slepitrut bylo úspěšné, jediným problémem byl výběr místa pro rozhlednu. Když už s tím byly nemalé těžkosti, nabídl se zámečnický Pepr, že propůjčí pro její výstavbu své pole u studánky. Ve městě propukla velká radost a hned se začalo stavět. Avšak ve výsledku se nesečkala rozhledna s velkým úspěchem. Návštěvnost byla mizivá a spolek se dostal do finanční tísně s nezaplacenými účty. Pepr se pak domáhal práv na rozhlednu, spor vyhrál a nová „atrakce“ byla jeho. Zrušil vstupné a na rozhlednu mohl každý zadarmo. *„Za tuto obětavost a lásku k lidu byl pak Pepr kandidován do obecního zastupitelstva...“ (Štech, 1919, 108)*

Šestá

Štech v této črtě ze života vypráví o tom, jak náhodou poznal bratra svého dědečka (ten se dožil úctyhodných devadesátipěti let a byl to právě on,

kdo přišel z rodu Štechů v 19. století první do Slaného, zapustil zde kořeny a zanechal po sobě v kraji mnoho staveb – byl architektem), samotáře, který se dříve věnoval stavitelství, avšak v pokročilém věku „přesedlal“ na hodinářství a vyráběl obdivuhodné hodinné stroje – s pohyblivými figurkami svatých, postavami havířů, celý Betlém atd. Více se spolu sblížili v době adventu, kdy mladičkový autor svědomitě vykonával při bohoslužbách o šesté funkci ministranta a strýc tyto brzké, ranní bohoslužby poctivě navštěvoval a zpíval při nich sólo. Po smrti pana děkana nastoupil na jeho místo nový kněz, který chtěl brzké ranní mše posunout na sedmou hodinu. Návrh měl u lidí značný příznivý ohlas, ale starý strýc se změnou absolutně nesouhlasil. Po první mši konané o sedmé hodině se tak rozčílil, že to jeho osmdesátiletý organismus nevydržel a on s výkřikem „- šestou – šestou!“ na rtech zemřel.

Čaroděj

V době, kdy byl Štech jednatelem Občanské besedy ve Slaném, za ním přišel polský salonní kouzelník s návrhem, že uspořádá ve městě celovečerní zábavu v hostinci „U Bílého beránka“. Štech velmi rád souhlasil a pomohl tomu muži se všemi nezbytnými přípravami. Před představením šel vše ještě zkontrolovat, když ho umělec zastavil a sdělil mu, že až se ho bude ptát, co si myslel, má říci „Sláva Čechům“. Ale Štech se na takovém výstupu nechtěl podílet, nemínil své milované slánské spoluobčany klamat a usmyslel si tedy, že zamýšlené číslo čarovnému pánovi překazí – řekne něco satirického, humorného, pochopitelného jen pro „Slaňáky“ (satiru promísenou lokální škodolibostí). Celý večer o tom přemýšlel, a v momentě, kdy ke zmiňovanému číslu došlo, vzala všechna předsevzetí za své...kouzelník ho totiž zhyponotizoval a on chtě nechtě musel říci „Sláva Čechům!“. A tak se polskému čaroději vše vydařilo a Slaný bylo šťastné, že se mohlo tak velkolepého programu zúčastnit.

Poslední

Předposlední povídka humoristického souboru vypráví o panu Držanském z Bynic. Byl to prý rytíř, poslední svého rodu (čemuž Štech nechtěl věřit), nepřítel žen, svérázný, houževnatý člověk, rád pil, klel a neměl děti. Spisovatel vypráví historii rodu Držanských v Čechách a zjišťuje, že rytíř přeci jen měl dítě, nemanželské. Soud to Držanskému dokázal a ten musel synovi zaplatit. Jeho matka po soudním procesu psychickým vyčerpáním zemřela a dítě se stalo sirotkem. Držanský poté prodal svou chátrající tvrz i s poli, spálil veškeré rodové pergameny a listiny a odjel za přítelem do Ruska, kde se mu podařilo uchytit se a získat jmění. Dařilo se mu dobře, jen se zdravím to bylo špatné. Cítil, že se blíží konec. Obrátil se proto na víru a s nadějí v srdci si vyslechl radu místního mnicha, který mu doporučil, aby se v Rusku vyprodal, vrátil se do Čech, přihlásil se k nemanželskému synovi, přijal ho za vlastního a učinil ho svým dědicem. Držanskému se tímto návrhem velmi ulevilo a s nadšením se vydal na cestu domů do Čech. Cestu však při svém chatrném zdraví nepřežil – zemřel při výstupu z vlaku v kterémsi pohraničním českém městě. Když se o této tragédii dozvěděl Držanského syn, dostal „záchvat“ a také zemřel. Pohřbili ho den po otci. A to byl konec rodu pánů Držanských z Bynic.

Dýchánek

Mezi oblíbené kulturní akce slánského obyvatelstva vždy patřily taneční zábavy. Když jich bylo v sezoně málo, především mladí lidé se jich všemožně dovolávali. Bylo tedy rozhodnuto uspořádat pro místní honoraci a vybraný lid z venkova taneční dýchánek v Kožulově pivnici. Pořadatelem se stal čilý inženýr Vopusta, schopný organizátor, ale také vášnivý hráč karet,

tzv. jedníka, v němž neměl v okolí konkurenci. Vopusta usiloval o srdce Márinky, dcery správce statku, ale měl nebezpečného soka, mladého Pulila. Tento slánský krasavec byl ve městě vyhlášený svým tanečním uměním a mužnou silou, proslavil se ovšem také jako pijan, který nezná míru a dokáže pak být agresivní a nevladatelný. To se Vopustovi hodilo a chtěl toho využít. Nejdříve však Pulila u Jalounek dovedně pomluvil, aby na něj přestali pomýšlet jako na nápadníka své dcery. Poté mu schválně zamlčel, že Jalounekovi na dýchánek nepřijedou, a těšil se, jak z toho bude mlynářský synek celý večer mrzutý. Ten však přišel na dýchánek opilý a mnoho nezbývalo, aby kvůli němu skončila taneční zábava skandálem. Pořadatelé v čele s Vopustou na něho narychlo vymysleli lest, aby se ho zbavili. Pulil však po čase vystřízlivěl, lest prohlédl a obrátil ji proti Vopustovi. Nakonec to byl on, kdo inženýra „vypekl“...nechal ho ve vzdáleném hostinci hrát jedníka a sám se vrátil do Slaného na dýchánek, kam mezitím přijeli i Jalounekovi s dcerou Márinkou. Oba mladí lidé se spolu celý večer výborně bavili. Den poté měl přijít Vopusta za Márinkou na návštěvu. Ta, když se dozvěděla, že celou noc „prokarbanil“, se rychle s celou rodinou vypravila na výlet do Slaného, kde se k nim přidal i Pulil. A koncem roku se slavila svatba Márinky s Pulilem.

Štechova v pořadí čtvrtá sbírka humoresek s výrazně slánskou tematikou *Někde a nikde* je v podstatě knihou vzpomínkovou, v níž se odráží autorův vřelý vztah ke Slanému a k jeho obyvatelům. Povídka *Kašna* je vzpomínkou na doby, kdy se zde zpívaly písně jako „A my slanští hoši, je nás jenom patnáct“ nebo „Na velvarské bráně kohout nechtěl se dát k zpěvu pohnout“. Spisovatel příběh zakončil povzdechem: „*Kde jsou ty časy? Před půlstoletím se ještě lidé uměli bavit.*“ (Štech, 1919, 17) Následují vzpomínky na *Bruslařský klub*, slánská kronika *Boj o Slánskou horu*, tragický příběh *Věž*,

črta *Létadlo*, vzpomínka na *Železné dveře*, lyrická *Slaná voda*, maloměstská fraška *Rozhledna*, črta z příbuzenského prostředí *Šestá*, zábavná historika o síle sugesce *Čaroděj*, smutná historie rytíře z Bynic *Poslední* a sbírku zakončuje hravá povídka *Dýchánek*.

Autor se i zde dotýká palčivých maloměstských témat, ale v jemnějším tónu a bez výraznější kritiky. V náznacích poukazuje na vliv veřejného mínění a politického zákulisí na dění ve městě, na neměnicí se poměry na úřadech při vyřizování některých nepříjemností i na intrikářství a roli osobního prospěchu v oblasti lidských vztahů. Opět máme příležitost sledovat, jak pomstychtivost, zlomyslnost, škodolibost a nevděk ovlivňují chování maloměšťanů v jejich běžném životě. Atmosféra Slaného na konci 19. století na nás silně dýchne při přečtení ironicky míněných pochvalných řádků z povídky *Bruslařský klub*:

„Město, jehož blaha plán náš se dotýkal, vyniká mnohými přednostmi. Jsou tu děvčátka zvláště půvabná, mají tu promenády plné kouzelných příšeří, v městě je vždy nejméně deset politických stran, lidu pobožnému je k dispozici tři katolických a několik jinověrných kostelů a modliteben, pocestným osobám a znaveným domorodcům kyne bezmála padesát hospod více méně útulných, spolků je vždy právě tolik co hospod – dlužícím se kynou přátelsky několikere ústavy peněžní, kdo platiti nemíní, toho podepřítí jest ochotno mnoho advokátů, všeho je tu dost...“ (Štech, 1919, 18-19)

V črtách ze života se objevuje také tematika vzniku nejrůznějších klubů, organizací a starostí i problémů souvisejících s jejich vedením a udržením příznivého ohlasu mezi lidmi. Štech se zmiňuje o závisti spoluobčanů ve Slaném a o svých úkolech jednatele Občanské besedy: *„Inu – byl to úřad, který mi dosti úzkoprsých lidí závidělo. Ale já plnil jeho povinnosti s nadšením, kterého by bylo stačilo na několik táborů lidu.“ (Štech, 1919, 121)*

Mezi autorovy nejmilejší vzpomínky patří ty z dětství. Vypravuje v nich o poměrech ve Slaném, o vztazích, životě a chování zdejší mládeže. Je dobrý a bystrý pozorovatel a čtenáři odhaluje i zákulisí významných událostí ze svého dětství – dozvíme se např. o historii objevu uhlí na Kladensku (viz ukázka na konci vzpomínky *Železné dveře*), z dospělosti pak např. o pokusu sestrojít letadlo.

Všechny humoresky se vyznačují čtivostí, napínavým dějem s dramatickým spádem a překvapivým momentem na závěr.

Maloměstský pepř, *Hloží*, *Strniska* a *Někde a nikde* nejsou jediné povídkové soubory Václava Štecha, v nichž najdeme humoresky, črty a jiné drobné prózy se slánskými motivy, jež jsou zároveň převzaty z autorova života. Následně uvádím kompletní přehled všech děl (souborů) s touto tematikou.

Humoresky se slánskými motivy najdeme v souborech:

Maloměstský pepř (1893, humoresky a povídky: Lavina, Poměry, Věmec, O.E., Budnická voda, Prase, Motýl, Nejlepší muž)

Hloží (1896, humoresky a povídky: Krise, Král šosáků, Z bludisk Amora, Přebité trumfy, Políček Martina Bejšky, Turýnův patent, všechny čtyři Maloměstské hovory)

Strniska (1901, humoresky a povídky: Druhou třídou, Čtvrtá dimense, Můj blázen)

Humoresky (1905, humoresky a povídky: Napoleon, Policajt Štýl, Hledám byt, Naše Rézi)

Prožlукlé historky (1908, humoresky a povídky: Požár továrny, Babička, Co počít?, Čtvrté jednání, Sekyrka, Višně, Návštěva, Silný člověk)

Humoristův zápisník (1911, humoresky a povídky: Originál, Mandel)

Divadelní mžitky (1913, humoresky a povídky: Moje první premiéra, Jak jsem se dostal na Národní divadlo)

Někde a nikde (1919, humoresky a povídky: Kašna, Bruslařský klub, Boj o Slánskou horu, Věž, Létadlo, Železné dveře, Slaná voda, Rozhledna, Šestá, Čaroděj, Poslední, Dýchánek)

Žerty a pablesky (1926, humoresky a povídky: Ferbl, Pěšinka českého milionáře)

Kejkle a frašky (1928, humoreska: Vějička)

2.3.2 b) Romány

„Literatura tvoří národ.“ Toto heslo autor s oblibou nejen používal, ale také se jím ve své tvorbě řídil. Je to patrné v jeho črtách a humoreskách z maloměstského života i v prózách románových. Štechovy rozměrné romány vznikaly současně s drobnými maloměstskými obrázky.

„*Za literárně nejnaléhavější úkol pokládal již tehdy líčiti románově život venkovského města. Za nejnesnadnější úlohu studium žen. Obě složky, tříbené slánským pobytem, krystalisují složitě a přesvědčivě v Praze.*“ (Slavík, 1939, 61) Zde z románů se slánskými motivy vznikly tyto tři: *Koleje* (1896), *U Tří bláznů* (1899) a dvoudílné životopisné dílo *Kovové ruce* (1903). Děje těchto románů se odehrávají přímo ve Slaném nebo v jeho okolí, i když je název města, stejně jako v mnohých humoreskách, záměrně pozměněn.

Václav Štech, proslulý především jako karikaturista maloměstských šosáků, však nebyl pouze kronikářem a kritikem provinciálních poměrů, byl také spisovatelem „*vroucího, hlubokého citu rodinného a vlasteneckého*“. (Fingal, 1929, 11) Tato stránka jeho spisovatelského „já“ se nejvíce projevila v románech ze slánského prostředí. Ty se zejména svým citlivějším zabarvením odlišují od humoresek z téhož období.

Román s názvem *Koleje* je dramatickým vyprávěním s množstvím nečekaných zvrátů, smutným a dojemným příběhem plným tragických událostí. Autor v něm proniká hluboko do nitra hlavních postav a čtenáře zasvěcuje i do jejich nejintimnějších, nejniternějších pocitů a myšlenek. S citem a účastí líčí jejich vnitřní boje a nás nutí k zamyšlení nad některými důležitými životními otázkami. Obraz maloměsta zde tvoří rámec příběhu i osudu jeho hlavních hrdinů.

Druhý román - *U Tří bláznů* - se svým charakterem více blíží humoreskám - Štech v něm velmi věrně zachytil atmosféru maloměsta

s typickými slabostmi a nešvary, jež zásadně zasáhly do životů hlavních postav.

Poslední román se slánskými motivy - *Kovové ruce* - je dílem, „v němž se plně projevuje Štechovo dušezkumné umění i dramatická stavba jednotlivých scenerií i dialogů a neustálý zřetel k nenadálým zápletkám i shovívavý optimismus a životní moudrost“. (Slavík, 1939, 23)

Koleje (1896)

Koleje jsou v románovém žánru Štechovou prvotinou. Byly napsány v roce 1893 a poprvé vytištěny časopisecky ve *Světozoru*. V tomto románu se autorovi podařilo mistrně vylíčit obraz jeho maloměsta pod jménem Svlaky se všemi místními nešvary i slabostmi. Rozvinul před čtenářem celou plejádu typických maloměstských postav (např. obchodníka, živnostníka, lékaře), na nichž ukázal hodnoty, charakter a chování lidí žijících v tomto sevřeném prostředí, kde každý na každého všechno ví a kde se jen tak nějaká chyba v životě neodpouští. Román byl samotným Štechem charakterizován jako „maloměstská událost“ a věnován jeho ženě Mařence.

Autor v románu vypráví dramatický životní příběh mladého úředníka záložny ve Svlacích, dobromyslného, veselého a čilého Rokyty. Tento vtipný a příjemný společník si získá přístup do místní rodiny Lefnerovy, kterou tvoří ovdovělá matka se dvěma dcerami, Justinou a Netou.

Jako ostatní zámožné rodiny ve městě žila i tato svým specifickým stereotypním způsobem života, jehož jedinou náplní bylo starat se o domácnost, zabývat se drobnými ručními pracemi, povídat si a pozorovat oknem venkovní ruch. Jediným zpestřením jednotvárnosti byly „veselka nebo

slavná mše za účasti místních spolků, pohřební průvod“. (Štech, 1926a, 32) „Z města přinášely novinky služby, a bližší zprávy o nich zvěděly pak dcery v domech sourodých přítelkyň.“ (Štech, 1926a, 32) Matka dbala především na to, aby spolu dcery dobře vycházely a aby se, až přijde jejich čas, výhodně provdaly. „*Kéž jen by se našel člověk řádný, s kterým by její dítě bylo šťastno! Nejraději by ovšem byla, aby to tak byl nějaký císařský úředník.*“ (Štech, 1926a, 33) První na řadě měla být Justina, snivá, poetická a velmi zásadová dívka.

Ihned po příchodu do Svlačků slavil Rokyta u místních dívek úspěch, stal se velmi vyhledávaným společníkem. I Justině se zalíbil. „*Jedině myšlénka, že je to pouhý příručí, který se ženit nemůže, a s nímž by každá známost měla nedohledné konce – krotila a dusila všechny její vzněty. Škoda – věčná škoda! A nikde z té slepé uličky východu. To si umiňovala: bez náklonnosti že se nevdá – ale společnost, ve které žila, vychování, a názor, jaký měla na svět, poučovaly ji, že si musí vybrat člověka, který „něco“ je, chce-li být šťastna. Měla přesvědčení, že si děvče bere muže proto, aby se mohlo pochlubit jím a jeho postavením.*“ (Štech, 1926a, 37) Také Rokyta si jasně uvědomoval rozdílnost svého a jejího společenského postavení, tížilo ho to a přemýšlel, jak co nejlépe udělat, aby se spolu mohli více sblížit bez vyvolání zbytečného rozruchu mezi svlačskými obyvateli. „*Ale veřejné mínění má vždycky přejemná tykadla. Rokytova hra na schovávanou dlouho Svlačké nemátla. Záhy prokoukli jeho spády a v brzku byl pasován na Justinina nápadníka. A o tomto svém povýšení dověděl se snad ze všech poslední.*“ (Štech, 1926a, 45) Mladík si byl však jistý, o Justinu opravdu stál, nešlo mu o jmění – imponovaly mu dívčin vzhled, chování i mravy. Věděl, že musí bojovat, aby ji získal. Dobýt její srdce před celým maloměstem znamenalo vydat se na trnitou cestu s nejasným koncem. On – pouhý příručí v záložně,

ona – majetná dcerka z vážené rodiny. Čekal ho dlouhý boj, ve kterém však nakonec i přes četné překážky zvítězil.

V této pro Rokyta nelehké době se do města přistěhoval nový lékař, doktor Vrána, který se stal záhy Rokytovým sokem. Vrána byl neuvěřitelně pyšný a nezdravě sebevědomý, chtěl si jako vystudovaný lékař podmanit celé Svklady. *„Byl přesvědčen, že jeho diplom je kouzelná ferule, kterou bude měniti vše na svůj prospěch a již podmaní všecko.“* (Štech, 1926a, 69) Neuvědomil si však, že *„počátky mladých lékařů, nejsou-li z rodin zámožných, bývají velmi těžké. Dlouho trvá, než se prosekají ledem předsudků, nedůvěry, a než si vylámou jen poněkud snesitelnější cestu. Ti pak, kdož hledají útulek pro svou praxi v malých místech, kde se zrodili, mívají potíže znásobeny. Vždyť každý tu zná všecky jejich poměry, pamatuje rozmanité jejich kousky z let mladických, a známé neprozřetelnosti z časů nedávných tím více se připínají k jejich osobnosti.“* (Štech, 1926a, 69) Když se k tomu ještě přidalo pohrdání maloměstem, vychloubání a neúcta k místním lidem, nový doktor tvrdě narazil. Aby se dostal na společenském žebříčku tam, kam se původně při svém příchodu do Svlak dostat zamýšlel, rozhodl se, že požádá o ruku dívky z některé zámožné rodiny. Pro svůj záměr si vybral Justinu. Mezitím však Rokyta povýšil z příručího na kontrolora záložny a získal si přízeň celé Lefnerovy rodiny. Tím se zapeklitá situace vyřešila a Rokyta se mohl za rok těšit na svatbu se svou vyvolenou.

Šťěstí mladých snoubenců ovšem netrvalo dlouho. Rokyta si totiž začal uvědomovat, že ho více než Justina přitahuje její sestra Neta. Zpočátku se zdálo, že jde jen o poblouznění, které brzy přejde. Ale časem vše zašlo tak daleko, že se Rokyta do Nety vášnivě zamiloval. Byla zcela jiná než její starší sestra, otevřenější, nenucenější, někdy až divoká, plná živosti, veselosti a ohně v těle. To k ní Rokyta nesmírně vábilo a začal litovat smluvené svatby

s Justinou. Pak přišel osudný ples, na kterém se snoubenci nepohodli a své city k němu si plně uvědomila i Neta. Jejich láska byla sice oboustranná, neměla však řešení, ať přemýšleli, jak přemýšleli. „*Pro všechno na světě! Bude to však ve Svlacích shon, až se rozlítne, že vlastně hrál s Justinou komedii, že se s ní snoubil a upřímně to nemyslí – že si počínal jako falešný hráč, který míchá dvoje karty...*“ (Štech, 1926a, 182) „*Vždyť se ocitla v situaci přímo nemožné. Až jí krev stydla v žilách, když znovu uvážila, že je sokyní vlastní sestry, že bez těžkého, hrozného a neslýchaného zápasu nemůže být Rokyta její a že v nejšťastnějším případě, když ho dobude – ztratí sestru – matčinu lásku – vlastní čest – všechno.*“ (Štech, 1926a, 187) Ve své nerozumnosti a opojení udělali obrovskou chybu, která měla do budoucna pro všechny nedozírné následky - když matka s Justinou nebyly doma, oddali se sobě navzájem.

Po této „události“ nezbyvalo než se přiznat se svým neodpuštělným hříchem matce i ubohé Justině, neboť Neta brzy poté zjistila, že čeká s Rokyťou dítě. „*Stará paní zalomila rukama a pak přitiskla obě dlaně k obličejí. Jen nervósní vzlykot byl její odpovědí. A ten zněl v nastalém tichu tak příšerně, tak bolestně, jako by se v něm soustřeďovalo vše, co lomcovalo nitrem užaslé ženy, která viděla najednou kácti se všechno, co si tak hezky vybudovala ve svých myšlenkách.*“ (Štech, 1926a, 209) „*Justina se obrátila na Netu a měřila ji hrozným pohledem. Bylo v tom opovržení – pochybnost a jakési vyzvání, aby tedy konečně začala mluvit – vysvětlovat.*“ (Štech, 1926a, 215) Nebylo však co vysvětlovat, karty byly rozdány a nikdo na tom již nemohl nic změnit. Justina s velkou bolestí musela od svého ženicha odstoupit, vzdát se milovaného Rokyty, který si poté v Praze k oltáři vedl těhotnou Netu. Matka tuto smutnou svatbu psychicky neunesla - dostala záchvat mrtvice, po němž ochrnula na celou levou část těla. „*Působila-li zvěst o Netině hříchu ve Svlacích úžasný poplach, účinkovala zpráva o mrtvici*

nebohé paní Lefnerové jako výbuch.“ (Štech, 1926a, 221) Na Rokytovu hlavu se snesla vlna té nejostřejší kritiky a bylo rozhodnuto ho propustit z funkce kontrolora záložny. Veřejné mínění bylo jeho obětováním usmířeno a upokojeno a celé město si mohlo konečně trochu oddechnout. Mladí novomanželé se rozhodli odejít do Prahy a začít zde nový život.

Až do této chvíle dřívější Rokytův sok, doktor Vrána, při hledání vhodné životní partnerky neuspěl. Znovu se tedy začal ucházet o Justininu ruku. Opuštěná dívka si říkala, že to bude asi nejlepší řešení, že tímto sňatkem ukáže městu i Rokytovi, jaký je o ní stále zájem a jak výhodně se může vdát. Nemohoucí matce se to však nelíbilo a s obavami vyčkávala, co z toho nakonec bude. Mezitím v Praze Rokyta těžce bojoval, aby uživil sebe a Netu. *„Každý den znamenal trpké cesty, a výsledek nebyl někdy k namáhání v žádném poměru. Maličká domácnost při vší skromnosti požadavků obou lidiček vyžadovala přece jen slušného nákladu, značnějšího, než býval po ruce. Každá maličkost musela se koupit, a někdy po týdenních poutích vracíval se Rokyta zemdlen a ztýrán s praskrovným ziskem.*“ (Štech, 1926a, 249) Novomanželům však nebylo ve společném životě souzeno štěstí. Neta po těžkém porodu zemřela a Rokyta zůstal s čerstvě narozeným synem sám. Navíc si v té době přivodil zánět plic a o dítě se nemohl starat. Sám byl rád, že zákeřnou nemoc přežil.

Když se tragickou zprávu dozvěděla Justina, hněv z ní vyprchal a zůstal jen čistý soucit a sesterská láska. Bylo teď jen na ní, jak se ke všemu postaví a jestli zabrání rozpadu celé rodiny. Postavila se k problému čelem a zvítězilo její dobré srdce. Vzala hošíka s sebou do Svlak – chtěla se o něj s nemocnou matkou starat, dokud se Rokyta zcela neuzdraví. Psala mu z domova dopisy a odpustila mu. Doktora Vránu definitivně odmítla. V závěru dala matce na

srozuměnou, že její láska k Rokytovi ještě zcela nevyhasla, že je možné, aby se k němu po dlouhém utrpení vrátila a zůstala s ním i s jeho dítětem.

Název románu vznikl z podobenství, jež prostupuje celým dílem. Podobenství osudu s kolejemi má demonstrovat důležitost některých rozhodnutí, která člověku mohou změnit celý život, předurčit mu další cestu. Jakmile se po ní vydá, už odsud není úniku, musí po ní jít až do konce. *„To je všechno osud! Na prvním kroku záleží – ostatek jsou koleje, po kterých letíte a nevíte, kam. Turci to mají dobře vyštudováno – všechno je osud. Já tomu říkám: koleje. Jednou do nich vpadnete a už vás vedou – marno všechno. Principiis obsta! Dostati se do pravých kolejí – to je ta životní moudrost – a seděti alespoň v druhé třídě – ne-li v první. Ve třetí je mačkanice a žádné pohodlí.“* (...) *„No ne?“* pokračoval Vrána, maje radost z tohoto úspěchu podobenství, jež vyslechl o jedné přednášce v Měšťanské besedě v Praze. *„Koleje a nic než koleje. Někdy si myslíte, že jedete rovnou cestou do nebe, a zatím vás to vleče ke všem rohatým – nebo se někde s někým srazíte a je z vás toleranc!“* (Štech, 1926a, 81-82) Od okamžiku, kdy se Rokyta o tomto podobenství od Vrány dozví, je jím pronásledován při všem, co v životě udělá. Stále na ně musí myslet, nemůže ho ze sebe nijak setrást. Jako hrůzné proroctví budoucnosti se objeví i po spáchání osudného hříchu s Netou: *„Ano: nyní viděl jasně! Koleje, do nichž se byl sotva před několika měsíci vhoupl a kterými ujížděl i když už nechtěl – ty dnešek vyvrátil. Se vším, co pod nimi a na nich. Jako dvě hrozná tykadla čněly někam do černa. To byla budoucnost – to, co nyní přijde. Neproniknutelno – temno – hluboko. Stál v ssutinách dosavadního života. Trosky a jen trosky byly tu v obrovské beztvárné kupě. Viděl docela určitě ostré ty hroty rozdrčených pražců, chaos třísek, prken, železa, hlíny a všeho toho, o čem čítával při popisech železničních katastrof.“* (Štech, 1926a, 197-198)

Na svých maloměstských postavách autor ukazuje některé rysy lidského chování, které se dodnes v mnohém nezměnily - bezohlednost („*Když přibyl čekáný vlak, udály se děsivé scény. Každý chtěl být první ve voze a to zároveň s rodinou, se smluvenými přáteli, mítí výhodné místo a v něm pohodlí, a to hned a bez okolků.*“ (Štech, 1926a, 109)), domýšlivost a povýšenost lidí nad ostatními („*Byl přesvědčen, že mu jen peníze scházejí, aby měl všude přednost, která mu následkem jeho doktorátu náleží, a aby po sňatku s Justinou nebyl jeho převrat okatý, vystupoval již nyní jako rozený a hotový předák. Už jenom salutoval na pozdravy jiných lidí a podával místo ruky pouze konečky prstů; kde to šlo, jen levice. Odbýval vše posměchy a dával znát, že se snižuje, mluví-li s obyčejnými lidmi. Hovořil tu pak přes rameno, jednoslabičně, koutkem rtů, nevyjímaje doutník z úst.*“ (Štech, 1926a, 245)) nebo snaha prosadit se za každou cenu pomocí příbuzenské protekce či jiného využití kontaktů na vlivných místech („*V druhé polovici srpna vypsán pak byl konkurs, ve kterém se žádala pouze „náležitá způsobilost“. To jsou vrata, kterými se dají v případě potřeby provésti někdy i nejpodivnější uchazeči. A členové ředitelstva mají velice rozvětvená příbuzenstva.*“ (Štech, 1926a, 122)).

Václav Štech také velmi zdařile vylíčil až směšně přehnanou snahu maloměsta vyrovnat se společenskými akcemi svému největšímu vzoru, Praze. Avšak charakter zdejších lidí uměle naaranžovaným prostředím, ani velkoměstsky pojatou organizací nešel potlačit. Lidé se chovali přirozeně, tak, jak byli zvyklí. „*Výbor dlouho před ním jednal a připravoval, aby se toho večera Svlaky co nejvíce přiblížily ku Praze. Dle osvědčených pražských vzorů plýtváno penězi na pozvánky, taneční pořádky, dekoraci, hudbu a na celý zevnějšek zábavy, které nesměl scházeti ani portýr v kroji, vypůjčeném z ochotnického divadla, ani plápol velikých světel před vchodem. (...) Ovšem, že z této přiostržené snahy po dosažení nejvyšší elegance na mnohých stranách každou chvíli vyčuhovaly Svlaky v celé své nevinné prostotě. Páni bubnovali*

dámám při valčíku takt prsty na obnaženém ramínku, svlékali si záhy rukavičky, tu a tam uvolnili i některý knoflíček těsné vesty. Také hovor, který byl zpočátku přesycen sladkostmi, gramatikou a úsměvy – přecházel ve vulgárnější tón, až se posléze zase mluvilo jen o řípě, služkách, prádle, šuškalý pomluvy a vyprávěly s nesmírnou průhledností podezřelé historky o známých.“ (Štech, 1926a, 145-146) Klepy, pomluvy a novinky se městem šířily opravdu rychle. Kdo jen mohl, poslal zprávu dále a přidal k ní navrch svůj komentář: „Jako ostrý zvuk hasičské trubky, zvěstující požár, letěla městem sensační novina o události v domě paní Lefnerové. Jako obyčejně vynesla i tu služka první nitky, pochycené v domácnosti na rub obrácené. Hodila je na trh veřejnosti, a již se tkala ve Svlacích z těchto vláken historie, jaké nebyl nikdo pamětníkem. A stále nové a nové předito hromadilo se ochotným přástevníkům pod rukama.“ (Štech, 1926a, 217) Kromě nejrůznějších tanečních zábav se obyvatelé maloměsta často hromadně bavili i jinak. Mezi oblíbené akce pořádané četnými spolky patřily především výlety na pěkná místa v přírodě: „Počátkem června chystá Sokol výlet do Zběřic, do lesů „na Krásnou vyhlídku“. Sokolské výlety bývaly vždy ve Svlacích nejnavštěvovanější. Tentokrát zejména chystá se vzácný požitek. Jede se drahou, výborná hudba zajišťuje vybraný program, vedle té připravují se pěvecká a divadelní čísla, běh o závod a nehledě ani k těmto kratochvílím, partie na zběřickém potoku, nad kterým se zvedá hřbet Krásná vyhlídka, jsou v celém kraji známy svou malebností.“ (Štech, 1926a, 89)

Román *Koleje* nezapře, že jej napsal rozený dramatik. Jeho dějové pásmo má spád, jedna událost střídá druhou, a to ve svižném tempu. Jednotlivé osoby i jejich rozhovory jsou zachyceny tak živě, že má čtenář dojem, jako by byl sám součástí příběhu a jako by líčené události byly skutečné, „ze života čerstvě ofotografované“. (Fingal, 1929, 45)

U Tří bláznů (1899)

Román *U Tří bláznů* následoval v roce 1899 (psán byl však už v roce 1896) a je stejně jako předešlý „*poutavou freskou maloměstskou*“. (Fingal, 1929, 45) Štech jej charakterizoval jako „*maloměstskou historii*“, v níž přesvědčivě ukázal, jak může pohledná maloměstská panička svou krásou ovládnout celé okolí včetně pana purkmistra, kterého poté uvrhne do dvojí tragédie.

Děj románu se odehrává v 60. letech 19. století v okresním městě s názvem Chvilsko. Autor v něm vypráví historii krásné paní Schützové, vlivné vládkyně městečka.

Slečna Schallenbergrová nejprve pracovala dva roky pro hraběte Harburg-Braccioliniho jako tzv. bonna starající se o jeho syna. Nečekaném úmrtí malého hraběte však přetrhalo všechny její legální vazby k chvilskému zámku a ona musela přemýšlet, co dál, kde se šikovně uchytit, aby se snadno sama užívala. V té době dostala návrh od paní Bajerové, ve městě velmi uznávané ženy, aby se provdala za dobrého, tichého a klidného nájemce panských cihelen, pana Schütze. Ten byl finančně zcela zajištěn a slečnu Schallenbergrovou tak moc miloval, že byl ochoten si ji hned vzít za ženu. „*Veselá bonna pokládala myšlénku sňatku za výborný žert, na který se může přistoupiti. Zvonila svým smíchem u paní ředitelové jako při kapitální frašce. Když pak na rychlo zavolaná paní Bajerová vyložila, jaký je Schütz vzorný muž, jak výborně je situován, jak znamenitě pochodí žena, která ho dostane – div se milá bonna nedala do tance. (...) Proč by si nevzala takového zamilovaného dobráka? Či má shánět po pražských kancelářích nová místa, kdo ví jaká? Chodit se představovat, klonit, otáčet a dávat se zkoumat? Čekat*

u staré mrzuté tety v Praze, až si na ni někde vzpomenou? Ne! vezme si raději tohoto cihláře. Nepamatuje se sice na něho příliš dobře, ačkoli jí ho tu a tam již ukazovali, že prý po ní vzdychá a touží. Takových blázínků ovšem seznala již dost – ale žádný dosud neměl tak opravdové úmysly.“ (Štech, 1899, 9-10)

Slečna tedy se sňatkem souhlasila a za krátkou dobu se stala paní Schützovou, manželkou chvilského cihláře. Těšila se, jak bude konečně svou paní, nebude muset poslouchat panstvo a vše si bude dělat podle svého. Manžela si chtěla „omotat kolem prstu“ sladkými řečmi, úsměvy, něžnostmi a dalšími ženskými zbraněmi. Ani jí nenapadlo, že by se měla vzdát své volnosti. „*Béře si muže, ale žádné okovy. Bude se smát, na koho jí bude libo, vždyť svobodu v manželství může si žena zachovat tak malým vynaložením politiky.“ (Štech, 1899, 11)*

Cihlár Schütz naštěstí nebyl žárlivý, to mu v soužití s jeho půvabnou Gábinkou pomáhalo, neboť jiný manžel by přišel již o rozum, kdyby se kolem jeho ženy točilo a dvořilo se jí tolik jiných mužů. Ovšem ani vlivné osoby města nezůstaly pozadu a přesvědčovaly paní Schützovou, „*jak se těší tomu, že vyznamenala Chvilsko volbou manžela, jehož kolébka houpávala se v tomto staroslavném městě. Poněvadž pak přízeň vznešené vrchnosti a rovnocenného po té stránce úřednictva byla od nepaměti střelkou, určující smýšlení celého téměř města, stala se paní Schützová takřka rázem osou chvilského světa.“ (Štech, 1899, 15)*

A bláznivě zamilovaný Schütz byl na svou paní velmi pyšný, snesl by jí modré z nebe.

Proto ho ani nenapadlo znepokojovat se tím, když se v jejich domácnosti začal brzy každodenně objevovat prý „kvůli obchodu“ pán z nedaleké Bytvaně. Nebyl to zrovna charakterní člověk – jeho panství chátralo, byl zadlužený, přesto veškerý svůj čas trávil hraním karet, pitím, lenošením nebo honbou za pochybnými dobrodružstvími. Při svých návštěvách cihelny však paní Schützovou okouzloval četnými historkami o svých úspěších a sebevědomým vystupováním muže, jenž se v životě jen tak

něčeho nezalekne. Ta ho srovnávala se svým mužem: „*Jaký to proti němu člověk tento Bytvaňský pán! S tou postavou, plnou síly a ohně s podnikavostí rytíře, se způsobu kavalíra, s minulostí plnou důkazů rekovství, odvahy a obratnosti.*“ (Štech, 1899, 25) A poté jeho „kouzlu“ podlehla. Všíímavé veřejnosti tento poměr neunikl, ale respektovala ho a nevyvolávala ve městě zbytečné mrzutosti. „*Chvilsko mělo pro tuto novotu na štěstí zcela zvláštní měřítko. Příklad milostivé vrchnosti a úřednictva nade vši kritiku povýšeného vypěstoval v milém tomto městě některé originalní názory na morálku. Byl-li tak řečený poměr kryt vůči ostatnímu světu alespoň potud, že formy jeho nevzbuzovaly křiklavě pozornost, sklonila se většina města a tvářila se, jakoby neviděla. Ba respekt vůči takovýmto nepravidelnostem srdečných záležitostí byl tak mocný, že podobné pásky barvila chvilská honorace shovívavou svojí přízní na růžovo, jednalo-li se jen o osoby téhož společenského stupně. Bylo až dojemno, jakou poesii ozařovala dravá jindy fáma podobné styky a jak dovedla býti tu milosrdna a plna omluv.*“ (Štech, 1899, 22-23)

Nenadálý úspěch pána z Bytvaně u paní Schützové nejvíce vadil centrálnímu řediteli Kneyslovi a purkmistrovi Vokálovi. Tito dva mocní pánové litovali, že nepřišli dříve a nevyužili příležitosti zmocnit se krásné dámy sami. Byli to nebezpeční sokové, kteří díky svým vysokým funkcím ve městě nebyli zvyklí prohrávat a vzdávat se. Cesta do cihelny se jim otevřela záhy a bez námahy. Pán z Bytvaně totiž nezvládl hypoteční dluhy, jimiž bylo zavaleno jeho panství, a musel odtud navždy utéci. Této situace využil purkmistr Vokál, jako přítel v nouzi si rychle získal osobní přízeň paní Schützové, a tak předběhl v milostných úmyslech ředitele Kneysla. Po nějakém čase se již bez rozpaků objevoval po boku paní Gábinky jako její společník a ve městě se poté nenašla jediná událost, na které by tento pár nevystupoval spolu. „*Kdo mohl také čeho namítat, když vedle tohoto párku tak upřímného usmíval se vždy týž dobrý, shovívavý a ničím neznepokojený*

Schütz...“ (Štech, 1899, 42) „A paní Gábinka, kypící zdravím, kvetoucí pŕvabem, plná sebevědomí a nepochybující, že svojí inteligencí přechnívá celé okolí, které mělo pro ni jen poklony a sladké fráze, zasáhla tak mocně do přediiva chvilských styků, že v nedlouhé době obepínala něžnými, avšak mrštnými prstíky bělostných svých ruček všechny nitky, které chvěly životem drobného toho města.“ (Štech, 1899, 50-51) A místní obyvatelé se nijak nepozastavovali nad tím, „že trůn, s něhož tato divná paní ovládá Chvilsko, má shnilé nohy, které zatknuty jsou v bahno, z něhož vystupuje otravný vzduch mravní zkaženosti.“ (Štech, 1899, 54)

Ničím nekalené štěstí z moci paní Schützové však netrvalo dlouho. Ve slepém přesvědčení, že ji všichni musí uctívat a řídit se jen jejími radami, udělala velkou chybu, když se zapletla do záležitosti s mladým hodinářem Kmoníčkem. Záležitost s milostným podtextem se zdála být zpočátku zcela malicherná a nevinná, ale poté narostla do nevídaných, nepředvídatelných rozměrů. Jakmile se přidaly „zákulisní poměry“ ve Chvilsku, změnila se záhy v nelítostný politický boj. Na jedné straně stál purkmistr Vokál se členy váženého ostrostřeleckého spolku, na straně druhé kožešník Šubrt, řezník Tumpach a hodinář Kmoníček se všemi těmi, kteří s nimi chtěli ve městě založit sokolskou jednotu. Proti Vokálovi se navíc postavil i sám centrální ředitel Kneysl, který purkmistrovi stále nemohl odpustit, jak nestydatě jej tenkrát předběhl u paní Schützové. *„Nejusedlejší obyvatelé Chvilaska nestačili vrtěti hlavou nad příhodami, které život v městě nyní tak podivně jitrily. Jako na povel zlomocného kouzelníka stíhala se zde překvapení, organisovaly strany, občané se utkávali v sporech, a na všech stranách kouřilo se z ohnisk, kolem nichž se shlukovali stejně smýšlející proti soupeřům.“ (Štech, 1899, 111)* A pro purkmistra bylo zle... Sokolská jednotu s mocnou podporou zámeckých úředníků slavila ve městě vítězství. Vokál byl tímto obratem tak zdrcen, že si ihned běžel pro slova útěchy do cihelny.

„Schützové za ochotného přispění dobrého manžela podařilo se sice vzpružiti ve Vokálovi tolik sil, aby alespoň s jakýmsi klidem uvažoval o tom, co se stalo, ale zároveň za tohoto úkolu milosrdné těšitelky otevřeny jsou zraky její tak, že viděla před sebou pouhé trosky člověka, který jí dosud imponoval svojí mocí, silou, odvahou, nezdolností a statečností. (...) To že je týž člověk, pro kterého tak záhy zapomněla na Bytvaňského pána, a který vtáhl do jejího srdce jen proto tak záhy a tak slavně, že jej obestírala záře bohatýra bez hany a bázně? (...) Co nyní? Před očima Schützové zíral pojednou děsivý jícen budoucnosti. Hasne-li toto slunce – utápí se v temnotách i ona, která spojila osud svůj s jeho osudem – s jeho slávou. Pád Vokálův je i pro ni smrtí!“ (Štech, 1899, 115-117) Rozhodla se, že půjde prosit o záchranu Vokála k centrálnímu řediteli Kneyslovi, a to i za cenu úplné kapitulace, jen aby nepřišla o svůj primát ve městě. Své výsadní postavení tím sice zachránila, ale Vokálovi se následkem dalších nepříznivých událostí už nedalo pomoci a o funkci přišel.

Aby toho nebylo málo, přidala se ke ztrátě postavení ve městě ještě jedna hrozivá zpráva: „Jednoho odpůldne, než se vybral do cihelny, přepadla jej slzami a lomením rukou jeho manželka, bledá jako přízrak – třesouc se jako osyka – dech sotva popadajíc, a šeptala mu nemožnou novinu. Že je jeho dcera zamilována – že se utrápí, nedostane-li, koho má ráda, a že to není nikdo jiný než – Kmoníček!“ (Štech, 1899, 127) Vokálova zlost dosáhla nejvyšší hranice, vztekem byl až šílený a spěchal se co nejrychleji se vším svěřit své vždy chápavé Gábince. Zde na něj ale čekala místo slov útěchy neuvěřitelná novina: „Vokálova choť byla tu sotva před hodinou. Na tomto místě klekla a pro živého Boha zapřísáhla Schützovou, aby vymohla na něm svolení k Mínině sňatku.“ (Štech, 1899, 133) Purkmistrův „zlý sen“ měl však ještě pokračování. Zdrcený Vokál, který pověřivě spoléhal na čarovnou moc svého starobylého barokního domu, se totiž dozvěděl, že si mladí milenci třikrát po sobě sedli na levou zídku schodiště před stavením, což znamenalo,

že jsou si určeni osudem, že se již sobě tajně odevzdali a pro zachování cti nezbyvá nic jiného než svatba. V rozčilení vyběhl z cihelny. Když se tam chtěl opět vrátit, aby zjistil od Schützové podrobnosti, zastihl ji, jak se ve tmě nenápadně ubírá směrem k městu. Stopoval ji až k domu paní Bajerové. *„A již se mu loudila strašná myšlenka v lebku. Vzpomenul si na pověsti, které tak dlouho šeptaly se již ve městě – že Bajerová ve zvláštních případech, jde-li o hosty velice štedré, poskytuje jim příležitost, aby se přesvědčili, jak půvabné a jak ochotné ženy má Chvilsko!“* (Štech, 1899, 141) Jako smyslů zbavený vběhl do nezamčeného pokoje, kde přistihl „in flagranti“ svou krásnou cihlářku s centrálním ředitelem Kneyslem. *„...pozvedl pravici a vypálil proti ní ránu. Výbuch otřásl celou poštou. Schützová zasažena do prsou padla s děsným výkřikem obličejem k zemi, zrovna před Vokála.“* (Štech, 1899, 147) Ten ještě postřelil bránícího se Kneysla a z místa činu utekl. Chtěl se ještě naposledy potěšit svým zbožňovaným domem, ale tam již na něj čekal dav vyděšených, ohromených lidí a přicházeli sem i muži zákona. *„Aj, již slyší ty odměřené kroky, poboční zbraň četníků zazvonila o kov pušek – ne, jeho nedostanou! (...) A kvapně, aby někdo v poslední vteřině nezabránil jeho úskoku před právem, vsunul Vokál do dolejšího oka hlavu.“* (Štech, 1899, 153) Unikl spravedlnosti sebevraždou – oběšením na střelecké šňůře v domě „U Tří bláznů“.

I v tomto románu autor přesně vystihuje atmosféru maloměsta s jejími charakteristickými rysy. Do popředí staví silné osobnosti reprezentující určité typy příznačné pro maloměstskou společnost. Najdeme zde výrazné představitele obyvatel. Je to řezník Tumpach, zásadový člověk, který nesnáší nespravedlnost a křivdu, proti nimž bojuje svými specifickými prostředky, pokaždé velmi ostře a nesmlouvavě. *„Tento otlý, svalnatý muž s hlubokým basem nikdy nevěřil těm, kteří vládli. Sebe nepatrnější příčina vzbuzovala*

v něm ihned podezření, že se jedná o úskok proti podřízeným, útok na práva slabých, pokus nátlaku. Pak planul ihned jako pochodeň a ulehčoval si prudkými výrazy. (...) Byl-li však zvláště nějak pobouřen, pak si ulevoval způsobem velice originálním. City své vtěloval totiž křídou na tabulku na dveřích svého krámu, jejímž prvotním účelem bylo hlásati, po čem jsou pozůstatky domácích zvířat, které Tumpach pro dobro města utratil. Kostrbatým švabachem psané tyto glossy byly postrachem všech, které si mistrova žízeň po spravedlnosti vzala na mušku, neboť obsah jich stal se vždy rychlostí blesku majetkem města, které si je s neobyčejnou zálibou citovalo, sdělovalo a vykládalo. Že pak sahal Tumpach k tomuto prostředku v případech vzácných, byla účinnost jeho tím větší. (...) Nesprávnost městských zřízenců, nedopatření na trhu, křiklavé případy lichvy, nátlaku, nějaká osobní šarvátka zavdaly snadno podnět ke zvěčnění na Tumpachových dveřích.“ (Štech, 1899, 75-78) Patří k nim též kožešník Šubrt, nadšený režisér místního ochotnického divadla, pro které byl schopen obětovat téměř vše, a na jehož příkladu máme možnost sledovat zápal, s jakým se vlastenecky smýšlející lidé na maloměstě vrhali do zakládání spolků podporujících tzv. „českou věc“ a s jakými těžkostmi se při tom museli potýkat. „Za těch dlouhých let, v nichž pomáhal ve Chvilsku Thalii raziti cestu, setkal se s mnohými a značnými překážkami. (...) Jako zlý vínek sudiček pronásleduje zde Thalii nepřítel, kdykoli se Šubrtovi zdaří sroubiti jí jakýs takýs stan. Co stálo jej bojů, než se mu poštěstilo na německá představení vroubovati české kusy, kterými se nejprve divadelní večery jenom jaksi z milosti doplňovaly. (...) Ale pevnost měla stále nedostatečnou posádku. Jakmile české hry ovládly divadelní sál, přestala součinnost zámecké honorace rázem. Proto záleželo Šubrtovi nesmírně na každém členu, který byl platnou silou v ochotnické družině, zejména však na tak způsobilém prvním milovníku, jakým byl Kmoníček. Avšak nebyly to pouze zřetele k divadlu, pro něž si nadšený kožešník mladého hodináře tak cenil – vedle toho osnoval Šubrt další plány,

jichž splnění pokládal v tehdejší době za nejvyšší vlasteneckou vymoženost. Chtěl totiž za Kmoníčkovy pomoci zarazit ve Chvilsku sokolskou jednotu! (...) Byl tak okouzlen myšlénkou Sokola, tak zabrán v plány jeho zřízení – že nemohl ustoupiti, neměl-li sám v sebe ztratiti všecku důvěru. Živnost, rodina, divadlo – vše, co bylo dosud hlavním podnětem jeho snah a činů – to mizelo před vidinou sokolského spolku, jenž naplňoval jeho mysl ve dne i v noci a který pokládal v dobromyslnosti své za povolaneého spasitele české věci nejen ve Chvilsku, ale i v dalekém okolí. Byl tak zanícen, tak omámen tímto snem, že počínal věřiti, že zahyne, nedočká-li se jeho splnění.“ (Štech, 1899, 68-70, 93-94)

Vliv moci na lidskou psychiku je zdařile demonstrován na povýšeném, až příliš sebevědomém chování purkmistra Vokála. *„Vokál si sedl v čelo města po kaprálsku. Co chtěl, to provedl. Liter zákona, předpisů a podobných maličností si mnoho nevšímal. Poručil, co za dobré uznal, a nefoukl-li do toho opačný vítr ze zámku, stalo se, čeho si přál.“ (Štech, 1899, 37)* Podobně se chová paní Schützová. *„Zrovna jí něco dráždilo, vylouditi někde odpor, aby strestáním – příkladným strestáním nepředloženého vzepření osvědčila i drobným duším v městě, že je tu ona paní, která má obě ručičky městského časoměru ve své úplné moci: zámek i radnici. Všecko, všecinko dovede ovládnout.“ (Štech, 1899, 58)* Odtud byl už jen pomyslný krok k použití moci dle vlastní libovůle - k šíření klepů, pomluv a spřádání nejrůznějších intrik, které měly mnohdy za následek rozvraty vztahů v rodinách či pošpinění jmen jednotlivců. *„Jen stínek odporu mohl se objeviti, a již hrnula se na oposici zátopa její nemilosti. Na pokyn mocné paní Schützové osiřely ihned svačiny v rodině, z níž vyšlehl nějaký plamínek odporu. Jako hora komárů objevil se nad domácností tímto rozsudkem stíženou mrak ostrých jejích poznámek, pichlavých posouzení, nepříjemných indiskrétností, odhalení, pomluv, které přechočný štáb věrných družek paní Schützové vál ihned do všech úhlů. Dcery z takové rodiny klidily najednou na všech stranách překvapující zprávy*

o svých slabostech, tělesných nedostatcích, morálních závadách, o směšném prý předstírání nemožného věna, citáty, kterými prý tam a onde dokumentovaly svoji hloupost anebo zanedbané vychování. Matky narážely všude na palissádu upjatosti a odměřených slov, čímž se chvilská společnost snažila osvědčovati všemohoucí paní Gábince, že její nepřítel je také nepřítelem všech jí věrných a oddaných.“ (Štech, 1899, 51-52) Celé Chvilsko bylo podle autora „pomlouvačné a závistné“. (Štech, 1899, 4)

„I tento románek je vyprávěn vervně a svědčí o dokonalé Štechově znalosti líčeného prostředí. Maloměstské boje a zábavy, líc a rub spolkového života našich provinciálních měst obráží se tu jako v zrcadle.“ (Fingal, 1929, 45)

Název románu vznikl ze jména, kterým purkmistr Vokál tituloval zakládající členy sokolské jednoty, Tumpacha – starostu spolku, Šubrtu – jednatele, Kmoníčka – náčelníka. Dům, v němž se scházeli a projednávali záležitosti spolku, byl nazván „**U Tří bláznů**“.

Kovové ruce (1903)

Štechovým nejrozsáhlejším dílem s maloměstskou tematikou je dvoudílný román *Kovové ruce*. Poprvé byl zveřejněn ve *Zlaté Praze*, knižně vyšel v roce 1903. Autor v něm vypráví o událostech, které následovaly po jeho setkání s Aničkou Mrzílkovou poté, co se v srpnu roku 1882 vrátil z třítydenní cesty do Solné komory, kam si jel tenkrát psychicky odpočinout.

Na románu pracoval Štech léta, stále jej promýšlel, přepracovával a na popud Matěje Anastasii Šimáčka měl dne 17. listopadu 1899 předat k vydání jeho první díl. Šimáček jím chtěl zahájit nový ročník *Světozoru*. Mezitím však nakladatel prodal *Světozor* Janu Ottovi (Štechův román byl již v sazbě) a Šimáček musel změnit své plány. Vyžádal si *Kovové ruce* pro *Zlatou Prahu* a

zajistil i jejich knižní vydání. Zatímco první díl románu již vycházel ve *Zlaté Praze*, Štech pokračoval v psaní dílu druhého, který dokončil dne 4. října 1901. Dílo vyvolalo u široké čtenářské veřejnosti mimořádný ohlas. V Ottově nakladatelství vyšel román dvakrát a poté byl vyznamenán cenou České akademie.

I při psaní tohoto románu využil autor svých bohatých znalostí maloměstských představitelů a jejich života, které navíc okořenil četnými autobiografickými prvky (sám sebe ztvárnil v postavě učitele a redaktora Mánka Halaše a svou první lásku Aničku Mrzálkovou v dívce jménem Jela Kratinová). Podařilo se mu zde zachytit maloměstskou atmosféru velmi věrně a realisticky. Barvitě vylíčil v celé šíři pozadí zápasů staročeků s mladočechy i s temným zákulisím, do něhož se nakonec finančně zřítil i velký vládce okresu Melmuk.

Z důvodu složitosti a rozsáhlosti zde nebudeme podrobně uvádět celý děj obou svazků románu, jako tomu bylo u předchozích děl, ale pozornost zaměříme především na klíčová témata románu a jejich přímou souvislost s vlastním životem Štecha ve Slaném.

Pro zpracování dokumentárního autobiografického materiálu zvolil Václav Štech dvě pásma – jedno zobrazuje jeho bezprostřední prožitky, ve druhém se účastní jako pozorovatel, který řadu let pobýval nedaleko Mělníka. *„Dějiště Hospřidy byl Slaný, Pluhaň jsou Lidice. Řeka je přimyšlena jakoby tekla od Pluhaně na západ mezi slánským nádražím a městem v oblouku. Souběžné pásmo zachycuje aféru mělnického okresního tajemníka Winklera, který je kryt jménem Melmuk.“* (Slavík, 1939, 22) Také další románové postavy pod změněnými jmény skrývají skutečné osoby. Kromě již zmíněného Mánka Halaše (Václav Štech), Jely Kratinové (Anička Mrzálková) a Melmuka (okresní tajemník Winkler) se zde objevují např. Bekerus (redaktor *Svornosti* Marjánko), Juliš (továrník Vilém Michl), Letošník

(purkmistr Antonín Prügl), Cejnar (knihkupec Vokoun) a další. V kronice společenských intrik i politických zápasů mezi staročechy a mladočechy ve středočeském městě Hospřidy (pozn. „*Slovem Hospřidy chtěl Štech zvukovou podobností upozorniti na pravé dějiště románu, na Podřipsko.*“ (Fingal, 1929, 46)) je názorně ukázáno, jakými způsoby se tenkrát snažili zástupci těchto dvou stran získávat voliče. Při volební agitaci se neostýchali využít různých spolků a nepoliticky zaměřených společností a všemožně se je pokoušeli dostat na svou stranu. Kromě politických bojů zachycuje autor všestranně a objektivně celkový život na Podřipsku s jeho charakteristickým maloměstským ruchem, děním ve spolcích, na plesech i v uzavřených domácnostech. S humorem líčí veřejné i soukromé starosti hospřidských obyvatel a svou pozornost zaměřuje také na zákulisí maloměstské žurnalistiky a situaci ve školách. „*Intimní historie lásky vzdělaného učitele Halaše k Jele Kratinové, dceři pluhaňského stavitele a statkáře Kratiny, zpestřuje děj napínavého obrazu, končícího pádem hospřidské záložny, již po dlouhou dobu vyssával despotický hrabivec Melmuk. Jednotlivé epizody románu přímo hýří cennými podrobnostmi, z nichž, jak již dříve praveno, nejedna má pro Štecha smysl autobiografický. Tak i vypravování, jak si klestil Halaš cestu na literární veřejnost. Tam pod jmény Míru a Rozkvětu líčí Štech vlastní zkušenosti se Sládkovým „Lumírem“ a Čechovými „Květy“.*“ (Fingal, 1929, 46-47)

Celé kapitoly románu jsou věnovány Štechovým vzpomínkám na strastiplný studentský život a učitelská léta. Emanuel Halaš je, stejně jako byl autor v mládí, plný energie, ideálů a mladistvého zápalu. Postupně se v něm rodí a sílí láska k umění, literatuře i k národu. S nadšením se angažuje v nejrůznějších vlastenecky zaměřených spolcích a aktivně se účastní veškerého společenského i kulturního dění ve městě. Doba však není lehká, chudoba stále klepe na dveře a učitel se musí snažit samostatně se životem probíjet. První styky s pražským prostředím, četné kontakty a bohaté

zkušenosti s vystupováním na veřejnosti mu pomohou v cestě za literární kariérou. Štech zde vyslovuje mnohé pravdy o tehdejší českém školství a starém, byrokraticky založeném, rakouském systému, jenž nikdy nebyl příznivě nakloněn změnám a novým věcem.

V některých pasážích cítíme zřetelně i autorův hluboký cit k rodině. S úctou, něhou a synovským vděkem se vyjadřuje o své matce, která se těžce jako vdova s dítětem musela probíjet životem a zakusila mnohé nepříjemnosti.

V souvislosti s tímto románem o Štechovi v roce 1929 napsal Petr Fingal: *„Po Heritesovi, jehož maloměstské povídky byly u nás prvním průlomem v oboru do té doby jen zřídka pěstovaném, ne-li přímo zúmyslně zanedbávaném a pohrdáním literárních aristokratů stíhaném, je Štech nejvýznačnějším a z maloměstských satiriků umělecky nejvyspělejším kronikářem našich provinciálních poměrů před 30 – 40 lety. Jeho „Kovové ruce“ pak jsou nejcennějším dílem v tom směru, ba jsou přímo nevšedně věrným dokumentem, jak se na sklonku minulého století v Čechách žilo. Snad jen Laichtrův společenský román „Sychrova éra“ snese v některém směru s „Kovovýma rukama“ čestně srovnání.“* (Fingal, 1929, 46)

2.3.3 Charakteristické rysy prozaické tvorby se slánskými motivy

Při četbě Štechových prozaických děl by se mohlo zdát, že je autor tvořil snadno a lehce, ale není tomu tak. „*Moji čtenáři si mysleli, když čítali mé humoresky, že je zrovna sypu z rukávu. To si myslel i majitel Humoristických listů pan Vilímek, který vydal též mou první knihu povídek Maloměstský pepř. Ale já jsem ho přesvědčil, jak pracuji. Jednou mi otiskl humoresku a já mu poslal celý postup, kterak vznikala – náčrtek, první zpracování a ještě druhé. Teprve to třetí, vybroušené do posledního detailu, jsem dal do tisku. Ale nejen drobnější práce, i velké romány předělávám každý nejméně třikrát, než jsem s nimi spokojen.*“ (Hampl, 1969, 124) Z těchto slov je jasně vidět, jak poctivě a systematicky přistupoval k psaní a jak promyšleně svá díla tvořil. Žádnou ze svých prací by čtenáři nepředložil, aniž by on sám s ní nebyl stoprocentně spokojen.

Velké množství prací s maloměstskou tematikou dokazuje intenzitu slánských zážitků a význam let strávených v tomto městě pro Štechův život a další literární vývoj. Dle slov Dr. Bedřicha Slavíka: „*Se Slaným souvisejí tyto práce jenom motivem, kdežto pojetí i technika slohová a situační mají základ v Štechových pražských zkušenostech a uměleckém pojetí.*“ (Slavík, 1939, 62) Následující charakteristika Štechova nezaměnitelného slohu tedy platí nejen pro díla se slánskou tematikou, ale i pro autorovu pozdější tvorbu z pražského prostředí.

Štechův sloh je na jedné straně stručný a rázovitý, na druhé však bohatý na četná přirovnání a vtipné příklady, které čerpal z nejrůznějších oblastí života a oborů (např. ze zeměpisu, fyziky, dějin, bankovníctví, vojenství, sportu atd.). V jeho dílech téměř nenajdeme žádné podstatné jméno bez barvitého, výstižného upřesnění. „*Srovnání se mu do pera zrovna hrnou, takže někde překypující jejich štědrost působí téměř dojmem hazardnictví.*“

(Fingal, 1929, 91) Pro ilustraci na tomto místě uvádím několik příkladů: „Každý pasažér měl svou extra stanici pro vstup i sestup, a při každé napjal se řemen a poklonil se vozka v nebetyčném hnízdě svém jako muezzin, který žehná Allahovi, že dává i kočímu živobytí. Žádné čekání na číslovaných štacích. Karlínská hora připutovala pěkně k Mohamedovi...“ (Štech, 1901, 30-31) „Avšak divadlo je sopka. Na pohled klidnou půdu stále poddychují různé proudy nezdolných a nehasnoucích žárů a když vybuchnou, kácejí vše v podivný chaos.“ (Štech, 1927, 49) „...pokojík dlouhý jako příruční kufřík, teplý jako skřivánčí hnízdlo, útulný jak objetí dívčiny...“ (Štech, 1927, 86) „Krise! Šeredný to zjev. Rychlejší myšlenky, prudčí jedu a nemilosrdnější pekla. Nezná rozdílů, chechtá se logice, drtí železné spony obchodní a svaté pásky přátelství, taví zlato srdcí a spaluje démant myšlenky, ničí úvěr, blahobyt, štěstí rodinné, slova mužů, lásku žen, smlouvy národů a lidské zákony.“ (Štech, 1927, 98) „Oposice zmizela jako divadelní satanáš v neznámém propadlišti.“ (Štech, 1927, 141) „Avšak těšínská jablíčka těchto dobromyslníků dostala najednou povážlivého červa.“ (Štech, 1899, 103) Autor také hojně užíval personifikace („Octnuli jsme se na hlavní ulici Smíchova – před námi vyskočila věž, stanice s hodinami. Ručička hlásala, že je právě půl sedmé a čtyři minuty. (...) ...lokomotiva zahude tak píseň rozmachu...“ (Štech, 1901, 60-61)) a v jeho dílech nalezne současný čtenář nesčetně zastaralých výrazů (např. kakraholte, fiňáry, špeditér, porculán, reglamá). Dalším charakteristickým znakem je umístění přídavných jmen za podstatnými („...posilující tak věrné své přívržence v úmyslu čeliti žízni jen a jen nápojem z ječmene **připraveným**.“ (Štech, 1919, 19) „Viděl strhané oči **starochovy**, slyšel o jeho řečech **zmatených** a z toho všeho se těšil.“ (Štech, 1919, 68)) a také kladení sloves na konec věty pro zdůraznění jejího spádu („Tolik jedině přijmouti se host **nezdráhal**.“ (Štech, 1899, 24) „...kdy šlechtní i nešlechtní obyvatelé města většinou i ke změně ústavy postačitelnou **spali**.“ (Štech, 1919, 18)).

„V pevně semknuté kostře románu je Štech mistrem. Každá – i drobnější – jeho prosa má silnou páteř, na kterou promyšleně jsou připeřena žebra episod. Jen málokdy ví čtenář předem, „jak to dopadne“.“ (Fingal, 1929, 92) Rázně, přesně, poutavě a realisticky líčil tehdejší život na českém maloměstě s jeho typickými znaky – přednostmi i slabostmi. Kromě politických bojů objektivně zachytil celkový maloměstský ruch, dění ve spolcích i soukromí občanů. Inspiraci čerpal autor z vlastních zkušeností, kterých bylo opravdu mnoho.

Nejen ve vzpomínkových črtách ze Štechova života, ale i v humoreskách a románech se často setkáváme s tematikou vzniku nejrůznějších klubů, organizací a starostí i problémů souvisejících s jejich vedením a udržením příznivého ohlasu mezi lidmi. Tato problematika je typicky slánská. Štech se jako aktivní účastník veškerého veřejného dění ve Slaném musel neustále potýkat se závistí spoluobčanů, hloupostí a domýšlivou malicherností svého okolí. V těsném prostředí maloměsta nebylo snadné prosadit nové nápady a uspět s nimi. Pokud se to člověku přesto podařilo, mohl téměř jistě počítat s tím, že tento úspěch nemusí mít dlouhého trvání. Vyskytla-li se v realizaci nápadu sebemenší chyba, sesypala se na dotyčného organizátora vlna nelítostné kritiky. Slaňané nedokázali odpouštět chybné kroky či nešťastné omyly a nedorozumění. Veřejné mínění bylo mnohdy až kruté a mělo nesmírný vliv na život obyvatel. Závist, žárlivost, nepřejícnost i malomocný hněv dokázaly spolehlivě ničit a ubíjet ty osoby, které se zrovna dostaly do centra pozornosti vševidoucí veřejnosti. Na maloměstě každý věděl o každém vše. Tento charakter maloměstského prostředí se prolíná všemi Štechovými díly se slánskou tematikou.

Dalšími charakteristickými znaky slánských obyvatel byly a jsou i v současnosti nevděk a neschopnost upřímně ocenit ty, kteří se pro blaho svého města zcela obětovali. Tyto vlastnosti jsou mistrně vykresleny např. v humoreskách *Věvec* a *Budnická voda* (ve sbírce *Maloměstský pepř*) a sám

autor je krutě pocítil na vlastní kůži. Staly se jedním z důvodů jeho odchodu ze Slaného – byl tenkrát neprávem a nesmyslně obviněn slánským muzejním spolkem z toho, že neodevzdal do muzejních sbírek některé starožitnosti, které dostal od občanů pro muzeum (viz závěr podkapitoly 2.1.1). Také kariérismus, machinace a intriky v úsilí o proniknutí do politické sféry byly nedílnou součástí tehdejšího života ve Slaném a dodnes se v mnohém nezměnily. Tuto snahu lidí dostat se co nejvýše na společenském „žebříčku“ máme možnost pozorovat především ve Štechových prózách, které jsou politicky laděny - např. humoresky *Lavina* a *Poměry* (ve sbírce *Maloměstský pepř*). Sledujeme touhu maloměšťanů po bohatství a lehce vydělaných penězích, jejich věčnou nespokojenost se situací ve městě, nezájem o větší zapojení se do veřejné sféry, nechuť a vyhýbání se odpovědnosti. Rovněž různé „vtírání se“ do přízně osob vysoce postavených, snaha zalíbit se jim za každou cenu a mít z toho nějaký osobní prospěch v tomto městě přetrvaly do současnosti. Dnes by Vám na takovou skutečnost každý slánský rodák s úsměvem odpověděl, že to je tzv. „*typická slánština*“.

Václav Štech vždy sympatizoval s nebojácnými a energickými lidmi, kteří se mohli „pochlubit“ tzv. „čistým štítem“ a nelibovali si ve frázích. „*To však bylo vůbec znamenitým příznakem slánského nazírání. Jen s frázemi sem nikdo nesměl. Kdo si liboval v deklamacích divadelních a přemrštěnostech slov, pokusů nebo nápadů, byl tím již provždy vyřazen v tomto městě velkého uvědomění, ale strážlivých úvah.*“ (*Slánské večery, I - 1928, 48*) Pokud měli hrdinové jeho povídkových i románových děl tyto vlastnosti, tak to v životě vždy někam „dotáhli“.

Vzory pro své literární postavy vybíral převážně z řad slánského obyvatelstva, jež mu bylo blízké a které měl možnost za léta zde strávená důvěrně poznat a důkladně prostudovat. A ačkoli je ve svých dílech kritizoval, měl je upřímně rád. „...*podobně jako Machar ve své „Magdaleně“ a různých feuilletonech nebo Leger v „Hořkém románě“ – byl karatelem*

pivních společností maloměstských a jalového jejich vlastenčení. (...) Co z maloměstského života na světle kritické a pokrokové veřejnosti neobstálo, Štech s vervou pranýřoval, ale karikatura jeho znala vždy nutnou mez. A zdálo-li se mu, že jiní českému provinciálnímu životu nadsazováním a zveličováním jeho vad křivdí, dovedl i jako kritik proti takové upřílišnosti se postavit.“ (Fingal, 1929, 47) Celkový charakter Štechovy tvorby se slánskými motivy již v roce 1898 výstižně okomentoval referent v Lumíru (1898, 324): *„Fráse, komediantství, tlučhubství a fangličkářství, šosácká arrogance maloměšťáckých celebrit, fňukavá sentimentálnost a vulgární koketnost slečinek neobratně velkoměstsky nalíčených nebo hrubá klackovitost mladých pánů, pak šmejdy a rejdy všelijakých spekulantů, maloměstských Čičikovů – to jsou jakosti společnosti líčené, mrskané a karikované Václavem Štechem.*“ (Slavík, 1939, 32-33)

Václav Štech se však ve své tvorbě zabýval i takovými vážnými tématy, jako byly objev uhlí na Kladensku (humoreska *Železné dveře*) či nedostatek vody ve Slaném (humoreska *Budnická voda*). Dnes je mezi slánskými obyvateli známé úsloví: *„Slaňák se umeje třikrát za život – při narození, svatbě a úmrtí“*, které tento dřívější dlouhodobý, palčivý problém zcela vystihuje.

Přestože je jméno města v autorových prózách různě zakrýváno a pozměňováno, je zřejmé, že jde o tehdejší spisovatelovo působiště. Při procházce současným městem Slaný čtenář s jistotou pozná konkrétní místa i budovy, o kterých četl ve Štechových knihách, která hrála ve Štechových příbězích významnou roli. Jsou to např. bývalé Divadlo občanské záložny (dnes Městské divadlo), kostel sv. Gottharda, Velvarská brána – zbytek městského opevnění, hřbitov, budova Okresní hospodářské záložny (dnes Integrovaná střední škola – odloučené pracoviště), budova bývalé piaristické koleje, později slánského gymnázia (dnes sídlo Slánského vlastivědného muzea, Knihovny V. Štecha, Infocentra a městského kina) a další.

3. VÁCLAV ŠTECH A JEHO DÍLO VE SVÉ DOBĚ A DNES

3.1 MÍSTO A VÝZNAM VÁCLAVA ŠTECHA V KONTEXTU ČESKÉ LITERATURY

Václav Štech byl výrazným představitelem generace tzv. lidopisného realismu, jenž se v literatuře uplatňoval především v posledním desetiletí 19. století. Výstižnou charakteristiku tohoto specifického období podal jeho syn Václav Vilém Štech ve vzpomínkové knize *V zamlženém zrcadle* (1. díl):

„Byla to veliká časová vlna, přinášela zájem o fakta a vzhled, o způsoby, tempo i niterné podněty života takzvaných malých lidí. Tento popisný realismus či verismus vyznával B. Stroupežnický, J. Herben, K. M. Čapek, M. A. Šimáček, bratři Mrštíkové, kteří představovali literárně nové vrstvy a líčili prostředí, vnějšek a rytmus celkem souhlasně s naší malbou, jejím studiem lidového života, kde nově ožívala dávná lidová tradice. (...) Malba „malých lidí“, studium zvyků a prostředí, patřila do časové vlny, spojené s naturalismem a logicky uzavírající patetický historismus období „nové renesance“. Najdeme ji v hudebním verismu i v naší literatuře. Do tohoto slohového období, ještě nežánrového, patří také první práce otcovy.“
(Štech, V.V., 1967, 26-27)

Štech se ve své tvorbě snažil o proniknutí do mechanismu a útrob života na maloměstě (sám jím žil intenzívně) a reálné i smyšlené příhody svých krajanů ještě přiosťoval do ironických point směšnosti a hlouposti.

Spolu s Františkem Ferdinandem Šamberkem a Josefem Štolbou bývají někdy označováni jako tři velká Š české secesní komedie. Znovu po Tylovi přivedli na jeviště svět českých řemeslníků, obchodníků, živnostníků a měšťanostů z maloměstského prostředí. Přestože velká část jejich tvorby

přetrvala jen jedno století od doby, kdy byly hry napsány, jejich nejlepší veselohry se na prknech našich divadel nikdy hrát nepřestaly. Ze Štechova bohatého díla to jsou především *Třetí zvonění*, *Deskový statek* a *David a Goliáš*. Štech ještě navíc – ve srovnání se Šamberkem a Štolbou - vnesl do české veselohry z malého města osobitou námětovou odvahu, eleganci vtipných dialogů a co je nejdůležitější – důslednou kombinační kázeň a až neuvěřitelnou pracovní houževnatost.

Chtěl své diváky i čtenáře pobavit, rozesmát, oživit jim humornou četbou všední den. Poukazoval na zpátečnictví některých vysoce postavených spoluobčanů a trefnou karikaturou zobrazoval jejich až směšnou touhu po dosažení moci a ovládnutí nitek maloměstského veřejného života. Do toho s chutí přimíchal milostné plotky, přirozené lidské vášně a komické situace vzniklé díky nejrůznějším nešvarům tehdejší doby, které jsou však i dnes, ve 21. století, svým způsobem aktuální.

*„...je nám (...) třeba povzbuzení k radosti života,
k oslazení vší té hořkosti, ve které toneme
a v níž bují tolik nevraživosti, nenávistnosti a rvavosti...
... žijeme v Čechách jako v zakletí, že se neumíme těšiti ze života.“*

(V. Štech)

(Fingal, 1929, 6)

3.2 ŠTECHOVO HODNOCENÍ DOBOVÉ A DNEŠNÍ

Dle četných výpovědí členů rodiny, přátel, známých i spolupracovníků byl Václav Štech velmi skromný, poctivý a zásadový člověk, který byl až dojemně vděčný za každý sebemenší projev uznání. Za celý svůj život se mu ho však dostávalo spíše z řad lidových, od prostých lidí, krajanů. Oficiální literární kritika ho nikdy nešetřila. Dalo by se říci, že ho až macešsky opomíjela. Teprve po jeho smrti, v roce 1947, Štechovo dílo v nekrologu charakterizoval Jaroslav Kvapil dvěma poznámkami: *„Je to řada knih, jež se hojně čtly, a třebaže to nebyla tak zvaná vznešená literatura, měla vždycky živý vztah k současným poměrům a dovedla se zvlášť bystře podívat do venkovského maloměšťáctví, z něhož jejich autor vyšel. Napsal řadu divadelních her, především veseloher, a byl on kdysi jeden z nejpopulárnějších autorů veseloherních.“* (Hampl, 1969, 129)

Sám autor o svých celoživotních peripetiích s literární a divadelní kritikou podává ucelený obrázek v pamětech - především v knize *Džungle literární a divadelní*.

Jak tomu bývá a dodnes je, mnohá přání a slova uznání byla na Štechovu adresu vyřčena až posmrtně. Dne 3. března 1947 promluvil o spisovateli v pražském rozhlasu František Hampl takto:

„Žáci Václava Štecha již stárnou a umírají; plody jeho pedagogické práce zaniknou s jejich vzpomínkami. Vinohradské i brněnské divadlo se rozvíjejí v nových poměrech; ale jsou ještě lidé, kteří si vzpomenou, že tenkrát, když je řídil Václav Štech, (...) také ten repertoár nebyl tak špatný, i když se tehdejším mladým lidem zdávalo, že není vždy dost průbojně moderní. Pedagogická i divadelní činnost Václava Štecha byla přesto časová. Ale z jeho literární tvorby zůstane přece leccos trvalé hodnoty; zejména jeho

zpodobení malého města na sklonku devatenáctého století v tom vážném i satirickém pojetí, právě pro svou typičnost bude ještě dlouho zdrojem zábavy, i když po čase je bude lze pokládati za díla už historická.“ (Rus, 1948, 15)

Také tehdejší ředitel městského muzea ve Slaném a Muzejního spolku Jarka Rus se o Štechovi pochvalně zmínil a apeloval na literární kritiku:

„Ať již konečné literární ocenění Štechovi není vždy naprosto příznivé, každý nezaujatý literární kritik musí mu přiznat význačné a oprávněné místo v našem písemnictví. Psal, jak mu srdce dalo, psal prostě, aby mu průměrný český čtenář dobře rozuměl, psal nestrojeně, po pravdě, jak viděl a slyšel mluvit a jednat českého člověka kolem sebe. A psal především poutavě a humorně, i když mu někteří tento humor někdy vytýkají. Měl svou dobu, jako každý beletrista, a jeho divadelní hry patřily po celá desítiletí mezi nejskvělejší lidové hry, byly tisíc a tisíckrátě dávány a dovedly každého, i ponurého kritikáře, srdečně rozesmát a pobavit. Šel svou cestou, i když někde tvrdě zakřikován, nedal se zmást nelichotnou kritikou, jsa přesvědčen, že dobře píše těm, kteří mu chtějí rozumět.“ (Rus, 1948, 19)

Jinak byl však Štech jako nebojácný narušitel konzervativního maloměšťáckého prostředí a později i nepřehlédnutelný činitel pražského kulturního dění současníky často nepochopen a musel se vyrovnávat s různými křivdami a neopodstatněnými výtkami. Přes nesporný talent mu byly hlavně v počátcích jeho literární kariéry vráceny rukopisy, na veřejnosti na něj směřovaly útoky a jeho hry, i přes značný divácký úspěch, se stávaly v novinářských kruzích terčem polemik, které měly místní a osobní kořeny a zákulisí.

Z pozitivních dobových ohlasů dotýkajících se jeho tvorby jsou nejvýstižnější následující tři. Jde o články z denního tisku, které vyšly po Štechově úmrtí:

„...Jeho dramata, veselohry, romány i povídky znamenají v českém realismu kapitolu nikoli málo významnou. Vzpomeňme jen, kolik diváků se potěšilo jeho panem Sadílkem ze Třetího zvonění, kolik diváků získal hluboce procítěnou přísnou kresbou školního prostředí v dramatu Habada a Jordán. Zejména na venkovských divadlech dodnes se s oblibou hraje jeho Žena, Deskový statek, Malostranská historie. V divadelní historii nebude nikdy jména Štechova zapomenuto. ... (Lidová demokracie 25. II., 1947)“ (Rus, 1948, 20)

„...Nad jeho rakví necht' ocení jiní jeho rozsáhlé dílo vypravěčské, dramatické a memoárové. ... Mně se chce jen připomenout, že ty jeho maloměstské a maloměšťácké veselohry byly při vši naposled vnější líbivosti velmi bystrým pohledem do zvyklostí a slabin své doby a že nezasluhují, aby se dnes házely na smetiště, kam dnešní divadelnictvo hází bezmála všechnu včerejší a předvčerejší naši tvorbu dramatickou, aniž se při tom dovede samo s novou a tak mnohotvárnou dobou nějak vyrovnat. ... (Svobodné noviny 25. II., 1947)“ (Rus, 1948, 20)

„... Jako pomník dávné minulosti a přec ještě do nedávna přítomný naplňuje nás podivem tento muž, ... jeden z těch českých lidí, kteří ještě v dobách rakouských svou neobyčejnou čilostí uváděli v pohyb všecken český kulturní život. Nejznámější je Václav Štech především jako humorista, a to jako humorista prózy, či jako humorista dramatik. Není to však humor hermannovský, mírný a pokojný. Štech je vysloveně útočný satirik, a nejen český socialista, ale vůbec český člověk najde v něm zrcadlo našich vad a neřestí často fotograficky věrné. ... Realista celým životem, je málo básník, jeho svět je vtip a břitkost praktického kritika, jeho ráz je – pepř! (New-Yorské listy 2. III., 1947)“ (Rus, 1948, 21)

Mohlo by se zdát, že v dnešní době je tento ojedinělý autor zapomenut. Ale není tomu tak. Stačí nahlédnout do archivu Národního divadla, kde velmi rychle zjistíme celkovou bilanci Štechovy divadelní tvorby. Jako beletrista sice není mezi lidmi tolik známý (nevyjímaje v současnosti ani slánské obyvatelstvo), avšak některé z jeho her dosáhly značného úspěchu a dodnes zaujímají na jevištích nezanedbatelné místo. Uveďme si konkrétní příklady:

První jednoaktová veselohra *Maloměstské tradice* se hrála v Národním divadle v letech 1888-1895 sedmkrát, v roce 1900 čtyřikrát. Podobně tomu bylo s *Ohnivou zemí*, jež zde byla v letech 1898-1899 uvedena desetkrát. Poslední z veseloher se slánskými motivy, *Třetí zvonění*, se stala nejslavnější a na programu Národního divadla se objevovala pravidelně v letech 1900-1905 (devatenáctkrát), 1908-1909 (pětkrát), 1917-1918 (šestkrát) a 1970-1973 (počet představení v archivu zatím není uveden). Tato komedie se dočkala v roce 1938 zfilmování a před několika lety měla jako rozhlasová hra premiéru i v Českém rozhlase.

Pro děti byla v Národním divadle v roce 1920 osmkrát uvedena *Zmatená pohádka*. Také veselohra ze školního prostředí *Habada a Jordán* se zapsala do srdcí diváků Národního divadla, Stavovského divadla a Prozatímního divadla v roce 1939, kdy se hrála celkem patnáctkrát. Dokonce i *Deskový statek* si našel cestu na česká jeviště, v repertoáru ho měl pražský Činoherní klub.

Nejtrvalejší úspěch si ovšem zajistila veselohra *David a Goliáš*. V letech 1915-1918 byla shlédnuta v Národním divadle desetkrát a objevila se zde ještě jednou, v sezoně 2006-2007 (počet představení v archivu zatím není uveden). Naposledy se diváci mohli tímto velmi oblíbeným a povedeným

dílem pobavit ve Stavovském divadle, kde bylo nedávno uvedeno pod názvem *David a Goliáš aneb Pepička to zařídí* (v letech 2007-2009 až 53 představení). O této, zatím nejaktuálnější inscenaci se vyjádřil hřejivými slovy režisér Ladislav Smoček:

„Mám Štecha stále raději. Už jsem inscenoval několik jeho titulů. On byl, celkem logicky a vysvětlitelně, v minulých desetiletích opomíjen. Protože my jsme těm jeho motivům moc nerozuměli, když jsme měli jaksi to nesoukromé podnikání. On promluvil jako současný dramatik až po těch letech, když se opět společnost mohla více chovat jako kdysi. Myslím, že je to jedna z nejživějších komedií na společenské téma, co je tady k dispozici.“
(tisková zpráva Národního divadla)

Hra *David a Goliáš aneb Pepička to zařídí* byla zfilmována v roce 2008.

ZÁVĚR

Město Slaný je bohaté nejen svou dlouhou historií, ale i kulturními a společenskými tradicemi, a to především díky aktivnímu působení nejrůznějších umělců, literátů i dalších význačných osobností z rozličných oblastí lidské činnosti.

Cílem práce bylo ukázat nezastupitelnou roli Slaného v životě a zejména v literární tvorbě spisovatele Václava Štecha, který zde strávil mnoho let a jako učitel a spolkový funkcionář měl možnost poznat a prostudovat místní poměry i charakter maloměstských obyvatel až ke kořenům. Pozornost jsme soustředili na Štechova prozaická díla – humoresky a romány, v nichž je vliv autorova pobytu ve Slaném nejvíce patrný, v nichž najdeme nejvíce slánských motivů. V těchto pracích díky mistrné zručnosti při kresbě postav, pozorovatelskému umu a pečlivé realistické průpravě vytvořil Štech „*městu Slanému i jeho okolí věrný kulturně historický a společensko-politický obraz i důvěrně osobní kroniku svého mládí*“. (Slavík, 1939, 24) Jako rozený satirik na jedné straně ostře kritizoval provinciální prostředí, jeho specifický charakter, na straně druhé však z jeho textů cítíme, jak měl své maloměsto a jeho obyvatele upřímně rád.

Domníváme se, že byl a stále je tento autor neprávem opomíjen, že by jeho prozaická tvorba zasloužila v literárním světě - nejen v rámci regionální literatury - více pozornosti a neměla by upadnout zcela v zapomnění.

Zde narážíme na několik problémů. Z pohledu široké veřejnosti je tím prvním špatná dostupnost Štechových prozaických děl v síti veřejných knihoven. Knihy se slánskou tematikou jsou zastoupeny v mizivém množství, ve většině případů najdeme pouze divadelní hry. Soubory humoresek a romány se objevují v nabídce jen zřídka. Pro současného čtenáře může jistou obtíž také představovat jazyk Štechových děl (jazyk konce 19. století) a jejich tematická neatraktivita.

I přes tyto problémy, kvůli nimž je obtížnější proniknout do literární tvorby Václava Štecha, by se mezi čtenáři jistě mohli najít tací, kteří by ocenili její nesporné kvality. „*A odnese-li si ze Štechových knih čtenář do života trochu energie a chuti prodíratí se nebojácně křovím počátečních neúspěchů, jimiž bývá zatarasena cesta ke kariéře zejména lidem vyšším z malých poměrů, může být Štech s úspěchem svých děl (...) plně spokojen.*“ (Fingal, 1929, 93-94) To bylo přání Petra Fingala z roku 1929. V dnešní době by čtenáře mohlo z maloměstské tematiky zaujmout především věrné zachycení charakteristických poměrů na malém městě a chování místních lidí, jež se v mnohém dodnes nezměnilo. Neboť porovnáme-li současnou situaci ve společnosti s tou, která byla za Štechova života, nemohou nám uniknout jisté podobnosti. Vždyť různé intriky, pro obyčejného „smrtelníka“ často nejasné zákulisní poměry mezi tzv. „zasvěcenými“, touha po moci a vlivu, prospěchářství, využívání užitečných kontaktů atd. se objevují mezi lidmi dodnes, a to nejen v rozjitřených časech volebních. Ani povaha Čechů se lety nezměnila. V běžném životě jsme často svědky lidské závisti, nepřejčnosti, škodolibosti, ale též české vynalézavosti a silného vlasteneckého citu. Na vesnicích i malých městech se stále šíří veškeré novinky a místní klepy mezi obyvateli velmi rychle. Ve větších městech je situace obdobná, jen je přenos „zaručených“ informací díky vyspělé technice ještě rychlejší. Největším „trumfem“ ukrytým ve všech Štechových prozaických dílech je jeho humor a překvapivé pointy v závěrech příběhů. Ty čtenáře zajisté pobaví a dovedou k hlubšímu zamyšlení v kterékoli době. Dle mého soudu má i autorův jazyk z konce 19. století své kouzlo, neztratil nic ze své původnosti a originality.

Na úplný závěr si pouze připomeňme, že v oblasti divadelní je Václav Štech stále vyhledávaným autorem (viz např. archiv Národního divadla). Některé z jeho veseloher z maloměstského a později i z pražského prostředí dosáhly značného úspěchu a dodnes zaujímají na jevištích nezanedbatelné místo.

PRAMENY

Štech, V.: *Maloměstský pepř: hrstka humoresek, povídek a šlehů*. 4. vydání. Praha: J. Otto, 1927.

Štech, V.: *Veřejná knihovna v Slaném*, in: *Slánský obzor: ročenka Musejního spolku v Slaném, II*. Slaný 1894, s. 11-16.

Štech, V.: *Hloží: humoresky a obrázky*. Praha: Bursík a Kohout, 1896.

Štech, V.: *Koleje: maloměstská událost*. 4. vydání. Praha: J. Otto, 1926a.

Štech, V.: *U tří bláznů: maloměstská historie*. Praha: F. Topič, 1899.

Štech, V.: *Strniska: humoresky*. Praha: Hejda a Tuček, 1901.

Štech, V.: *Kovové ruce: román. Díl první*. 2. vydání. Praha: J. Otto, 1926b.

Štech, V.: *Kovové ruce: román. Díl druhý*. 2. vydání. Praha: J. Otto, 1926c.

Štech, V.: *Někde a nikde: humoresky a črty*. Praha: J. Otto, 1919.

Štech, V.: *Vznik musea v Slaném*, in: *Slánský obzor: věstník musejního a literárního spolku Palacký v Slaném, XLII*. Slaný 1934, s. 3-7.

Štech, V.: *Džungle literární a divadelní: Paměti českého tvrdohlavce*. Praha: Družstvo Máje, rok vydání neuveden.

LITERATURA

Dvořáková, Z. a kol.: *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994.

Fingal, P.: *Václav Štech: dramatik, prosatér, organisátor*. 2. rozšířené vydání. Praha: J. Otto, 1929.

Forčík, F.: *Naši vynikající rodáci, krajané a pracovníci*, in: *Slánský obzor: věstník musejního a literárního spolku Palacký v Slaném, XLII*. Slaný 1934, s. 25-91.

Hampl, F.: *Dobrodružství Jaroslava Seiferta a jiné vzpomínky na známé i méně známé spisovatele*. Praha: SNK, 1969.

- Hušáková, I.: *Štechové a Slaný*, in: *Slánský obzor: ročenka Musejního spolku v Slaném*, 15 (115). Slaný 2008, s. 21-30. ISSN 1214-3847
- Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4, S-Ž: Dodatky k LČL 1-3, A-Ř*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1670-6
- Mocná, D. – Peterka, J. a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X
- Moucha, V.: *Slánský obzor*, in: *Časopis Společnosti přátel starožitností českých*, 116. Slaný 2009, s. 58-59.
- Rus, J. s red. kruhem Slánského obzoru: *Václav Štech: hrst vzpomínek k uctění prvního výročí jeho smrti*. Slaný: Musejní a literární spolek Palacký, 1948.
- Seidlová, K.: *Slánsko a literatura (diplomová práce)*. Praha 2003.
- Slánské večery. I*. Praha: Volné sdružení rodáků a přátel města Slaného v Praze, 1928.
- Slánské večery. II*. Praha: Volné sdružení rodáků a přátel města Slaného v Praze, 1928.
- Slánské večery. III., Večer Václava Štecha*. Praha: Volné sdružení rodáků a přátel města Slaného v Praze, 1929.
- Slánské večery. IV., Vznik divadla v Slaném*. Praha: Volné sdružení rodáků a přátel města Slaného v Praze, 1929.
- Slavík, B.: *Václav Štech a Slaný*. Slaný: Musejní a literární spolek Palacký, 1939.
- Štech, V.V.: *V zamlženém zrcadle. 1. díl*. Praha: Československý spisovatel, 1967.

DALŠÍ ZDROJE

Královské město Slaný (brožura). Slaný: Městský úřad, 2006.

Městské divadlo (brožura). Slaný: Infocentrum Slaný, 2008.

Slaný – Slánská radnice (brožura). Slaný: Infocentrum Slaný, 2009.

datábáze Státní vědecké knihovny v Kladně

Pamětní kniha města Slaný

tisková zpráva Národního divadla: *DAVID A GOLIÁŠ aneb Pepička to zařídí*

www.infoslany.cz/cs/sekce/turista/podrobna-historie-slaneho

www.narodni-divadlo.cz

RESUMÉ V ČESKÉM JAZYCE

Slaný je městem nejen s dlouhou historií, ale i bohatými kulturními a společenskými tradicemi. Stalo se rodištěm, domovem, nebo jen přechodným působištěm pro mnohé významné umělecké a literární osobnosti českého kulturního světa. V současnosti královské město Slaný opět představuje pro blízké okolí přirozené administrativní a společenské centrum.

Řadu let svého plodného života zde strávil i vynikající učitel, spisovatel, dramatik a organizátor Václav Štech. Svou neúnavnou činností a zápalem se nesmazatelně zapsal do dějin všech slánských spolků v poslední čtvrtině 19. století a město Slaný mu dodnes vděčí za tehdejší otevření městského divadla, veřejné knihovny, položení základů k městskému muzeu a vytvoření tradice slánské ročenky s názvem *Slánský obzor*.

Své domovské město oslavil Štech i veřejně v četných literárních pracích. Jako začínající spisovatel nejprve zaměřil pozornost na divadelní scénu, poté se více soustředil na psaní humoresek a rozměrných románů. Ve svých dílech zachytil humorně i vážně život na maloměstě na sklonku 19. století.

Štechova humoristická tvorba je typická výraznou, ostrou kritikou provinciálních poměrů, ironickým pojetím a karikaturou hlavních postav, maloměstských figurek. Humor knih je štiplavý, místy však i klidnější a dobrácký - spisovatel chtěl čtenáře pobavit, rozesmát, oživit jim četbou všední den. V souborech, v nichž převažují práce vzpomínkové, se autor též dotýká palčivých maloměstských témat, ale v jemnějším tónu a bez výraznější kritiky. Důležitým charakteristickým rysem všech Štechových rázovitých příběhů je jejich dramatický spád s vtípně vyhocenou pointou na závěr. Práce románové navíc dokazují autorův hluboký cit vlastenecký i rodinný a smysl pro osudovou tragiku. Jako beletrista sice není v dnešní době Václav Štech mezi čtenáři tolik známý, avšak některé z jeho divadelních her dosáhly značného úspěchu a dodnes zaujímají na jevištích nezanedbatelné místo.

RESUMÉ V ANGLICKÉM JAZYCE

Slaný is a town not only with a long history, but also with rich cultural and social traditions. It has also become the birthplace, home town or temporary place of engagement for many eminent artists and writers of the Czech cultural scene. At present, the royal town of Slaný represents a natural administrative and social centre of its neighbourhood.

Václav Štech, an outstanding teacher, writer, playwright and organizer, spent many years of his fecund life here. His tireless activity and enthusiasm have left a trace in the history of all Slaný societies in the last quarter of 19th century and the town of Slaný has to thank him for the opening of the municipal theatre and library, laying the foundations of the municipal museum and creating the tradition of the Slaný yearbook called *Slánský obzor* (*Slaný Horizon*).

Štech celebrated his home town in his numerous literary works. As a beginning writer, he focused his attention to theatre; then he focused more on writing humorous short stories and bulky novels. In his novels he captured the life of a small town at the end of 19th century.

Štech's humorous writings are typical for its sharp criticism of provincial conditions, ironic view and caricature of the main characters (small-town figures). The humour of his books is caustic, at times also calmer and kinder – the writer wanted to amuse his readers, make them laugh and brighten up their day with reading for pleasure. In the short-story collections, which mostly feature his memoir works; the author touches the burning small-town issues; however, he does so in a mild tone and without any sheer criticism. An important feature of his works is its rapid course with a wittily pointed ending. The novels also prove the author's deep notion of nation and family and his sense of tragic. As a prose writer, Václav Štech is not currently well known among the readers; however, some of his plays have achieved a considerable success and maintain its appreciable position on current stage.

KLÍČOVÁ SLOVA

Slaný

Slánsko

Region

Regionální literatura

Václav Štech

Slánské divadlo

Slánské muzeum

Slánský obzor

Veřejná knihovna ve Slaném

Městské divadlo na Královských Vinohradech

Národní divadlo v Brně

Maloměsto

Satira a kritika

Divadelní hry

Humoresky

Romány

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED ŠTECHOVY LITERÁRNÍ TVORBY

1. 1878. *Oprava mostecké věže v Praze* (zkonfiskováno)
2. 1881. *Knihkupec* (veselohra o 1 jednání, rukopis)
3. 1886. *Pomněnky* (plesový sborníček)
4. 1886. *Před učitelským prahem* (brožura)
5. 1887. *Krise* (drama o 3 jednáních, rukopis)
6. 1887. *Maloměstské tradice* (veselohra o 1 jednání, 8. vydání)
7. 1888. *Žena* (drama o 3 jednáních, 2. vydání)
8. 1888. *Zákopy* (veselohra o 3 jednáních, rukopis)
9. 1890. *Zlatý déšť* (drama o 3 jednáních, 2. vydání)
10. 1892. *Mladý živnostník* (kniha výchovy, 5. vydání)
11. 1893. *Maloměstský pepř* (humoresky, 4. vydání)
12. 1894. *Národní katechismus: Co má vědět každý Čech* (brožura, 6. vydání)
13. 1895. *Českým ženám: Nejsme s vámi spokojeni* (brožura, 2. vydání)
14. 1896. *Koleje* (román, 4. vydání)
15. 1896. *Hloží* (humoresky, 3. vydání)
16. 1898. *O úkolech sokolstva* (brožura)
17. 1898. *Ohnivá země* (veselohra o 3 jednáních, 5. vydání)
18. 1898. *Náš dům v asanaci* (výpravná hra o 4 jednáních, rukopis) – s Karlem Šípkem a B. Kaminským
19. 1899. *U tří bláznů* (román, 3. vydání)
20. 1899. *O veřejných knihovnách* (brožura)
21. 1900. *Mladý obchodník* (kniha výchovy, 2. vydání)
22. 1900. *Třetí zvonění* (veselohra o 3 jednáních, 8. vydání)
23. 1901. *O provozovacím právu* (brožura, 4. vydání)
24. 1901. *Strniska* (humoresky, 2. vydání)
25. 1903. *Kovové ruce* (román, 2. vydání)
26. 1905. *Humoresky* (humoresky, 3. vydání)

27. 1905. *Stříbrná věž* (dětský román, 2. vydání)
28. 1907. *Praha včera a dnes* (s R. Kronbauerem)
29. 1908. *Deskový statek* (veselohra o 3 jednáních, 5. vydání)
30. 1908. *Prožluklé historky* (humoresky, 3. vydání)
31. 1908. *Předměstské humoresky* (humoresky, 2. vydání)
32. 1911. *Šťěstí zlatého hroznu* (román, 3. vydání)
33. 1911. *Hřích paní Hýrové* (román, 3. vydání)
34. 1911. *Habada a Jordán* (veselohra o 3 jednáních)
35. 1911. *Humoristův zápisník* (humoresky, 2. vydání)
36. 1913. *Městské divadlo na Král. Vinohradech za mé správy* (brožura)
37. 1913. *Divadelní mžitky* (humoresky, 2. vydání)
38. 1914. *Matiční brázdou* (slavnostní scéna)
39. 1914. *Pod vlajkou válečného lazaretu* (lidová hra o 3 jednáních)
40. 1915. *David a Goliáš* (veselohra o 3 jednáních)
41. 1918. *Do komína černou křídou* (fejetony, 2. vydání)
42. 1918. *Když uhodila dvanáctá* (scéna o 1 jednání)
43. 1919. *Pražské klevety* (humoresky, 2. vydání)
44. 1919. *Někde a nikde* (humoresky, 2. vydání)
45. 1920. *Zmatená pohádka* (veselohra o 3 jednáních)
46. 1921. *Cikánské kouzlo* (balet o 1 jednání, rukopis)
47. 1923. *Vinohradský případ* (román divadelní skutečnosti, 2. vydání)
48. 1924. *Studentská láska* (operní libreto, rukopis)
49. 1925. *Řetěz* (román)
50. 1925. *Les krásných žen* (román, 2. vydání)
51. 1926. *Žerty a pablesky* (humoresky)
52. 1927. *Pražský chorál* (román, 2. vydání)
53. 1928. *Kejkle a frašky* (humoresky)
54. 1929. *Pobřeží lásky* (román)
55. 1929. *Zálety a pletky* (humoresky)

56. 1931. *Co s knihou?* (veselohra o 1 jednání)
57. 1931. *Strach z knihy* (bibliofilie)
58. 1933. *Sladké vody* (román)
59. 1934. *Co tropí ženy* (třináct románků)
60. 1936. *Přes ostnaté dráty* (paměti)
61. 1937. *Džungle literární a divadelní* (paměti)

SLÁNSKÝ OBZOR

Poznámka k ročence Slánský obzor. Ročenka *Slánský obzor* byla založena při Musejním spolku v roce 1893 pod redakcí Václava Štecha (1859– 1947), který se zasloužil o založení slánského muzea a ročence dal jasný směr:

„Má býti zrcadlem života v městě našem, archivem výzkumů a studií v oboru věd a umění, příruční knihou, památkem současných snah, měřítkem pokroku i ukazatelem slabin... V sloupcích naší ročenky nenajde nikdo urážky, nikdo příčiny k hněvu. Úkol její bude ovšem jen tenkrátě dosažen, bude-li skutečnou ročenkou, podnikem každého roku se svými statistickými daty, pozorováními, pracemi a výsledky bádání...“ (Slánský obzor, 1 – 1893, 92).

Ročenka skutečně vycházela pravidelně každý rok; až na přerušení ve válkách; tak např. ročníky 50, 51, 52 za léta 1942, 1943, 1944 byly vydány až v roce 1946 v jednom svazku. Poslední ročník 55 za rok 1947 byl vytištěn v roce 1950. Připraven k tisku byl ročník 56 za rok 1948, k tomu však z důvodů obecně známých již nedošlo. V dalších letech se Vlastivědné muzeum v Slaném několikrát pokusilo o obnovení ročenky, žel marně. Změna nastala až po roce 1989, kdy JUDr. Vladimír Dvořák (1921 – 1998) s několika přáteli v roce 1990 založil v Slaném Společnost pro ochranu kulturního dědictví PATRIA. Dr. Vl. Dvořákovi se podařilo vydávání *Slánského obzoru* obnovit, takže ročník 1 – 2 vyšel jako dvojčíslo datované roky 1993 – 1994. Bohužel se nepodařilo prosadit, aby číslování ročníků obnoveného *Slánského obzoru* navázalo na poslední vydaný 56. ročník za rok 1948 (ročenka za rok 2006 by měla ročníkové číslo 70). Kromě toho na obálce ročenky za rok 2006 je vedle čísla ročníku 14 v závorce uvedeno číslo 114, což je číslo hypotetické (označuje číslo ročníku, kdyby bývalo nebylo vydávání po roce 1948 přerušeno). Náklady na vydávání ročenky rovným

dílem nese Vlastivědné muzeum v Slaném a Státní okresní archiv v Kladně. Obsah ročenky je členěn do kapitol *Statě a pojednání*, *Portrétní galerie*, *Zprávy a Kronika*. Každé číslo také obsahuje úvodní slovo od PhDr. Zory Dvořákové (která od roku 1999 řídí redakční radu) a od roku 2000 také zprávu o činnosti Společnosti PATRIA. Některé ročníky obnoveného *Slánského obzoru* jsou uvedeny na internetové adrese www.slanskyobzor.cz.

Václav Moucha

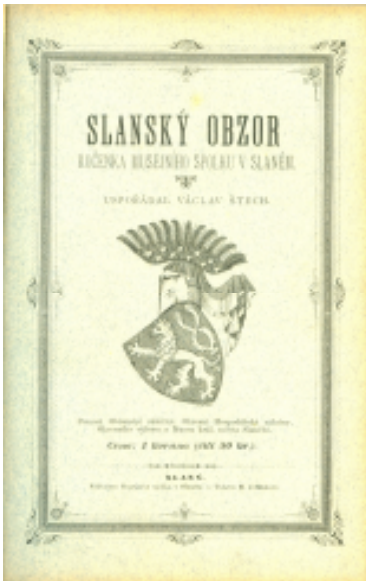
Divadlo občanské záložny

**Slánské vlastivědné muzeum, Knihovna V. Štecha, Infocentrum Slaný
(dříve piaristická kolej, později slánské gymnázium)**

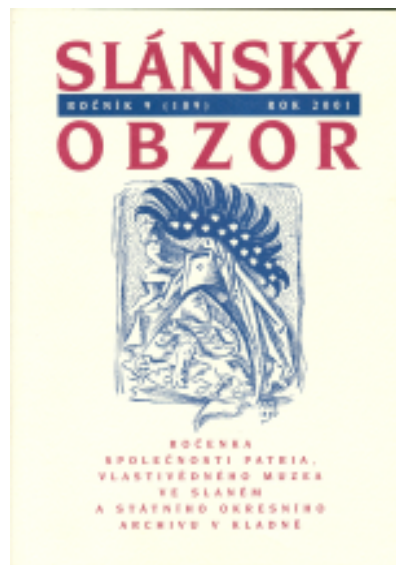
Dům Václava Štecha v ulici Třebízského

Slánský obzor – originál přebalu (ročník 1, 1893)

– starý přebal (1904)

– novější přebal (2001)

Náhrobek Aničky Štechové (rozené Mrzilkové), první manželky V. Štecha

Hrob rodiny Štechovy

Náhrobek Václava Štecha a jeho prvorozeného syna Václava Viléma Štecha